

T.C
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

137444

KÖŞE YAZARLARININ 11 EYLÜL OLAYLARINA YAKLAŞIMI

137444

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİLİZ BİLGİN

I.G. FÜNELİ BELİMLER KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

137444

ANABİLİM DALI : İLETİŞİM BİLİMİ

PROGRAMI : İLETİŞİM BİLİMİ

TEZ DANIŞMANI: DOÇ.DR. FÜSUN ALVER

KOCAELİ, 2003

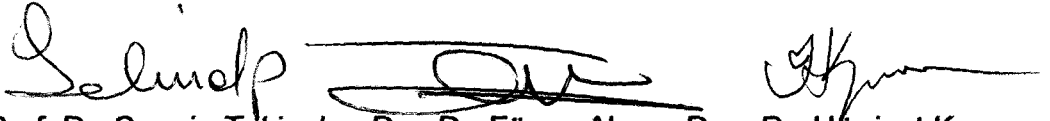
T.C
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KÖŞE YAZARLARININ 11 EYLÜL OLAYLARINA YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: FİLİZ BİLGİN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 2.7.2003, 2003/09

Prof. Dr. Şermin Tekinalp Doç. Dr. Füsün Alver Doç. Dr. Hürriyet Konyar

KOCAELİ, 2003

“Esrar!
Tevekkül!
Kafes, han, kervan, şadırvan!
Gümüş tepsilerde rakeden sultan!
Mihrace, padişah,
Bin bir yaşında bir şah.
Minarelerden sallanıyor sedef nalınlar,
Burunları kınalı kadınlar
Ayaklarıyla gergef dokuyor.
Rüzgarlarda yeşil sarklı imamlar ezan okuyor!”

İşte Frenk şairinin gördüğü şark!
İşte dakikada 1.000.000 basılan kitapların şarkı!
Lakin ne dün ne bugün ne yarın
Böyle bir şark yoktu, olmayacak¹

Nazım Hikmet, ‘Piyer Loti’ 1925

¹ Nazım Hikmet, 835 Satır, İstanbul: Adam Yayınları, 1991.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET (TÜRKÇE).....	II
ÖZET (YABANCI DİLDE).....	III
KISALTMALAR.....	IV
TABLolar.....	V
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1 DOĞU-BATI ÇATIŞMASI.....	12
1.1. Doğu-Batı Ayrımı.....	12
1.2. Tarihsel Gelişim Sürecinde Doğu Batı Karşılaşması.....	16
1.3. Batı'nın Doğu Tasarımı.....	31
BÖLÜM 2 MEDYA VE SÖYLEM.....	43
2.1. Söylem ve İdeoloji.....	43
2.2. Söylem Olarak Haber.....	51
2.3. Gazete Yazı Türü Olarak Köşe Yazıları.....	55
2.4. Söylem ve İdeolojinin Köşe Yazılarında Yeniden Üretilmesi....	58
BÖLÜM 3 ANALİZ: 11 EYLÜL OLAYLARINA KÖŞE YAZARLARININ YAKLAŞIMI64	
3.1. Araştırmanın Amacı.....	65
3.2. Kapsam.....	68
3.3. Yöntem.....	68
3.4. Elde Edilen Bulgular.....	70
3.4.1. Köşe Yazılarının Niceliksel Analizi.....	70
3.4.1.1. Cumhuriyet Gazetesi'nde Analiz Edilen Köşe Yazıları76	
3.4.1.2. Sabah Gazetesi'nde Analiz Edilen Köşe Yazıları.....	78
3.4.1.3. Zaman Gazetesi'nde Analiz Edilen Köşe Yazıları....	81
3.4.1.4. Hürriyet Gazetesi'nde Analiz Edilen Köşe Yazıları... 84	
3.4.2. Köşe Yazılarının Niteliksel Analizi.....	87
3.5. Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	102
SONUÇ.....	109
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	114

ÖZET

Yüzyıllara uzanan uzun bir tarihe sahip olan Doğu ve Batı dünyası bazen yan yana bazen savaşlarla da olsa tarihlerini birbirlerine bağımlı bir şekilde yazmışlardır.

Batı'nın Doğu üzerinde kurduğu ekonomik ve kültürel hegemonyayla oluşan iki dünya arasındaki dengesizlik, küreselleşmeyle birlikte yoksul ve zengin arasındaki geri dönölmez bir uçuruma dönüşmüştür.

Batı'nın ekonomik faaliyetlerinin zararını gören Doğu toplumlarında Batı'ya karşı bir tepki görölmektedir. Bu tepki kimi zaman şiddete dönüşmektedir. 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan terör olayları bunun bir göstergesidir.

Araştırmada Türkiye'de etkin olan dört gazetenin köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarına yaklaşımı incelenmiştir. Bu dört gazete, Cumhuriyet, Sabah, Zaman ve Hürriyet gazeteleridir.

Medya, toplum üzerinde kanaat oluşurmada önemli ve etkin bir araçtır. Medya aracılığıyla egemen düşünceler yansıtılır. Medya çalışanları da bünyesinde buldukları kurumun kimliği çerçevesinde söylemlerini oluştururlar. Böylelikle çalıştıkları kurumun söyleminin devam ettirilmesinde etkilidirler.

Yukarıda belirtilen ve çalışma kapsamında olan dört gazetenin de yayın kimliği ve yayın politikası farklıdır. Köşe yazarları da gazetelerinin yayın kimliği ve yayın politikası çerçevesinde yorumlarını yapmaktadırlar.

Bu nedenle köşe yazarları gazetenin söylemini yeniden üretmektedirler. Böylelikle, diğer sermaye sahipleri ve siyasi egemen güçlerle çıkar ilişkisi içinde olan medya patronlarının fikirleri, dolaylı olarak da egemen güçlerin söylemleri köşe yazılarında tekrar üretilmekte ve devamı sağlanmaktadır.

Bu da egemen olmayan muhalif düşüncelerin, medyada ve dolayısıyla toplum katmanlarında yer bulamamasına neden olmaktadır.

ABSTRACT

For centuries West and East passed through a history with peaceful times but also wars. Nevertheless, they were strictly bound to each other.

Cultural and economical hegemony of the West over East led to the deterioration of the equilibrium in the expense of the Eastern world. Globalization expanded this unbalance and transformed it to an irreversible hole between the rich and the poor.

Economic activities of Western world harmed mostly the East and led these societies to reactionary feelings towards the West. This reactions turned sometimes to violence. Terror attack on World Trade Center in September 11, 2001 (9/11) is an evidence to this.

In the dissertation, the approach of columnists in Turkey's four important daily newspapers to 9/11 was searched on. These dailies are: Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Zaman.

Media is an influential and important instrument on opinion formation. For the transmission of dominant ideas media is an useful channel. Columnists form their discourses considering their media agent's identity. So, they provide the continuity and consistency of the medium's discourse.

All the dailies that are searched on, have different publication identities and publication policies. According to this, comments of the columnists were centred around these concerns.

Due to this, columnists are reproducing the discourse of their newspaper. The columns not only reproduce and continue the media owner's ideas, at the same time since media owners are in close relationship with other capital owners and dominant political actors, they indirectly involve dominant power discourses. Because of this fact, opposing ideas are not represented in the media and in the society.

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

IBRD: Dünya Bankası

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

NATO: Kuzey Atlantik Paktı Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

UNESCO: BM Eğitim, Bilim, ve Kültür Örgütü

UNİCEF: BM Çocuklara Yardım Fonu

Vd: Ve diğerleri

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

TABLOLAR

Tablo 1: Sabah Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazılarının Sayısı.....	70
Tablo 2: Hürriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazılarının Sayısı.....	71
Tablo 3: Zaman Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazılarının Sayısı.....	72
Tablo 4: Tablo 3'ün Devamı.....	73
Tablo 5: Cumhuriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazılarının Sayısı.....	74
Tablo 6 : Tablo 5'in devamı.....	75
Tablo 7: Gazetelerde analiz edilen köşe yazılarının sayı ve oranları.....	75
Tablo 8: Köşe yazılarının konulara göre sayı ve oranları.....	76
Tablo 9: Cumhuriyet Gazetesi köşe yazılarının 'Ekonomi' konusuna göre sayı ve oranları.....	76
Tablo 10: Köşe yazılarının 'Politika' konusuna göre sayı ve oranları.....	77
Tablo 11: Köşe yazılarının 'Kültür' konusuna göre sayı ve oranları.....	77
Tablo 12: Köşe yazılarının 'Din' konusuna göre sayı ve oranları.....	78
Tablo 13: Köşe yazılarının konulara göre sayı ve oranları.....	78
Tablo 14: Köşe yazılarının 'Ekonomi' konusuna göre sayı ve oranları.....	79
Tablo 15: Köşe yazılarının 'Politika' konusuna göre sayı ve oranları.....	79
Tablo 16: Köşe yazılarının 'Kültür' konusuna göre sayı ve oranları.....	80
Tablo 17: Köşe yazılarının 'Din' konusuna göre sayı ve oranları.....	80
Tablo 18: Köşe yazılarının konulara göre sayı ve oranları.....	81
Tablo 19: Köşe yazılarının 'Ekonomi' konusuna göre sayı ve oranları.....	81
Tablo 20: Köşe yazılarının 'Politika' konusuna göre sayı ve oranları.....	82
Tablo 21: Köşe yazılarının 'Kültür' konusuna göre sayı ve oranları.....	83
Tablo 22: Köşe yazılarının 'Din' konusuna göre sayı ve oranları.....	83
Tablo 23: Köşe yazılarının konulara göre sayı ve oranları.....	84
Tablo 24: Köşe yazılarının 'Ekonomi' konusuna göre sayı ve oranları.....	84
Tablo 25: Köşe yazılarının 'Politika' konusuna göre sayı ve oranları.....	85
Tablo 26: Köşe yazılarının 'Kültür' konusuna göre sayı ve oranları.....	86
Tablo 27: Köşe yazılarının 'Din' konusuna göre sayı ve oranları.....	86
Tablo 28: Köşe yazılarının 'Sık Kullanılan Sözcükler'e göre sayı ve oranları	87
Tablo 29: Köşe yazarlarında devletler ve El Kaide örgütünün tutumuna yaklaşım.....	91
Tablo 30: Köşe yazılarında 11 Eylül olaylarının değerlendirilmesi.....	100

Giriş:

11 Eylül 2001 tarihinde intihar eylemcileri tarafından kaçırılan dört Amerikan yolcu uçağından üçü Washington'daki Pentagon binasına ağır hasar verirken New York'taki ünlü Dünya Ticaret Merkezi İkiz Kulelerinin de yıkılmasına neden oldu. Kaçırılan diğer yolcu uçağı ise hedefine ulaşamadı ve düştü. Saldırıların sonucunda yedi bine yakın insan hayatını kaybetti. Bunların iki yüz kadarı Pentagon'daki askeri personel, kalanı ise sivil insanlardı.

Olayların ardından tüm dünya medyası, terör saldırısının sonuçlarını gözler önüne serdi. İkiz Kulelerin yıkılış sahnesini, ABD kanallarından defalarca naklen veren televizyonlar bir yandan da yıkılan binaların hemen önünde terör uzmanlarının yorumlarını yayınladılar.

Pentagon, Dünya Ticaret Merkezi İkiz Kuleleri ve düşürüldüğü iddia edilen diğer uçağın büyük olasılıkla çarpmayı hedeflediği Kapitol ya da Beyaz Saray, herkes tarafından egemen güçlerin başlıca sembolleri sayıldığı için, her kesimi etkiledi. ABD gibi istihbarat servislerine sahip olan (dünyanın bir çok ülkesinde etkili olan ve istenildiğinde darbe yaptırabilen) bir ülkede bu ölçüde şiddet olaylarının yaşanmış olabilmesi güvensizlik ve şaşkınlık ortamı yarattı. Bu nedenle olayın hemen ardından dünyanın her yerinde, dile getirilen ilk düşünceler ve söylemler aynıydı: Dünya, artık eski dünya olmayacak.

Terör olaylarının bir iki gün sonrasında eylemi Usame Bin Ladin'in gerçekleştirdiği haberlerinin medya tarafından yayılması üzerine, Arap ve Müslüman asıllı Amerikan vatandaşlarına tepkiler başladı.

Yüzlerce Müslüman Arap dükkan sahibi, öğrenci, mütesettir kadın ve sıradan vatandaş hakarete uğrarken, bunların hemen öldürülmelerini talep eden afiş ve graffitiler de dört bir yanı sardı. Bir Gallup araştırmasının sonuçları, Amerikalıların yüzde 49'u, ABD vatandaşı olanlar da dahil,

Arapların özel bir kimlik taşımasına evet dediğini (hayır diyenlerin oranı da yüzde 49); yüzde 58'i, Amerika vatandaşı olanlar da dahil Arapların özel, daha yoğun güvenlik kontrolünden geçirilmesini talep ettiğini (talep etmeyenlerin oranı ise yüzde 41) ortaya koyuyor.²

İçlerinde Müslüman ve Arap asıllı Amerikan vatandaşlarının ve bunun yanında ABD vatandaşı olmayanların da hayatını kaybettiği olayın medyaya yansımaları ise 'Amerikan vatandaşlarına yönelik saldırı' şeklindeydi. Oluşturulan bu söylem, Amerika'da yaşayan Arap ve Müslümanlara karşı tepkiyi arttırdı.

Tüm bu olanlar, bir milliyetçilik akımının ortaya çıktığına dair veriler olsa da dünyanın en kozmopolit ülkesi olan Amerika'da 'millet' temelinde bir milliyetçilik söyleminin tutup tutmayacağı tartışma konusudur.

Bu yüzden Amerikalılar'a özgürlük, demokrasi ve medeni bir yaşam tarzının simgesi oldukları ve zaten bu nedenle saldırıya uğramış olduklarına dair bir söylemle yaklaşıldı. Bu evrensel değerlerin dünyadaki öncüsü olarak, "terörizm"e ulus olarak karşı çıkmak ve vatani savunma zorunluluğu, bir görev olarak sürekli vurgulandı.

Pilger'e göre "11 Eylül vahşetini, yarım yüzyıldır süren Amerikan haclı seferleri, ekonomik savaşları ve canice maceralarından ayrı tutmak için birilerinin etekleri tutuşuyor".³

Bu nedenle, Amerikan hükümeti, saldırıların Amerikan özgür yaşam tarzına, demokrasiye, eşitlik ilkesine yapıldığını iddia eden bu söylemi arkasına alarak tüm dünyayı "terörizmle mücadele"de yanında olmaya çağırırdı.

² Edward Said , "Şüpheliğin Zorunluluğu Geri Tepki ve Geriye Dönüş", Ahmet Demirhan (Der), ABD, Terör ve İslam , Ankara: Vadi Yayınları, 2001. s.30.

³ John Pilger , "Peki Ya Değersiz Kurbanlar" Mehmet Ali Civelek (Der), Küreselleşme ve Terör, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001. s.24.

Oysaki 11 Eylül 2001 saldırıları özgürlükçü, eşitlikçi, medeni Amerikan tarzına karşı olan bir darbeden çok; özgürlükçü, demokrat, eşitlikçi bir söylemle sunulan ekonomik, kültürel ve siyasi hegemonyaya yönelik bir tepkidir.

Amerika'da yaşananların dünyanın en büyük terör saldırısı olduğuna ilişkin söylemleri Chomsky şöyle yorumluyor: Terörist saldırılar büyüktü. Ama daha önce daha büyükleri de gerçekleştirilmişti. Örneğin, Bill Clinton'ın herhangi bir gerekçe göstermeden Sudan'ı bombalaması, ilaç stoklarının yarısından fazlasını imha etmesi ve sayısız insanı öldürmesi gibi. Sudan'da öldürülen insan sayısı bilinmiyor; çünkü ABD; Birleşmiş Milletler'in soruşturma yapmasını önledi ve kimse de arkasını takip etmedi.⁴

1985'te Beyrut'ta bir Müslüman şeyhini öldürmek için bir bombalama olayı düzenlendi. Kamyona konan bomba en fazla sivilin öleceği bir zamanda patlatıldı. Şeyh kurtuldu, ama 80 kişi öldü ve 250 kişi yaralandı. ABD çok daha korkunç terör eylemlerine de destek verdi: Örneğin İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesine. Bunun sonucunda 18.000 Lübnanlı ve Filistinli sivil öldürüldü. Bunu kendilerini savunmak için yaptıklarını da hemen kabul ettiler zaten. İsrail daha sonra zorbalığını ve katliamlarını sürdürdü. Bunları "terörist köylülere" karşı yaptığını iddia etti. Daha sonraki, 1993 ve 1996'daki işgalleri de ABD destekledi. Sadece Lübnan'da, 1982'den beri 20.000 sivil öldürüldü.⁵

Dünyanın her yerinde ve kesiminde, yaşanan terör eylemlerine ABD'nin karşılık vereceği ortak düşünceydi. Nereye saldıracağı sorusunun yanıtı ise Usame Bin Ladin'in yaşamakta olduğu Afganistan'dı.

11 Eylül olaylarından sonra Üsame Bin Ladin'i suçlu ilan eden Amerika, ellerinde kanıtları olduğunu ısrarla söyledi fakat bu kanıtlarını diğer dünya devletlerine ve de halkına açıklamadı. Sözü edilen kanıt saldırıları meşrulaştırmasa da ortada kanıt yok ise ABD'nin attığı her adımın

⁴ Noam Chomsky, "Şimdi Karşımızda Daha Korkunç Olasılıklar Var", Mehmet Ali Civelek (Der), Küreselleşme ve Terör, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001. s.79.

⁵ Noam Chomsky, 11 Eylül, Çeviren: Dost Körpe, İstanbul: Om Yayınevi, 2002. s.71.

uluslararası hukuka aykırı olduğu da açık bir olguydu. 11 Eylül olaylarının ardından, yakın zamanlarda yine uluslararası hukukun tartışıldığı bir olay daha yaşandı. Amerika Irak'a savaş açtı. Irak'ı işgal eden Amerika'nın gerekçesi, Irak'ın elinde "tüm dünyanın güvenliğini tehdit eden" kitle imha silahı bulundurmasıydı. Ancak, Amerika, Irak'ı ele geçirdikten sonra dahi kitle imha silahı bulamadı.

11 Eylül'deki saldırılar, ürkütücü bir biçimde hatalı yolda olan bir dünyadan atılan olağandışı birer kartvizitti. Kartlardaki mesajı Bin Ladin yazmış (kim bilir?) ve kuryeleri getirmiş olabilirdi, ama altındaki imza pekala da ABD'nin eski savaşlarında ölenlerin hayaletlerine ait olabilirdi. Kore, Vietnam ve Kamboçya'da ölen milyonlarca kişi; Çöl Fırtınası Operasyonu'nda ölen 200.000 Iraklı; İsrail'in Batı Sahra'yı istilası sırasında ölen binlerce Filistinli. Ve Yugoslavya'da, Somali'de, Haiti'de, Şili'de, Nikaragua'da, El Salvador'da, Dominik Cumhuriyeti'nde, Panama'da Amerikan Hükümetinin desteklemiş, eğitmiş, parayla ve silahla beslemiş olduğu teröristlerin, diktatörlerin, soykırımcıların ellerinde ölen milyonlarca insan. Üstelik bu listede daha çok eksik var. Bunca savaşa ve çekişmelere karışmış olduğu göz önünde tutulursa Amerikan halkı gerçekten de çok şanslı sayılır.⁶

Çünkü, Amerika Birleşik Devletleri 1812 Savaşı'ndan sonra ilk kez kendi topraklarında saldırıya uğradı ve tehdit edildi.

Dünyayı düzenleme girişimlerinde öldürülen binlerce insan, ABD hükümeti tarafından sürekli sorulan "bunu bize niye yaptılar?" sorusunun cevabını kendiliğinden veriyor aslında. ABD'nin bu soruya yanıtı ise farklı yönde.

'Öteki'ler, 'bunu' 'Biz'in sahip olduğu ve 'Biz' tarafından inşa edilmiş modernliği; demokrat sistemi içlerine sindiremedikleri, sahip olduğu ve kendi ürettiği teknolojiyi kısındıkları, çekemedikleri için ve bu duygulardan doğan

⁶ Arunthati Roy, "Sonsuz Adaletin Matematiği", Mehmet Ali Civelek (Der), Küreselleşme ve Terör, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001. s.75.

öfke ve nefretleri dolayısıyla yapmışlardı. Böyle bir yanıtın taşıdığı aynılaştırmaya bağlı dışlayıcılık ve negatif ötekileştirme, kutupsal ikililerden biri olan "Batı"nın hakim kimliğini simgeler. Bu kimliğin altında beyaz, Hıristiyan kültürü yatarken, imajını liberal-demokrat değerler çizer.⁷

11 Eylül olayları çerçevesinde söylenenler, gerçekleştirilmeye çalışılanlar George Orwell'in 1984 kitabını anımsatmaktadır. Orwell'in romanında Oceania, dünyanın geri kalanıyla sürekli savaş halindedir. Düşmanların adı değişikliğe uğrasa da topluma hiç bitmeyen bir savaş, tehdit unsuru olarak televizyon ekranlarından sürekli izletilir. Savaşın gerçekten olup olmadığının kesinliği olmasa da Oceania halkının bunu sorma hakkı yoktur. Zaten, böyle şeyleri düşünmesi de yasaklanmıştır. Halkın düşünmesi gerekenler, Big Brother'ın 24 saat açık tutulmak zorunluluğu olan televizyon ekranlarından anlattıklarıdır.

Egemenlerin iktidarlarını koruyabilmek, erklerine karşı gelebilecek muhalif sesleri en aza indirebilmek için sanal ya da genel bir düşmana ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Gücü elinde bulunduranların ve bu hegemonyalarını devam ettirmek isteyenlerin, halklarına sunabilecekleri bir karşıt güç olmak zorundadır. Bu zorunluluk çerçevesinde karşıt bir güç olmasa bile sunulan 'düşmanlarımız' söylemi toplumu bir arada tutmak ve gelebilecek muhalif tepkileri en aza indirebilmek için bir gerekliliktir.

ABD de 11 Eylül olaylarından sonra böyle bir söylemi arkasına alarak kendi halkına ve tüm dünyaya, SSCB'nin çöküşünden sonra içine girdiği karşıt güç ihtiyacını karşılamak için "İslamcı terör" gibi yeni bir düşman gösterme olanağına kavuşmuştur.

ABD, "İslamcı terör"e karşı açtığı savaşı, ilk başta "haçlı seferi" olarak nitelendirmiş ama, İslam dünyasında da müttefikleri bulunan ABD hükümeti, bu tavrıyla onlardan destek alamayacağını anlamış ve

⁷ Metin Yeğenoğlu ve Simten Coşar, "Gerçekliğin Ayna Yansıması: Şiddet-Terör-Savaş Üçgeninin Tersten Bir Okunması", *Birikim Dergisi*. Sayı. 151, Kasım, 2001, s.23.

“haçlı seferi” kavramını değiştirip “savaş” sözcüğünü kullanmaya başlamıştır.

Terörün İşlam ülkelerine özgüleştirilmesi, dişileştirilmiş bir ‘öteki’ ihtiyacını tatmin psikolojisi kadar, gelişmiş sanayi ülkelerinin silah sanayilerini doyurma ihtiyacına da dayanmaktadır. Tarikatlar ve terörist gruplar ise yalnızca İşlam dünyasına özgü fenomenler değildir. Onun ötesinde terörü belli bir coğrafya (Ortadoğu) ya da kültüre (İşlam) özgüleştirmek metafizik bir kavrayışsızlık ya da ideolojik manipölasyondan başka şeyler değildir. Zira şiddet, öylesine varsayıldığı gibi sistemin dışında, hatta karşısında değil, içindedir. Zira her sistem kendi şeytanını kendi bünyesinde barındırır, hatta üretir. Egemenleri özgürleştiren ve sistem karşıtı parazitleri tasfiyeyi amaçlayan bu operasyon, dünyanın mahrum halklarını ise daha bir köleleştirerek baskı altına alacaktır.⁸

ABD’nin hedef gösterdiği düşman, İşlam dünyasıyla sabitlenince, ABD’nin 11 Eylül saldırılarını kullanarak bazı İşlam ülkelerine müdahale etmesi meşru bir zemine oturtulmuştur. ABD’nin dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda yeniden düzenleme operasyonuna bir araç olarak kullandığı 11 Eylül saldırıları, O’na aradığı meşruiyet zeminini fazlasıyla vermiştir.

Afganistan’da yaşanan gelişmeler ve bu gelişmeler karşısında özellikle ABD’nin almış olduğu tutum enerji piyasaları açısından düşünüldüğünde, bu coğrafyada yer alan tüm ülkelerdeki petrol ve gaz rezervlerinin, tüm dünyanın dikkatlerini bölgeye çekmek için önemli bir gerekçe oluşturduğu gözlenmektedir.⁹

Bu ekonomik gerekçeleri yok sayan ve sorunun uygarlıklar arasında gerçekteşen çatışmalar olduğunu iddia edenler 10 yıl önce ortaya atılmış olan

⁸ Ümit Aktaş, “Metaforik Savaş Ya Da Herkesin İmtihanı”, *Birikim Dergisi*, Sayı: 151, Kasım, 2001, s.41.

⁹ D.Eren Göktürk, “Afganistan’da Kurtların Dansı”, *Birikim Dergisi*, Sayı: 150, Ekim, 2001, s.104.

Huntingon'un "Medeniyetler Çatışması" tezini günümüze taşıdılar ve yaşananları bu tez çerçevesinde yorumladılar.

Harvard Üniversitesi'nde Stratejik Araştırmalar Merkezi başkanı Samuel Huntingon, hiç çekinmeden gelecekteki dünyayı sekiz medeniyete bölmekte: Batı, Konfüçyus, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika. Teze göre, geleceğin mücadeleleri, bu medeniyetlerin kültürel farklılıklarından dolayı çıkacaktır.

Dünyayı bu şekilde bölen Pentagon danışmanı Huntingon, daha çok Batı ve İslam üzerinde duruyor.

İslam ve Batı gibi katı tanımlamaların sorunu, gerçekliği kavramaya çalışan zihinlerde yanlış anlamalara ve kafa karışıklığına yol açmasıdır. Savaşan uygarlıklar arasında inanmak istediğimizden çok daha yakın bağlar vardır. Fakat tartışmakta olduğumuz kavramlara dair kuşkuculuk dolu akışkan düşünceler, bize olsa olsa şu an yüz yüze olduğumuza benzer durumlarla ilgili pratik bir rehberlik sağlayabilir. İslam ve Batı arasında olduğu varsayılan karşıtlığa dair, resmi makamların 11 Eylül'den sonra dillerine pelesenk ettiği güven verme amaçlı savaş sloganları (Haçlı seferi, kötüyeye karşı iyi, korkuya karşı özgürlük vb.) işte böyle belirlendi. Nefret dolu konuşma ve hareketlerle, ABD'de Arap, Müslüman ve Hintlilere yönelik yasal girişimlerin sayısına bakarak, aynı kavrayışın sürmekte olduğunu söyleyebiliriz.¹⁰

Yaşanan çekişmelerin ideolojik ve ekonomik olmadığı ve olmayacağı tezinden yola çıkan Huntingon'a göre: "Dünya, Soğuk Savaş esnasında Birinci, İkinci ve Üçüncü Dünyalara bölünmüştü. Bu bölünmeler artık münasebetsiz düşüyor. Şimdiki halde ülkeleri, siyasi ve iktisadi sistemleri veya ekonomik gelişme seviyeleriyle alakalı terimlerle değil, bunun yerine

¹⁰ Edward Said, "Hepimiz Aynı Suda Yüzüyoruz", Mehmet Ali Civelek (Der), Küreselleşme ve Terör, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001. s.317.

kültür ve medeniyetleriyle ilgili terimlerle gruplandırmak çok daha manidardır".¹¹

11 Eylül olaylarından sonra süren tartışmada, genellikle vurgulanan şey, Batı'nın dünyanın geri kalanıyla karşı karşıya olduğudur. Yaşananların, küreselleşmeyle birlikte doruğa ulaşan yoksullaşmayla ilişkisini yok sayan ve ekonomik eşitsizlikleri dile getirmeyen bazı yorumcular, 11 Eylül saldırılarını Huntington'ın tezinin kanıtı olarak ileri sürdü.

Oysa gönderme yaptığı tarihsel "bagaj" ne olursa olsun, Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a çakılan uçaklar, bir "uygarlıklar" ve/veya "dinler" savaşının silahları değildir. Bu uçaklar, kullanıcılarının öznel düşünceleri ne olursa olsun, Hıristiyanlığa ya da Batı Uygarlığı'na değil –öyle olsaydı Vatikan ve örneğin, Louvre Müzesi çok daha uygun hedefler olurdu- dünyayı "yoksullar/zenginler" ekseninde bölen ve bu iki kesim arasındaki uçurumu durmaksızın derinleştiren, yoksulları uçsuz bucaksız bir dışlanmışlığa terk eden, dünya kaynaklarını devasa ölçeklerde Kuzey metropollerine aktaran "Yeni Dünya Düzen(sizliği)"nin tartışmasız patronu ABD'nin mali ve askeri egemenliğinin iki simgesine yöneltmişti rotalarını.¹²

11 Eylül olaylarının ekonomik nedenlerini yok sayarak tartışmak, kafa karıştırmakta ve terörle mücadelede yol alınamamasına neden olmaktadır. Ayrıca, 11 Eylül olaylarını iki kültür arasındaki çatışma olarak görmek, Batı'da yıllardır sürmekte olan Doğu hakkındaki olumsuz imajları da pekiştirmektedir.

2001 Eylül'ünde kibirli bir edayla kendini küresel olarak adlandıran kapitalist ekonomik sistemin üzerimize salıverdiği tahribatın ürkütücü manzarasıyla karşılaşılıyor. Kapitalizm, eşitsiz gelişmesinin ve döngüsel dalgalanmalarının toplumsal bedelleriyle ilgilenmek bir yana bunları kabullenmeyi bile reddetmekte. Esas sorunlar şimdiki ve gelecek kuşakların

¹¹ Samuel P.Huntington, "Medeniyetler Çatışması mı ? ", Murat Yılmaz (Der), **Medeniyetler Çatışması**, Ankara: Vadi Yayınları 2001, s.23.

¹² Sibel Özbudun, "Uygarlıklar/Dinler Çatışması mı ? ", Mehmet Ali Civelek (Der), **Küreselleşme ve Terör**, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001. s.304.

sefalet, öfke, terör, tepki ve karşı-tepkisini körüklemeye devam ederken, manzarayı boydan boya ölüm ve yıkım kaplıyor.¹³

Dünyayı ölüm ve yıkım kaplarken, bu çalışmanın amacı, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarına ve ardından yaşanan gelişmelere Türkiye'deki gazetelerin köşe yazarlarının yaklaşımlarını ortaya koymaya çalışmaktır.

Bu çerçevede çalışmanın kapsamı; sol, Kemalist bir yayın politikasına sahip Cumhuriyet Gazetesi; İslamcı, liberal yayın politikasına sahip Zaman Gazetesi; sağ, muhafazakar yayın politikasına sahip Hürriyet Gazetesi ve liberal bir yayın politikasına sahip Sabah Gazetesi'nin konu ile ilgili köşe yazılarını içermektedir. Çalışma, 12 Eylül 2001-12 Aralık 2001 tarihleri arasında yayınlanan gazeteler ile sınırlıdır. Çalışma kapsamında, bu üç aylık süre içerisinde 11 Eylül olayları hakkında yazılmış köşe yazıları incelenecektir.

Çalışmanın varsayımları ise incelenen dört gazetenin yayın politikaları ve yayın kimliklerinin farklı olduğu ve doğru orantılı olarak çalıştıkları gazetelerin yayın politikalarına göre köşe yazarlarının da yorumlarının farklı olduğu; olaylar sonrası ABD'nin politikasını Hürriyet ve Sabah Gazeteleri'nin desteklediği, Cumhuriyet ve Zaman Gazeteleri'nin ise eleştirdiği; Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah Gazetesi köşe yazarlarının olaylar sonrası ortaya atılan komplo senaryolarını yok sayarak Zaman Gazetesi köşe yazarlarının ise komplo senaryolarına yer vererek açıklamaya çalıştıkları; 11 Eylül 2001 tarihinden sonra 'artık dünyada hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı' öngörüsüyle yorumlar yaptıkları şeklindedir.

Türkiye'de ayrı ideolojileri temsil eden dört gazetenin köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarına yaklaşımlarının incelenmeye çalışılacağı araştırmanın 1. bölümünde, Doğu-Batı kavramları, bu kavramların nasıl ve kimler tarafından

¹³ Richard B. Wolff "Kapitalist Ekonomi ve Terörizm", **Birikim Dergisi**. Sayı, 150, Ekim 2001, s.78.

oluşturulduğu, niçin coğrafi adlarla isimlendirildikleri, Batı ve Doğu kavramlarının yalnızca coğrafi mekanlar değil birer kurgu olduğu, Batı tarafından yaratılan bu kurguda Batı'nın ve Doğu'nun sınırlarının ne olduğu ve kimler tarafından belirlendiği, Batı'nın kendini ancak bir "öteki" yaratarak tanımlayabildiği, Batı'nın diğer toplumlar üzerinde nasıl bir hegemonya kurduğu tartışılacaktır.

Ardından Doğu ve Batı arasındaki tüm bu kurguların, ilişkilerin ve ayrılığın netleşebilmesi için Doğulu ve Batılı toplumların tarih boyunca nasıl ve hangi misyonlarla karşılaştıklarına, çatıştıklarına tarihsel bir bakış açısıyla bakılacak, Doğu ve Batı kavramlarının ortaya çıkmaya başladığı zamandan günümüze bu iki taraf arasında ilişkilerin nasıl olduğu anlatılmaya çalışılacaktır. Arapların Akdeniz'de yayılmaya başlamalarıyla oluşan Hıristiyan Batı, Müslüman Doğu ilişkileri çerçevesinde çatışmaları, yakınlaşmaları, savaşları aktarılacaktır. Daha sonra Batı'nın sömürgeci ve emperyalist politikaları ele alınacaktır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin bir süper güç olarak ortaya çıkışı ve değişen dünya dengeleri incelenecektir.

1. bölümün son kısmı ise Batı'nın Doğu tasarımı ele alındığı bölümdür. Batı'nın Doğu hakkındaki kolektif bilincinin incelenmesi "oryantalizm" kavramından da söz etmeyi gerektirir. Oryantalizm kavramının açıklanmaya çalışılmasından ardından Batı'nın Doğu'yu tanımlama biçimleri (ilkel, cahil, despotik vb.) ve Doğu tasarımı üzerine örnekler tarihsel olarak verilecektir.

Çalışmanın 2. bölümünün ilk kısmında ise artık hayatımızın her alanında ve iletişim şeklimizde kendini güçlü bir şekilde hissettiren "söylem" kavramı açıklanmaya çalışıldıktan sonra dil ve ideoloji bağlantısı incelenecektir. Bu çerçevede iki dilbilimci Volosinov ve Bakhtin'in görüşlerine yer verilecek ardından da İtalyan düşünür Gramsci'nin "hegemonya" kavramı ve diğer bir düşünür Althusser'in

“Devletin İdeolojik Aygıtları” yaklaşımıyla, dil ve ideoloji bağlantısı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. bölümün ikinci kısmında ise haber kavramı, çeşitli tanımlarıyla açıklanmaya, haber söylemi hakkında bilgi verilmeye çalışılacak ve haberi bir söylem olarak görmenin gerekliliği vurgulanacaktır.

Ardından, çalışmanın konusu olarak gazete yazı türlerinden köşe yazıları incelenecek, bir köşe yazısının nasıl yazılması gerektiği, nelere dikkat edilmesi gerektiği ve gazete yazı türleri arasındaki yeri aktarılmaya çalışılacaktır.

2. bölümün son kısmında ise söylemin ve ideolojinin köşe yazılarında yeniden üretimi tartışılacak ve medyanın sahiplik yapısı incelenecektir. Tekelleşmenin gazetenin çalışanlarını nasıl etkilediği ve sermaye sahibinin medya metinleri üzerindeki etkisi aktarılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın son kısmı ise ele alınan gazetelerin konu ile ilgili köşe yazılarının analiz edileceği 3. bölümdür. Bu bölümde çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi belirtildikten sonra köşe yazılarının incelenmesinden elde edilen bulgular verilecek ve son olarak da bu bulgular değerlendirilecektir.

BÖLÜM 1

DOĞU-BATI ÇATIŞMASI

Uygarlıkların yalnızca iki tanesi coğrafi adlarla isimlendirilmektedir, Doğu ve Batı. Bu isimler yalnızca coğrafi bir terim olarak yön kavramını kapsamamakta aynı zamanda ayrı kültürleri, ayrı tarihleri anımsatmaktadır. Bu söylemsel farklılık, kültürler arasındaki farklılıkta da kendisini hissettirmektedir.

Bu farklılıklara rağmen Doğu ve Batı dünyasının, bazen yan yana bazen de çatışmalarla, savaşlarla da olsa tarihlerini birbirlerine bağımlı bir şekilde yazdıkları görülmektedir. Aşağıda, Doğu ve Batı ayrımının nasıl oluştuğu, bu birbirine bağımlı iki dünyanın tarihsel süreç içindeki gelişimleri ve Batı'nın Doğu hakkında yüzyıllardır oluşturduğu tasarımı tartışılmaktadır.

1.1. Doğu-Batı Ayrımı

Doğu'nun ve Batı'nın bu şekilde kuruluşu nasıl oluşmuştur ve neye göre belirlenmiştir?

1492'de Christopher Columbus, Amerika'ya (Batı'ya) yolculuğa çıktığında, amacı Hindistan'a (Doğu'ya) varmaktı. Bugün ise, Hindistan veya Çin coğrafi olarak ABD'nin Batı'sında yer almalarına rağmen, dünyanın Doğu'sunda kabul ediliyorlar. Bu ülkelerin böyle konumlanması bize "dünyanın" neresi olduğunu sordurtuyor. Günlük dile, temel bilimsel disiplinlere ve medyaya yerleşmiş, doğal kabul ederek hiç sorgulamadığımız, ama gerçekte oldukça garip "coğrafi" bölge adları.¹⁴

"Yakın, Orta, Uzak". Neye yakın? Nerenin ortası ve neye uzak? Bu tür adlandırmaların yapılabilmesi için bir mekanın merkez alınması

¹⁴ Fuat Keyman, Mahmut Mutman ve Meyda Yeğenoğlu. (Der), **Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s.7.

gerekmektedir. Bu mekan neresidir? Nasıl, neye göre, kim tarafından belirlenmiştir? Bu soruların ortak tek bir cevabı olduğu açıktır: Sınırları belirleyen ve adlandıran, kendini merkez alarak, Batı'dır.

Peki, Batı'ya göre Doğu'nun sınırları nelerdir? Bu soruya, "Doğu bizim kafamızda. Bizim Batılı kafalarımızın dışında Doğu yok. Hatta Batı'nın kendisi de yok. Batı karşıt terimiyle aynı nedenlerle içimizde var olan bir düşünce. Ama biz onu tanımlamaya hiç gerek duymayız: O, bizim kendimizizdir"¹⁵ diyen Hentsch şöyle cevap veriyor: "Hayali Doğu, bir kavram olarak Batı'nın tam karşıtıdır ve sınırları belirsizdir; dünyanın geri kalan her yerini, yani Batı'nın kendisi ya da kendisinin doğrudan uzantısı saymadığı her şeyi içine alabilir".

Bu içine aldığı her şey "öteki"dir. Batı, kendini karşıtıyla tanımlar. Uygarlıklar, "Öteki"ni kendini gerçekleştirebilmesi ve tanımlayabilmesi için bir araç kullanmaktadır. Var olan "ötekileştirme" sayesinde Batı, kendi kültürünü belirlemiş ve güçlendirmiştir.

Batı, Doğulu'nun kendi hakkında bilgi üretmekten yoksun olduğunu ve bunu yapısı itibariyle de asla yapamayacağını düşünür. Kapitalist Batı, belirtilen özelliğe sahip olan Doğu'yu önce geleneksel yapısından koparır. Kendi sistemi üretime dayandığı, bunun ise disiplin ve kumanda sistemi gerektirmesi bakımından Doğu'yu yeniden kurar. Kendisine yeterli, kendisini kuran özne olduğu iddia edilen Batılı, aslında bu şekilde varlığını, bilgisini ve hakikatini yeniden ürettiği Doğulu'ya borçludur. Batı, bu şekilde zamansal ve tarihsel norm haline gelmektedir.¹⁶

Batı dünyası, kendisine biçtiği merkezilik rolüyle, Batı dışı toplumlar üzerinde ekonomik, kültürel ve siyasi bir hegemonya kurmakta ve bu toplumları, evrensel kıldığı kendi normlarına uymaya zorlamaktadır. Genelde Batı dışı toplumlar, özelde ise Doğulu toplumlar ancak Batı'nın bu evrensel

¹⁵ Thierry Hentsch, *Hayali Doğu*, Çev: Ayşe Bora, İstanbul: Metis Yayıncılık, 1996, s.7-8.

¹⁶ A. Kemal Yıldırım, "Edward Said'in Şarkiyatçılık Düşüncelerine Eleştirel Bir Bakış", *Doğu Batı Dergisi*, Ağustos-Eylül-Ekim, 2002, s.137.

normlarını kabullendikleri ve uydukları oranda dünyanın gidişatı hakkında söz söyleme ve dinlenme hakkına sahip olabilmektedir.

Batı, Doğu ya da başka mekanların hiçbiri basitçe reel coğrafi mekanlar değil, tarihsel ve söylemsel kurgulardır. Elbette bunlar, gerçekliğin ayrılmaz bir parçası olan ve basitçe rasyonalist bir bilince varma yoluyla yıkılamayacak, kurumsallaşmış, maddileşmiş kurgulardır. Batı'yı merkezleyen bu 'dünya' kurgusunun oluşumu, elbette Batı ile dünyanın gerisi arasındaki ekonomik ve siyasal güç ilişkilerine bağlıdır. Batı'nın, öteki toplumlar hakkında ürettiği bilgiler, belli bir iktidar, veya güç olmaksızın (ekonomik, siyasal) gerçekleştirilemezse, ve önemli bir ölçüde bu güç ilişkilerini ifade ediyorsa, aynı zamanda, Batı'nın sahip olduğu bu güç de bilgi üretiminden ayırt edilemez. İşte, Batı denilen kültürel/ekonomik/siyasal oluşumu 'modern' kılan özellik, bu bilgi-güç ilişkisine dayanan bir yönetme mantığıdır.¹⁷

Dünya tarihi boyunca birbirine bağımlı ilişkiler içerisinde, Batı'nın kendini, ancak, birilerinin (cahilin, ilkelin, barbarın, düşmanın) karşısında duyduğu tepkiyle, nefretle gerçekleştirebilmesi, tanımlayabilmesi onu "ötekine" bağımlı kılmıştır. Bu bağımlılık, kendini, kimi zaman savaşlarla, kimi zaman modernliğin taşınması gibi kendini aklın merkezi gören tasarılarla kimi zaman da sömürgeciliğin gidip almayıcılığıyla göstermiştir.

Doğu tabiatın bir parçası değildir. Nasıl Batı sadece var değilse, O da sadece var değildir. Coğrafi ve kültürel temeller toprağa, bölgeye ve coğrafi sektörlere sinerek "Doğu" ve "Batı" gibi insan eli ile yaratılmış kavramlar ortaya çıkarırlar. Bu yüzden aynen Batı gibi Doğu da bir tarih, bir düşün geleneği, bir hayal dünyası ve bir kelime hazinesine sahip ideal bütünlüğüdür. Doğu'nun var oluş ve Avrupa'nın karşısında bir realite olarak duruşu bu sebeplere dayanır. Bu iki coğrafi gerçek, böylece birbirini tamamlar ve bir bakıma birbirine dayanır.¹⁸

¹⁷Keyman, a.g.e. s. 10

¹⁸Edward Said , **Oryantalizm**, Çev: Nezih Uzel, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1998, s.16.

Yukarıda sözü geçen birbirine dayanma, Batı'nın kendisini olumlu ifadelerle Doğu'lu toplumları ise, olumsuz ifadelerle adlandırmasında da kendisini hissettirmektedir. 19. yüzyıl başlarında 'Uygar Toplumlar ya da Batı ve Barbarlar' daha sonraları 'Uygar Batı ve İlkel Toplumlar' ve 20. yüzyılda da 'Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülkeler'. Bunlar gibi Batı tarafından yapılan ayrımlar, bize dünya tarihi boyunca "biz ve öteki" kavramlarının gerçekliğini ve Batı'nın kendisini ancak karşıtına dayanarak tanımladığını göstermektedir. Ayrıca, iki dünya arasında yapılan bu tür ayrımlar Batı'nın diğer toplumlara dayattığı Batı merkezliyetçiliğinin varlığını da kanıtlamaktadır.

Batı'nın kendi kimliğini tanımlamakta kullandığı bu ötekilik biçimlerinin tarihini Atkinson şöyle anlatmaktadır: "Rönesans söyleminde ahlaki ve düşünsel çerçeve dini nitelikliydi. Avrupalı olmayan yabancıya 'putperest', 'kafir' ya da 'iblis' denirdi. Aydınlanma döneminde Öteki'nin en belli başlı özelliği 'cehalet' ve 'boş inanç'tı. 19. yüzyılda ise modern antropolojinin doğumuyla, 'ilkel olan', 'gelişme' ya da evrimsel zaman açısından ifade ediliyordu".¹⁹

Geçmişte Batı'nın, kendini, başka bir topluma ve onun kültürüne duyduğu düşmanlık ya da tepkiyle tanımladığı bilinmektedir. Günümüzde de bu tavrını devam ettiren Batı, kendi kimliğini, yine aynı düzlemde, Batı'lı olmayan ya da Batı sistemine karşı olanlar üzerine uyguladığı politika ve tepkiye bağlı olarak inşa etmekte, dışlayıcı tavrını sürdürmektedir.

Batı, Doğu'lu toplumlar üzerindeki bu hegemonyasını nasıl sağlamıştır? Kendisine evrensel ve merkezi bir rolü nasıl biçmiştir? Batı, Batı'lı olmayan toplumları, adlandırabilme, onların geleceğini çizibilme gibi hakları kendinde nasıl görmektedir? Burada kilit nokta, Batı'nın kendinden farklı toplumları ve kültürleri bir karşıtlıklar dizgesi, bir karşılaştırmalı ölçek içine yerleştirerek temsil etmesidir. Bu söylemsel dizge dilin ayrımsal yapısına yerleşiktir, dil ile çalışır. Karşıtlığın bir kutbu hep bir "yokluk" ya da

¹⁹ Dawid Morley ve Kevin Robins, **Kimlik Mekanları**, Çev:Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: 1997, s.24.

“eksiklik” ile işaretlenir, böylelikle diğer kutbun üstünlüğü hiç ifade edilmeksizin açık hale gelir. Örneğin, Doğulu toplumlarda, “sivil toplumun” ya da “ikincil yapıların” olmadığı söylenir, ve böylesi bir anlayış Doğulu toplumları açıklamanın ilkesi haline gelir. Burada önemli olan, “Doğulu” toplumlarda “sivil” veya “ikincil” yapıların gerçekten olup olmaması değil, onları, tanımlarken ya da açıklarken niçin Batılı toplumlara özgü böyle bir kurumun esas alındığıdır. Yani bu karşılaştırma bir yargı içermektedir, hem de savcının aynı zamanda yargıç olduğu bir yargı: örtük evrensel norm, sivil denilen yapıları ihtiva eden Batı toplumudur. Bu karşıtlıkçı yapı aracılığıyla, Batı'nın dışında kalan toplumlar özel bir farklılık sistemi içine yerleştirilir, “öteki”leştirilirler, radikal olarak başka hale getirilirler. Zamansal olarak geriye itilirler ve Batı sistemi, insanlığın ulaştığı en son aşama olarak kurulur.²⁰

Böylece, Batı dışı toplumlar, yalnızca, kendisinin belirlediği evrensel Batılı normlara uyup uymadıkları, Batı'da var olan değerlere ve kurumlara sahip olup olmadıkları ölçülerek değer kazanabilir ve söz söyleme hakkına sahip olabilir. Fakat bu da yeterli ölçüt değildir. Çünkü, Batı kendini karşıtıyla tanımlamakta bu nedenle de karşıtını yok etme gibi bir hatayı göze alamamaktadır.

Doğu ve Batı arasındaki tüm bu kurguların, ilişkilerin ve ayrılığın netleşebilmesi için Doğulu ve Batılı toplumların tarih boyunca nasıl ve hangi misyonlarla karşılaştıklarına, çatıştıklarına tarihsel bir bakış açısıyla bakmak yararlı olacaktır.

1.2. Tarihsel Gelişim Sürecinde Doğu Batı Karşılaşması

Avrupa düşüncesi bir efsaneyle başlar: Sarı bir boğa kılığına bürünen Zeus tarafından aldatılıp kaçırılan ve aralarında Asia'nın da olduğu sayısız kız kardeşi olan -Okeanos'un kızı- tanrıça Europa, kendisini baştan çıkaran

²⁰ Keyman, a.g.e. s.11.

tanrının çocuğunu doğurmak için, yaşadığı Asya topraklarından, boğa kılığındaki Zeus tarafından Girit Adası'na kaçırılır. Hatta kaçırılışından bir gece önce gördüğü düşün bir kehanet olduğuna inanılır; iki toprak onun uğruna çekişmektedir: Asya toprakları ile karşıdaki topraklar.

Bu olayda Batı'nın kökleri ve kimliği konusunda beslediği ideolojiyi alabildiğine doyuracak kadar malzeme yatmaktadır: İlk büyük uygarlıkların beşiği Asya'dan gelen ve birçokları arasından seçilen Avrupa, aniden ve çok hoş bir biçimde, gelecekteki soyunu değiştiren ve çok büyük bir role yazgılayan Zeus tarafından döllenebilmek için doğduğu topraklardan koparılmıştır. Bu efsane önce Asya ile Yunanistan, daha sonra da Yunanistan ile Avrupa arasındaki zorunlu bağlantının kurulmasını sağlamıştır. Ama ilkinde bu bağ basit bir geçiş biçiminde gerçekleşirken, Yunanistan ile Avrupa arasında ortak bir kökene dayalı, kalıcı bir ilişki söz konusudur. Helen uygarlığı daha başlangıçtan itibaren Avrupa'yı içinde taşımaktadır; Asya'ya karşı birden 'Avrupalı' oluverir.²¹

Doğu ve Batı ilişkilerinin tarihi bin yıllara dayanmaktadır. İlkçağdan günümüze kadar geline sürece Doğu ve Batı ilişkileri, kimi zaman çatışma içinde kimi zaman yan yana kimi zaman da düşman olarak sürmüştür. Ama tarihi boyunca bu iki kültür birbirine bağımlı olmuştur.

İlkçağlarda Doğu ile Batı arasındaki ilişkiler karşılıklı ihtiyaçlar çerçevesinde sürdürülmüştür. Girit'te temelleri atılmaya başlanan Yunan (dolayısıyla, Yunan'ı kendi kökeni olarak kabul eden Avrupa) medeniyeti, Doğu'nun artı-ürününü hem ticaret hem de yağma yoluyla elde etmeye çalışmıştır. Doğu imparatorlukları da hem Batı'nın yağmasına karşı Doğu'nun zenginliklerini korumak hem de Batı ile olan ticareti denetlemek için örgütlenmişlerdir. Batı bu ilişkiler çerçevesinde hem Doğu'daki teknolojik gelişmelerden haberdar olmuş hem de ihtiyacı olan ürünleri temin ederek varlığını sürdürebilmiştir.²²

²¹ Hentsch, a.g.e. s.23.

²² Yücel Bulut, **Oryantalizmin Eleştirel Kısa Tarihi**, İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2002, s.31.

Doğu ile Batı arasındaki bu ilişkiler, görüldüğü gibi uzun yıllara dayanan bir tarihe sahiptir. Bu tarihsel süreç içindeyse Doğu ve Batı dünyası, bu aidiyet biçimini sahiplenen farklı devletler ve toplumlara ev sahipliği yapmıştır. Doğu'lu ve Batı'lı misyonuyla bu karşıt iki dünyanın devletleri, üstlendikleri misyonu yerine getirebildikleri oranda yaşamış tersi durumlarda ise tarih sayfasından silinmişlerdir. Fakat aynı misyonla farklı devletler ortaya çıkmıştır. Devletlerin isimleri değişse de Doğu'lu ve Batı'lı olma misyonları değişmemiş ve bu iki ayrı uygarlığın ilişkileri günümüze kadar bu süreklilik içinde gelmiştir.

Her iki uygarlık için söylenebilecek bu süreklilik, aynı zamanda, iki dünyanın kendilerine ait birer aidiyet bilincine sahip olduklarının göstergesidir.

Arapların sahneye çıkıp Ortadoğu'da topraklara sahip olması ile ise bu aidiyet bilinci dinsel bir misyon kazanmıştır. Ve artık, Doğu ve Batı kimliklerinin önüne Müslüman ve Hıristiyan kimliği eklenmiştir. İlişkiler bundan sonra Müslüman Doğu ve Hıristiyan Batı arasında gerçekleşmiştir.

7. yüzyıl başlarında peygamber Muhammed Arabistan'da İslam'ı tebliğe başladığında Akdeniz dünyasının tamamı henüz Hıristiyanlığın bir parçası idi. Aynı şekilde Avrupa, Asya ve Afrika sahili sakinlerinin hemen hepsi farklı mezheplere bağlı Hıristiyanlar'dan oluşuyordu. Doğu Akdeniz'de, bilim adamları tarafından Bizans İmparatorluğu olarak adlandırılan Doğu Roma İmparatorluğu canlılığını muhafaza ediyor ve baş şehri Konstantinapol'un yanında, Suriye, Filistin, Mısır, Kuzey Afrika'nın bir kısmı ile Anadolu ve Güneydoğu Avrupa'ya da hükmediyordu. Batı Akdeniz'de Roma Devleti çökmüştü; fakat Roma'nın kalıntıları üzerinde yaşayan Barbar halklar (Berberiler) ve onların kurduğu krallıklar Hıristiyanlık dinini benimsemişlerdi ve belli aralıklarla elde ettikleri başarılarla Roma Devleti ve Hıristiyan kilisesini en azından şeklen yaşatmaya çalışıyorlardı. Muhammed'in 632 yılındaki ölümünden birkaç on yıl sonra, onun Arap izleyicileri, Arap yarımadasının dışına taşıp, Ortadoğu'yu aralarında

bölüşmüş iki büyük imparatorluk olan Bizans ve Pers ülkesine saldırarak her ikisinden de geniş topraklar söküldü. Pers İmparatorluğu fethedildi ve tam bir hakimiyet altına alındı. Araplar, Roma İmparatorluğu'ndan Suriye, Filistin ve Mısır yanında İspanya ve Akdeniz Adaları'nı ve özellikle de Sicilya'yı işgalde bir sıçrama tahtası yapacakları Kuzey Afrika'nın geri kalan kısmını aldılar. Hem Bizans hem de Barbar ordularını yenilgiye uğratarak bu ülkeleri yeni İslami imparatorlukta birleştirerek Hıristiyanlığı her iki uçtan tehdit edebildiler. Doğu'da Suriye ve Irak'ın Arap orduları önce Anadolu'ya sonra da Bizans İmparatorluğu'nun anayurdu olan Yunan ve Hıristiyan toprağına yüklendiler; batıdaki diğer Arap ve Berberi orduları ise fethedilmiş İspanya'yı süratle geçerek Pirenelere vardılar ve Batı Avrupa'nın tamamını yutma tehdidinde bulundular. Müslüman ordular bir süre için Sicilya ile İtalya'nın güney bölgelerini işgal etti ve hatta Roma'yı tehdit ettiler.²³

İslamiyet'in Avrupa sınırlarına kadar dayanması ve büyüyerek yayılması, günümüzde de kendini hala hissettiren kopuşun başlangıcı olmuştur. Dolayısıyla, Arap yayılcılığı, bu dönemde Hıristiyan Batı'yı endişelendiren en önemli etken haline gelmiştir. Çünkü, artık Akdeniz, Batı'nın bir iç denizi değildir. Roma döneminde Avrupa'nın merkezi olma özelliğini taşıyan Akdeniz, artık Asya ile Avrupa'nın sınırı haline gelmiştir.

Bilinen dünyada İslam'ın hızla ve etkin bir biçimde yaygınlaştığı, İspanya ve İtalya'da yüzlerce yıl sürecektir son derece parlak bir medeniyet kurduğu, bilimde ve teknolojiye önemli keşifler yaptığı, edebiyatta ve felsefede önemli eserler verdiği, Batılıların gözlerini kamaştıran zengin, adil ve huzurlu devletler kurduğu bu yüzyıllar Batılı tarih yazımında Ortaçağ olarak adlandırılır. Ortaçağ, karanlıkla eş anlamlıdır Avrupa için. Ortaçağın diğer bir özelliği de Avrupa birliğini tesis eden Kilise'nin her alandaki baskın otoritesidir. Netice itibarıyla, Ortaçağ'da İslam'ın ortaya çıkışı ve

²³ Bernard Lewis, *Müslümanların Avrupayı Keşfi*, Çev: İhsan Durdu, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2000, s.15-16.

yaygınlaşması sonrasında Doğu-Batı ilişkileri, iki düşman din arasındaki çatışma biçimine bürünmüştür.²⁴

Doğu toplumları gelişirken kendi sürecini Ortaçağ olarak adlandıran ve İslamiyet'le somut olarak karşı karşıya gelen Hıristiyan Batı, bu durumu endişeyle karşılamış ve çözümler aramaya başlamıştır.

Avrupa devletlerinin, İslam dinine mensup olan Araplara karşı koyabilmesi ve ekonomik problemlerine çözüm bulabilmesi için birleşmeleri gerekmektedir. Avrupa'nın problemlerinin çözümü için geliştirilen bu birlikte hareket etme politikasının ideolojisini ise Hıristiyanlık oluşturmuştur. Birlikte hareket etmek için ortak bir zemin edinen Avrupa, kendisini Hıristiyanlık ile özdeşleştirmiştir. Yapılan sekiz Haçlı Seferi ise, bu anlayışın bir sonucu olarak gerçekleştirilmiştir.

"Haçlılar'ın Doğusu Haçlı Seferleriyle bir gerçekliğe dönüşmeden önce bir kurmacayla başlamıştır. Bu kurmaca, gizli bir yeryüzü cennetine duyulan belirsiz arzunun eşlik ettiği, Kutsal Topraklar'ı kurtarma kurmacasıdır. Ve cennete giden yolda da Kudüs vardır."²⁵

Kurmaca böyle oluşturulurken gerçekte "Haçlı Seferler"i, Hıristiyan Batı'nın Müslüman Doğu'yu sömürgeleştirme çabasından başka bir şey olmamıştır. Ve ilk kez Batı devletleri, Doğu sınırları içindeki bölgelerde koloniler kurmaya başlamıştır. Doğu toplumlarının içine kadar giren Batı, bu dönemde karalama kampanyalarına başlamıştır.

Dünya tarihi boyunca Doğu ve Batı uygarlıklarının ilişkilerini, dünyada gerçekleşen ve süreci değiştiren büyük olaylar belirlemiştir. 8. yüzyılda Arap yayılmacılığının etkisiyle farklılaşan bu ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesine çıkışı ile başka bir boyut kazanmıştır.

²⁴ Bulut, a.g.e. s.41.

²⁵ Hentsch, a.g.e. s.42.

16. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde, giderek büyüyen ve genişleyen Osmanlı Devleti, İslam devletlerinin neredeyse tümünü kendi çatısı altında birleştirmiştir. Böylece, Osmanlı İmparatorluğunun giderek genişlemesi, Arap yayılmayıcılığının su yüzüne çıkardığı Doğu-Batı kopuşunu pekiştirmiş ve Hıristiyan Batı için yeni bir endişe kaynağı oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nin sahneye çıkmasıyla Batı'nın tepkisi, Müslüman Araplardan Müslüman Türklere doğru yönelmiştir. Giderek genişleyen ve Avrupa ile komşu haline gelen bu Müslüman devlet de Arapların Akdeniz'i Avrupa'nın bir iç denizi olmaktan çıkarışı kadar Batı'yı kaygılandırmıştır. Çünkü, artık Osmanlı Devleti, Avrupa için büyük bir tehlike haline gelmiştir.

1492'de meydana gelen iki olay hem Avrupa hem de dünya tarihi için oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu iki önemli olayın ilki, İspanya'da girişilen "yeniden fetih" hareketinin başarıya ulaşması ve son Müslüman idarecinin de Gırnata'yı terk etmek zorunda kalışı idi. İkinci önemli olay ise İstanbul'un fethi ile birlikte Yeni Çağ'ın başlangıcı olarak kabul edilen Amerika kıtasının Avrupalılar tarafından "bulunuşu"dur. Bu olay, Avrupa'ya gerek içerdeki ve gerekse dışarıdaki problemlerini çözme imkanı sunmuştur. Batı dünyasında bu gelişmeler olup biterken Osmanlı Devleti, Batı için büyük bir tehlike olma özelliğini sürdürmekteydi. Başlangıçta Osmanlı'ya kaptırılan Balkan topraklarını geri almaya dönük istekler vardı. Ancak şartlar Hıristiyanları savunmaya çekilmeye zorluyordu. Hükümdarlar siyasi çıkarlarını ve geleceklerini tehlikeye atarak, artık Hıristiyanlığın yayılması gibi bir ideal peşinde koşmak istemiyorlardı. Kalabalıklar da artık Haçlı Seferler'ine katılmak niyetinde değillerdi. Artık Osmanlı Devleti de fetihleri sayesinde uzun zamandır hiçbir Müslüman devletin olmadığı kadar Avrupa'ya yakın, Avrupalı olmuş bir devlet sayılıyordu.²⁶

Bu durum, Batı dünyasının bundan sonra, Osmanlı Devleti ile siyasi ilişkilere girmesini zorunlu kılıyordu.

²⁶ Bulut, a.g.e. s.67.

Girilen bu ilişkilerde ise, etkin olan ve ilişkileri biçimlendiren Batılı ülkeler olmuştur. Böylelikle, Avrupa ülkelerinin politikaları, Osmanlı İmparatorluğu aleyhinde gerçekleşmiştir.

Doğu'da ne Mısır ne İran hiçbir güç Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini alamamıştır. Askeri güçlerinden emin olan Osmanlılar, çaplarının ve görece olarak merkezileşen yapılarının tutsağı haline gelmiştir. Osmanlı iktidarı en büyük enerjisini yönettiği uçsuz bucaksız topraklara harcarken Avrupa, çoğulluğuyla, devletlerinin ve kentleri arasında en dinamik olanlarının başka kıtaların keşfine ve yeni pazarlar arayışına sürüklendiği ekonomik bir rekabet ortamı ve politik çekişmelerle bir kaynaşma halindedir. İslam'la Avrupa arasındaki askeri güç dengesinin ardında, Avrupa'nın ödemelerinde Türkler lehine verdiği sürekli açığa karşın, Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybetmekte olduğu ekonomik bir oyun oynanmaktadır.²⁷

Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhine oynanan bu oyunlar kendi gücünden emin olan bu devleti yıpratmış ve bu yıpranmışlık Osmanlı İmparatorluğu'nun 1683'te giriştiği 2. Viyana Seferi'nin başarısızlıkla sonuçlanmasıyla pekişmiştir. 17. yüzyılın sonlarına doğru ise Osmanlı İmparatorluğu, gittikçe güç kaybetmiştir.

Bu nedenle, Avrupa'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndan ciddi olarak korkacak hiçbir şeyi kalmamıştır. Avrupa, tekrar "öteki" olarak tanımlayabileceği Doğu'ya çekinecek hiçbir şeyi olmadan geri dönmüştür.

Batı böylece, ekonomik ve kültürel üstünlüğünün temellerini atmıştır. Bu üstünlüğü, daha önceleri tehlike olarak gördüğü Doğu ve İslam misyonuna sahip toplumları ve devletleri, gidip alabileceği, zenginliklerini kullanabileceği, bağımsızlığı olmayan metalar olarak görmeye başlamasına neden olmuştur. Artık Batı, Batı dışı toplumlara edilgen nesnelere gözüyle bakmaya başlamıştır.

²⁷ Hentsch, a.g.e. s.87.

Öteki, fethedildikçe, boyun eğdirildikçe, satıldıkça, sömürüldükçe, hatta sadece keşfedildikçe şeyleştirilir. Her ne kadar egemenliği ve etkileyciliği hala sürüyorsa da Doğu keşfedilmekten ve şeyleştirilmekten kurtulamaz. Doğu kendi tarzında bir nesne haline gelir. Merak, bilgi, moda (egzotizm) ve ayıplama (despotizm) nesnesi. Daha sonra, bir kıyaslama ve fikir yürütme malzemesi, pencere ve ayna. Artık, uygulanan baskı yapısal ve entelektüel niteliktedir: Avrupa'nın Doğu'da çok uzun zamandan beri liman acentelikleri, tüccarları, elçi ve konsolosları, seyyahları, casusları vardır ve çok geçmeden bilginleri (uzmanları) de olur.²⁸

Aydınlanma Çağı'nda ise Doğu hakkındaki değerlendirmeler, Ortaçağ'daki kadar düşmanca değildir, ancak sıcak ilişkilerin yaşandığını, barış ortamının var olduğunu ve söylemlerin çok fazla değiştiğini de söylemek de mümkün değildir.

Klasik temsil yüzyılında (17. yüzyılın ortaları ve 18. yüzyılın sonuna kadarki dönem) yeryüzünün doymak bilmeyen bir hırsıyla keşfi, mantar gibi çoğalan büyük projeler, dünyaya çekidüzen verme planları, seyahat öyküleri, Avrupa dışındaki ülkelerle ilgili bilgiler birbirini izler. Anlatılanlar arasında Türk İmparatorluğunun apayrı bir yeri vardır. Türkler artık bir tehdit oluşturmaktan çıktıysa da bilinen dünyanın düzenlenmesi projelerinin karşısında hem bildik hem de münasebetsiz bir direniş merkezi olma özelliğini hala korumaktadır. Gene de düşünsel, neredeyse kurmaca bir düşmana dönüşen ezeli düşmanın tanımını kolaylaştıran rahat bir şablondur. Avrupalılar'ın birleşme çabalarının katalizörü gibi görülür. Birlik, canlılığını hala koruyan büyük Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması etrafında gerçekleşecektir. Barış ve paylaşım projeleri çoğaldıkça çoğalır.²⁹

Batılı kolektif bilincindeki bu paylaşım projeleri çerçevesinde, Doğu imajı, edilgen bir nesneye dönüşmektedir. Doğu, kendilerine bir direnç gösterme gücünden yoksundur. Bağımsızlığı yok sayılan Doğu üzerinde,

²⁸ Hentsch, a.g.e. s.113.

²⁹ Hentsch, a.g.e. s.115.

hesaplar yapılabilen, zenginlikleri paylaşılabilir. Doğu'nun geleceği hakkında planlar yapan ve bu planları gerçekleştirmek için faaliyette bulunan Batı için artık Doğu, yok sayılmakta ve kolayca gidip alınabilecek bir nesneye dönüşmektedir.

19. yüzyıl ise, Avrupa'nın dünyanın geri kalan kısmı üzerinde belirleyici bir egemenlik kurduğunun kesinleştiği bir yüzyıldır. 19. yüzyılın doğusu ise, modernleştirme misyonuyla yola çıkan Avrupa'nın duraklarını Doğu mekanlarında belirlemesiyle biçim kazanmıştır. Araştırılan, üzerinde planlar yapılan ve Batılı normlarla çevrelenmeye çalışılan Doğu'nun 19. yüzyıldaki görünümü bu şekildedir.

19. yüzyıl, Batı'nın Doğu karşısında artık üstün duruma geldiğinin bilincine vardığı bir yüzyıl olmuştur. Artık kendisinde, Doğu'yu çürümüşlüğünden kurtarma, onu biçimlendirme gücü görmektedir. Fakat bu yüzyılda Batı, bir yandan Doğu'nun olumsuzluklarına dikkat çekerken, öte yandan ona olan hayranlığını da dile getirecektir. Fakat bu, bir yönüyle Doğu'ya olan ilgiyi canlı tutmaya, oraya insanların gitmesini teşvik etmeye yönelik bir çabadır da. İkinci olarak Doğu, Batı'nın muhtaç olduğu zenginliklere sahiptir, ancak bu zenginlikleri kullanamamaktadır. Sahip olduğu zenginlikler Doğululara bırakılmayacak kadar insanlık için önemlidir. Dolayısıyla bu zenginliklerin insanlığın kullanımına sunulması gerekmektedir.³⁰

Batı'da kurulan Doğu imajı, O'nun yönetme gibi bir yeteneğe sahip olmadığı ve bu nedenle de yönetilmeyi hak ettiği yönündedir. Doğu'yu bu durumundan kurtarma görevi ise Batı'nın sorumluluğudur. Doğu'yu bulunduğu bataklıktan kurtarma söyleminin ardında ise, Doğu'nun sahip olduğu ekonomik zenginliklerin varlığı yatmaktadır. Çünkü, Batı, bu zenginliklere muhtaçtır. Doğu'yu kurtarma girişimleri, işgal niteliğinde iken kendini yönetemeyen Doğulu toplumların Batılı yöneticiler tarafından idare edilmesi ise tek çözüm olarak görülmektedir.

³⁰ Bulut, a.g.e. s.99.

Bu dönemde “Napolyon’un Mısır seferi, sonuçtaki başarısızlığına karşın, Akdeniz’deki Doğu-Batı ilişkilerinde dramatik biçimde çok büyük bir dönüm noktasına damgasını basar. Uzun süreli bir değişikliğin ani bir dışavurumudur bu. Hem askeri şoktur hem kültürel şoktur : Batı’nın orduları ve bilimiyle, Akdenizli İslam’ın tam ortasına dalışıdır. Avrupa’yı Uzak Doğu’dan ayıran kapıdaki kilidin ilk kırılışıdır. Akdenizli Doğu bir anda, el koyulacak bir nesne, bir koz, Avrupalı güçlerin birbirine girdiği bir savaş alanı olur. Napolyon’un Mısır’ı fethindeki tek amacı Doğu Akdeniz’deki Fransız nüfusunu arttırmak ya da orada modern bir Doğu imparatorluğunun temellerini atmak değil, aynı zamanda İngiltere’ye bir darbe indirebilme. Yani, saldırılan düşman, baş düşman değildi: Mısır sadece bir çarpışma alanıydı, daha sonraki gelişmelerle, Haçlı Seferleri’nden beri dünyanın bu bölgesindeki sömürgecilik hareketinin ilk adımı oldu”.³¹

Bu girişimle birlikte Batı’nın kendi iç çekişmelerini yatıştırmak ve konumlarını daha da güçlendirmek için bulduğu çözüm tekrar Osmanlı Devleti üzerine kurulmuştur. Sömürgeci Batı’nın hedefi, tekrar Osmanlı Devleti olurken, bulunan çözüm başarıya ulaşmış ve Osmanlı Devleti’nin topraklarının çoğu çok hızlı bir şekilde Batılı devletlerin denetimleri altına girmiştir.

Mısır’ın işgaliyle birlikte Avrupa, sömürgeci faaliyetlerini, Doğu’yu modernleştirme söylemiyle meşrulaştırma zeminini oluşturmuştur. Avrupalılar, bu söylemleriyle kendilerine yeni bir misyon edinmişlerdir: Karanlıktaki Doğu’ya “ışık ve özgürlük” götürme. Bu çerçevede yapılmak istenen, Fransa’nın Mısır’ı işgal etmediği, kurtardığı söyleminin yaygınlaşmasıdır.

19. asrın ortalarından sonra, Avrupa’nın Doğu hakkındaki görüşünü belirleyen olay ise emperyalizmdir. Avrupa’nın iktisadi, askeri, siyasi, kültürel üstünlüğü gittikçe ezici bir mahiyet almaktaydı. Doğu ise çöküşünü sürdürmekteydi. İran ve Osmanlı İmparatorluğu, bir gün işe yarar ümidiyle

³¹ Hentsch, a.g.e. s.158.

Avrupa'nın himayesi altına girmişlerdi. Bu durum zaten mevcut olan Avrupa-merkezciliği daha da güçlendirdi. 19. asrın Avrupa-merkezciliğine göre, Doğu ile Batı arasında giderilmesine imkanı olmayan farklılıklar bulunmaktaydı. Mümkün olan tek evrensellik vardır: Avrupa modelini bütün yönleriyle benimsemek. Bu benimseyiş zorunludur denir, hemen arkasından da, zorunludur ama Avrupa dışı kavimler için mümkün değildir, çünkü onları Avrupalılardan ayıran çok belirgin bazı özellikleri vardır diye eklenir. Öyle olunca da Avrupa modelini benimseme ihtimalleri belirsiz bir geleceğe bırakılan Batı dışı toplumların, şimdilik, yozlaşmış egzotik kültürleriyle Avrupa'nın siyasi hakimiyeti altında kalması yeterli görülür.³²

Batı'nın ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel hegemonyasının gittikçe üzerinde yoğunlaştığı Doğu toplumları ise, daha önceki güçlerini kaybetmiş ve Batı'ya bağımlı hale getirilmiştir. Edilgen, karşı çıkamayan bir nesne olarak görülen Doğu, 20. yüzyıla kadar etkin bir güç olarak kendini gösterememiştir. İslam'ın etkin hale geldiği 20. yüzyıla kadar bu durum böyle devam etmiştir.

20. yüzyılın Batı'sı, Doğulu boy aynasının dökülmüş sırrının arkasında, hiç istemediği halde ötekinin bakışının belirdiğini gördü. İki yüzyıldan fazla bir zamandır Doğu'ya bir malzeme ve nesne gibi bakmaya alışmış Batı, onu, ilk kez, düşünen, incinmiş ve talep eden bir özne olarak karşısında buldu. İslam uyanmakta, artık sadece savaşılacak bir ordu olarak değil, kurulu düzeni sarsan bir asi olarak, sinsi bir düşman olarak ve hatta şimdilerde, yüzünü daima terörist başlığı altında gizlediğinden ya da Kuran adına kargaşa ve fanatizm tohumları ektiğinden kuşkulanan, Avrupa toplumlarının içindeki göçmen parya olarak Batı'nın kolektif muhayyilesinden fırlamaktadır.³³

Bu durum, Batı'nın, sömürgeciliğin ters tepmesinin bir sonucu olarak "öteki" hakkındaki yeni bir bilinçlenmesini oluşturmaktadır. Günümüzde de yaşanan İslami terör söylemi, bu bilinçlenmenin bir örneği göstermektedir.

³² Bulut, a.g.e. s.123.

³³ Hentsch, a.g.e. s.206.

Batılı ülkeler içinde yerleşmiş ve orada yaşayan milyonlarca Müslüman, Batı'nın bu kolektif bilinci dolayısıyla terörist olarak görülmektedir. 11 Eylül olaylarından sonra ise, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde demokrasi yok sayılmakta ve Müslüman insanlara yasal işlemler hızla, sorgulanmadan uygulanmaktadır.

İslam, gerek içerde gerek dışarıda, günümüzde, entelektüel silahlarını Batı'dan almadan Batı'nın hegemonyasına radikal bir tartışma getirebilecek tek ideolojiyi temsil etmektedir. Daha düne kadar 'miyadi dolmuş' olan, bugünse 'aşırı kızışmış', 'ne yapacağı bilinmez' yanı başlarındaki bu İslam'a karşı duyulan –kimi zaman öfkeli- tedirginlikle vicdan azabı arasında kalmış Batılılar'ın ötekini inatçı direnişi karşısında -bu direnç modernliğin zorlaması karşısında kapınılan o müthiş şaşkınlığın bir ifadesi bile olsa- kendi ölçüsüzlüğünün tuzağına düşen bir Batı'nın başarısızlık duygusu. İşgal edilen, incelenen, ziyaret edilen, sömürülen, fantazmaları süsleyen Doğu, bir yerlerde boyun eğmez ve baskıya gelmez olarak; gürültülü ya da sessiz ama azimli bir reddediş, Batı'nın tüm gücüne rağmen bir türlü üstesinden gelemediği bir engel, durmadan yeniden kapanan bir kapı olarak kaldı. Ötekini kendi 'evrensel' oluşumuz içinde nötralize etme ya da eritme arzumuz ve kaygımız hala o denli güçlüdür ki, bugün de en düşmancasından en dostanesine tasarılarımızın ve davranışlarımızın çoğunu besleyen işte bu dirençtir.³⁴

19. yüzyıl, Avrupa'nın tüm dünyaya hükmettiği bir yüzyıldı. 20. yüzyılın en önemli özelliklerinden birisi ise, Avrupa'nın bu üstünlüğünü yavaş yavaş yitirmesi ve etkili güç olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin öne çıkmasıdır. 19. yüzyılın sonlarına yaklaştığında, Avrupa devletleri arasında dünya egemenlik ilişkilerinde "liderlik" konusunda rekabet gittikçe artmıştı. Bu rekabet, bilindiği üzere, 1914-1918 yılları arasında milyonlarca insanın ölümü ve milyonlarca insanın da sakat kalması ile sonuçlanan Birinci Dünya Savaşı'na neden olmuştu.

³⁴ Hentsch, a.g.e. s.206.

“Birinci Savaş, Avrupa’lı devletler için çok yüksek bir ekonomik maliyete ve insan kaybına yol açmıştı. Fakat bunun da ötesinde, Avrupa medeniyetinin kendine olan güvenini, aynı çizgide sonsuz bir gelişme olacağına dair inancını sarsmıştı”.³⁵

Tüm bunların ardından Rusya’da, Batı’nın dünya egemenliği kurma çabasının baş aktörü kapitalist değerleri tehdit eden sosyalist Ekim Devrimi gerçekleşti. Devrime bağlı olarak da sömürgelerde ve Doğu’da ortaya çıkan Batı karşıtı isyanlar yaşanan tedirginliği artırdı.

1930’lardan sonra Avrupa devletlerini ikinci bir büyük savaşa götürecek olan, Avrupa devletleri arasında statükonun devamından yana olanlar ile değişim yanlıları arasında yeni bir çekişme yaşandı. İkinci Dünya Savaşı’nın (1939-1945), yayıldığı alan ve kapsam, birinci savaşa oranla çok daha geniş bir etkiye sahip oldu. Avrupa devletlerinin hemen hemen hepsi yıpranmış ve ekonomileri kan kaybetmişti. Fakat savaştan olumlu etkilenenler de vardı. ABD, savaştan yıkılmayan tek büyük sanayi ülkesiydi.

İkinci Savaş sonrasında koşullarında, Batı Avrupa devletleri, kendi aralarında liderlik çekişmelerini yaşarken Batı’da oluşan yeni güç Amerika Birleşik Devletleri, bu çatışmalara son vermiş ve Batılı devletler arasındaki liderlik koltuğuna oturmuştur. Bu durum, genelde uluslararası ilişkileri özelde de Doğu ve Batı ilişkilerini, biçimlendirme rolünü Amerika Birleşik Devletlerine vermiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan yıpranmadan hatta tam tersi güçlenerek çıkan ABD, Batı Dünyası üzerinde o dönemde kurduğu etkili konumunu hala korumaktadır.

Savaş sonrasında Batı dünyasında, hem kendi içindeki liderlik kavgalarını hem de sömürgelerde ve Doğu’da yükselmekte olan Batı karşıtı hareketleri önleyerek dünya egemenliğinin farklı yönde devamına izin veren yeni bir düzenleme yapılmıştır. Savaş sonrasında uluslararası ilişkiler

³⁵ Maksime Rodison, *Batıyı Büyüleyen İslam*. Çev: Cemil Meriç, İstanbul: Pınar Yayınları, 1983, s.75.

tarihinde artık Avrupa devletlerinin egemenliği sona ermiş ve karşıt iki ideolojiyi simgeleyen ABD ile Sovyetler Birliği'nin yeryüzünde etki kurmak için gösterdikleri çabalar ön plana çıkmıştır.

Bundan böyle, bu kan gölüyle gençleşen yeni bir Batı'yı temsil eden yeni egemen güç ABD, sömürge mirasını reddetmiştir. Avrupa'lı devletlerin aksine önceki sistemde sömürge sahibi olmaması, ABD'ye bu konuda bir avantaj sağlamıştır. Savaş sonrasında koşullarında, eski tür egemenlik uygulaması olarak sömürge sistemi çok hızlı bir şekilde tasfiye edilmiş ve pek çok sömürge ülkesine siyasi "bağımsızlıklar verilmiştir".³⁶

Ancak verilen bu bağımsızlıklar, Batılı emperyalistlerin kapsamını belirlediği ve onayladığı ölçüde olanaklıdır dolayısıyla tam bir bağımsızlık söz konusu olmamakta ve Doğu'nun sınırlarını yine Batı belirlemektedir. Anlaşılacağı gibi sömürgeciliğin tam anlamıyla tasfiyesi söz konusu değildir.

ABD ve Fransa, okyanuslardaki bazı adaları himayeleri altında tutmaya devam ettiler. Sömürge toplumların bağımsızlık talepleri karşısında metropol ülkelerin bir kısmı, eski sömürgelerin kendi kendilerini yönetme veya özerklik haklarını kullanabilecekleri siyasi topluluklar (İngiliz Uluslar Topluluğu-1931, Fransız Uluslar Topluluğu-1958 türünden) kurma yolunu seçtiler. Kolaylıkla anlaşılacağı gibi bu süreç "mutlak" bir bağımsızlaşmayı değil, yeni koşullara uygun değişik türden bir "bağımlılaşmayı" getirmiştir. Yeni düzenlemelerle birlikte kullanılan ekonomik ve başka yöntemler, "gözle görülmez" muazzam bir yeni-sömürge imparatorluğunun kurulmasını mümkün kıldı³⁷

Yeni düzen, bu yeni anlayışa uygun yeni siyasi, iktisadi ve kültürel uluslararası kurumlara ihtiyaç hissedince gereksinimi duyulan kurumlar hemen kurulmaya başlandı. İlk sırada Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) vardı. Ardından, Dünyada barışın ve güvenliğinin korunması amacıyla 1945'te

³⁶ Bulut, a.g.e. s.149.

³⁷ Bulut, a.g.e. s.150.

kurulan bu örgüte bağlı bir çok örgüt kuruldu: Dünya Sağlık Örgütü (WHO); BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF); Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO); BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) gibi.

Ayrıca uluslararası düzeyde sermaye hareketlerini yönetmek için Uluslararası Para Fonu (IMF), uluslararası yatırımları düzenlemek amacıyla Dünya Bankası (IBRD) kuruldu. Böylece, iki savaşın da belirleyici sebebi olan Avrupalı devletlerin sömürge elde etme rekabetinin ve savaşa neden olan çekişmesinin önüne geçmek amacıyla sömürü ortaklaştırıldı.

Gerek iki savaş arasında ve gerekse de İkinci Savaş sonrasında dünya genelinde meydana gelen siyasi gelişmeler, başka bir deyişle dünya egemenlik ilişkilerinde değişikliklerin etkisi, Batı'nın genelde Batı dışı toplumlara, özelde ise Doğu'lu toplumlara bakışına da yansımakta gecikmemiştir. Yeni dönemde Doğu'lu toplumlara, önceki dönemlere kıyasla daha olumlu bir tarzda yaklaşıldığı gözlenmektedir.

Bu, egemenlik ilişkilerinin Batı liderliğinde devamını dönemin şartlarına ve güç dengelerine uygun bir biçimde sürdürülmesi için gerekli bir değişikliktir. Söz konusu olumlu yaklaşımın, tüm Doğu'lu toplumlar için ve üstelik her dönem için geçerli olmadığını da belirtmek gerekir. Aslında bu dönemde, geçmişte üretilmiş kimi imajlardan vazgeçilmemiş ve onlardan sonuna kadar yararlanılmaya devam edilmiştir. Hatta bu imajlar, çağın gelişmiş iletişim araçları vasıtasıyla önceki dönemlerle kıyaslanamayacak denli geniş bir kullanım alanı bulmuş ve yaygınlaştırılmıştır. Hatta, ABD öncülüğünde gerçekleştirilen yeni düzenlemelerle, Doğulular hakkındaki olumsuz imajlar, bizzat bu toplumların aydınları, idarecileri tarafından da benimsenmiş ve yaygın bir biçimde kullanılmıştır.³⁸

Doğulular hakkındaki bu olumsuz imajlar haçlı seferlerinden bu yana kullanılmakta Ve Batı'nın "öteki" üzerindeki dışlama politikası devam

³⁸ Bulut, a.g.e. s.155.

etmektedir. Batı'nın doğu hakkında ürettiği imajlar aşağıda, Batı'nın Doğu Tasarımı adlı bölümde ayrıntılarıyla tartışılmaktadır.

1.3. Batı'nın Doğu Tasarımı

Batı, yüzyıllara dayanan bir Doğu birikimine sahip olmuştur. Bu birikimiyle Doğu'yu, dönem dönem farklı imgelerle var etmiştir: cahil, barbar, ilkel, egzotik, despot gibi.

Batı'nın kolektif bilincinde Doğu'yu aramak kaçınılmaz olarak "oryantalizm" kavramından bahsetmemizi zorunlu kılar. Çünkü, Batı'daki Doğu birikiminin adı oryantalizmdir.

"En geniş tanımıyla, oryantalizmin temeli "biz-onlar" düalizmine dayanır. Oryantalizm, kendini Batı (occident) denilen bir siyasi-kültürel oluşuma ait hisseden birinin Doğu (orient) olarak betimlediği bir oluşumun öğeleri hakkında konuşmasıdır.³⁹

"Oryantalizm olarak adlandırılmalı gelen sömürgeci kurgu içinde, Doğu, Batılı özne için özel bir tür deneyimin mümkün olduğu bir bölge olarak kurulur; esrarlı, tehlikeli ve çetin bir deneyimin alanı"⁴⁰

Oryantalizm kavramını sosyal bilimler alanında ön plana çıkaran Edward Said'in oryantalizm eleştirisinde temel aldığı nokta, Batı'nın Doğu'ya tek, özsel, değişmez bir kimlik empoze ettiği ve bu kültürel nitelemenin doğru olmadığıdır. Said, bu nitelemenin Batı'nın ihtiyaçları ve kültürel niteliklerini yansıtip emperyalizmi meşrulaştırması gibi bazı Batılı çıkarılara hizmet ettiğini vurgulamaktadır.

³⁹ Oliver Kontny, "Üçgenin Tabanını Yok Sayan Pythagoras: Oryantalizm ve Ataerkillik Üzerine", *Doğu Batı Dergisi*, Ağustos-Eylül-Ekim, 2002, s.117.

⁴⁰ Deborah Root, "Çölde Talihsiz Serüvenler: Sömürgeci Kabus Olarak Esirgeyen Gökyüzü", Fuat Keyman, Mahmut Mutman ve Meyda Yeğenoğlu. (Der), *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s.167

Doğu, felsefesi, sanatı, dini ve kültürü ile Batı'da her zaman merak ve ilgi odağı olmuştur. Merak edilen Doğu, Batı tarafından "öteki"leştirilmiştir. Dışlanan Doğu ile evrensel değerlere sahip olan Batı arasındaki farklılıklar sürekli vurgulanmış ve bu algılayış Doğu'nun özellikleri aktarılarak Batı'nın üstünlüğünü vurgulamayı amaçlayan bir algılamaya dönüşmüştür. Bu tavır, gittikçe belirginleşen ve toplumlar üzerinde etkili olan bir Doğu-Batı ayrımına neden olmuştur.

Bilinenlerin evrensel olduğu iddiasıyla, bilginin ve gerçeğin içinde geliştikleri toplumlara özgü olmadığı ve 'başkalarının' bilgisinin 'kendî' kavramlarıyla edinilebileceğini öne süren her türden yaklaşım oryantalisttir. 18. yüzyıla gelene değin oryantalizmin uğraşı alanı kendinden farklı bir 'öteki' yaratmak ve öteki kültürü öğrenmek oldu. Ancak 18. yüzyılın sonlarında Batı 'ötekine' karşı 'uygarlaştırıcı' bir misyon yüklendi ve oryantalizm, Batı'nın üstünlüğünü vurgulamak, bu üstünlüğün dünyanın geri kalan bölgelerine yayılmasının gerekli olduğuna diğerlerini inandırmak için Doğu'nun farklılıklarını ortaya dökmenin, bu farklılıkları incelemenin ve Doğu'nun zenginliklerini edinebilmenin ideolojisi haline geldi.⁴¹

Batı'nın merkezîyetçi tutumu, Oryantalizm kavramını incelerken de karşımıza çıkmaktadır. Doğulu toplumlar ve devletler hakkında bilgi edinmek ve genel bir söylem oluşturmak etrafında biçimlenen Oryantalizm kavramı, emperyalist çıkarlar kapsamında kullanılmakta fakat çoğu zaman, Doğu bilimi olarak yansıtılmaktadır. Bu da Batı'nın emperyalist çıkarları için bilimi kullandığını göstermektedir.

Edward Said, artık herkesin bildiği gibi Batı bilgisi ile Doğu'nun Batı tahakkümü altına alınması arasındaki bağlantıları, başka bir ifadeyle Avrupa'nın %84.6'sını sömürgesi haline getirdiği dünyaya evrenselliğini kabul ettirme girişimini betimlemeye çalışır. Doğu hakkındaki Batı bilgisini oryantalizm olarak adlandırır. Kitabın başından sonuna oryantalizm adını

⁴¹ Recep Boztemur, "Marx, Doğu Sorunu ve Oryantalizm" *Doğu Batı Dergisi*, Ağustos-Eylül-Ekim, 2002, s.135.

verdiği bu bilgi alanında Doğu'nun nasıl anlamlandırıldığını ve bu anlamlandırmaların Doğu'nun denetim altına alınmasına nasıl hizmet ettiğini betimlemeye ve göstermeye çalışır. Bir başka ifadeyle Said, Oryantalizm'de oryantalist bilgi ve söylem aygıtını sömürgeci, siyasal ve ekonomik aygıt ile ilişkilendirir.⁴²

Doğu'yu egemenliği altına almak isteyen Batı, bu amaç çerçevesinde, Doğu hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmak istemektedir. Batı, Doğu hakkında edindiği bu bilgileri Doğu'yu kontrolü altında tutmak için kullanmaktadır. Doğu'yu olumsuz imajlarla sunan bu Batılı bilgi, Batı'nın kendisine biçtiği evrensel, merkezietçi rolünü güçlendirmekte ve dünya üzerindeki hegemonyasını devam ettirmesinde yararlı olmaktadır.

Doğuluyu olumsuz söylemlerle tanımlayarak da hem bu hegemonyasının sürekliliğini sağlamakta hem de kültürler arasındaki farklılıkları vurgulayarak kendini gerçekleştirmekte ve evrensel normlar ürettiği üzerinde durarak üstünlüğünü kanıtlamaktadır.

Said, Doğu'lu Öteki'nin kurulmasındaki esas meselenin Batı'nın kendini, kendine yeterli ve özerk bir Özne olarak kurgulanması olduğunu gayet güzel gösterir. Oryantalist söylemin merkezinde işleyen bir mekanizma olarak Doğu ve Batı arasındaki ikili karşıtlığa sürekli gönderme yapan Said, Ben ve Öteki diyalektiğinin bu söylemde nasıl işlediğini gösterir. Said'in analizi aynı zamanda, Batı'nın Doğu'lu Öteki'yi bilme arzusunun nasıl onun iktidar arzusuyla içiçe geçmiş, düğümlemiş olduğunu da gösterir. Oryantalist söylemin ortaya çıkışını sömürgeciliğin dorukta olduğu döneme yerleştiren Said, böylece Michel Foucault'nun bilgi/iktidar ağı kavramını Doğu'nun kuruluşu sorununa bağlar ve Batı'nın ürettiği bilgi ile iktidar arzusu ve öteki kültürler üzerindeki hakimiyeti arasındaki içsel bağı gösterir.⁴³

⁴² Nilgün Tatal (Akt.), "Edward Said'in Oryantalizmi Nasıl Okunuyor", *Doğu Batı Dergisi*, Ağustos-Eylül-Ekim, 2002, s.120.

⁴³ Meyda Yeğenoğlu (Akt.), "Peçeli Fantaziler: Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Farklılık, Fuat Keyman, Mahmut Mutman ve Meyda Yeğenoğlu. (Der), *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s.109.

Edinilen bilgi ile üstünlük kurma ve iktidar olma tutumu çok uzun yıllardır kullanılan bir yöntemdir. Günümüzde de 11 Eylül olaylarından sonra Doğulu toplumların geri kalmış olduğu, İslam'ın ilerlemeyi engel olduğu söylemi sık sık vurgulanırken yine Doğu'ya özgürlük götürmek, halkını kurtarmak gibi bir misyon üstlenilmiştir. Bu egemenlik kurma biçimi Haçlı seferleriyle başlamıştır.

Batı'nın Doğu ile ilgili imajlar üretmesi yoğun olarak Haçlı Seferleri döneminde karşımıza çıkar. Gerçekten de Haçlı seferi, Hıristiyan Avrupa'yı mahvedebilecek güçteki bir politik ve askeri kaynaşmayı kendine çekip yatıştırmıştır. II. Urbanus, bu güçlere Filistin gibi uzak bir hedef, haç gibi bir simge ve kutsal yerleri kirleten imansızlar gibi savaşılabacak ortak bir düşman imgesi göstererek onları dışa yöneltir: "Nefret edilmeyi hak eden, insan onurundan nasibini almamış ve şeytanın esiri olmuş bu imansızlar ırkının, her şeye kadir Tanrı'nın sevgili kullarına karşı zafer kazanması bizler için ne utanılacak bir şey olurdu". Görüleceği gibi, bu fanatik kışkırtma yaygın bir düşmanlık duygusunu dile getirmekten çok bir imge üretmektedir.⁴⁴

Üretilen bu imge, görüldüğü üzere Avrupa'nın kendi iç çekişmelerinin en aza indirilebilmesi için kullanılmıştır. İslam kötülenerek ve düşman olarak gösterilerek hedef haline getirilmiştir. Doğulu halklar ve İslam'a yönelik kötüleme İslam güçlerine yenilmenin "onursuzluk" olarak nitelenmesiyle Avrupa'nın iç çatışmaları yatıştırılmıştır.

Nefretle yaklaşılan İslam ve İslam dünyasının peygamberi Muhammed hakkında kurulan aşığılayıcı, hakaret dolu söylemlerin İslam'ı tanımamakla bağlantısı olmadığı açıktır. Böyle bir söylem ancak, İslam kültürüne karşı kötü bir niyetin varlığının kanıtı olabilir.

Uzak bir kültüre kötülükte bulunmak Ortaçağ Avrupası'nın bağnazlığına siper ettiği belirgin bir özellikti. Ve İslam dünyasında, muazzam

⁴⁴ Hentsch, a.g.e. s.53.

bir düşmanı olduğundan, bu rakip devletin etki gücünü görebilmek amacıyla bir polemik canlandırdı. Bu polemik, içerdiği düşmanlık ve fanatizm açısından kayda değerdi. Burada İslam, Hıristiyanlığın yadsınması, Muhammed ise bir sahtekar, kötü bir şehvet düşkünü ve şeytanla anlaşmış bir anti-İsacı olarak geçiyordu. İslam dünyası, Avrupa'ya karşı idi ve bu şüphe altında görülüyordu. Hıristiyan Avrupa, İslami Doğu ile kültürel, dini, askeri ve politik bir yüzleşme içine girmişti ki bu, o andan itibaren , Doğu ile Batı arasındaki diyaloğun doğasını belirleyecekti. Yeni Avrupa, artık hiçbir şekilde bütünüyle 'kutsal savaşlar'ın kendisini içine sürüklediği uzlaşmazlıktan ortaya çıkmayacaktı. İslami rakibine karşı kendini haklı çıkarma isteği kolayca hakim olma kararlılığına dönüştü ki bu, Napolyon'dan başlayarak emperyalistlerin psikolojik motivasyonu olacaktı.⁴⁵

Kendi dinlerinin ve kültürlerinin karşıtı ve düşmanı ilan edilen İslam ve peygamberi hakkında yapılan olumsuz imgeler, kendi dini ve kültürünü en ileri aşamada gören Batı'nın sömürge faaliyetlerine gerekçe ve meşruluk zemini olarak kullanılmıştır. Hedef olan düşman, kötü, şehvet batağına düşmüş ve şeytanla anlaşmışsa bu düşmanı denetim altına almak ve hatta yok etmek gerekmektedir. Çünkü, onlar kendilerini yönetmekten acizdirler ve bu nedenle Batılı güçler tarafından yönetilmeyi ve kontrol altında tutulmayı hak etmektedirler.

Doğu-Batı ilişkisini anlamak açısından, ataerkil sistemdeki kadın-erkek ilişkisine bakmak oldukça öğretici olacaktır. Erkek, kadını hem kendi iktidarını kanıtlayabildiği bir nüfuz alanı, hem de hayallerinin izdüşümleri için kullanabildiği beyaz bir perde olarak değerlendiriyor. Her iki olayda da kadın, bir öteki ve bir özne olarak inkar ediliyor. Birçok Avrupalı ressam bize Doğu haremlelerinden erotik, gizemli, lezzet-ölüm ilişkisini konu alan, sonsuz şehvet içeren tablolar armağan etti ama hiçbirisi bir haremlemin içini görmemişti. Bu tablolarda, haremdeki Doğulu kadın, padişahın özel mülkiyeti olmaktan çok Batılı burjuva erkeğin zümresel mülküymüş gibi bir izlenim edinilebilir.

⁴⁵ Rana Kabbani, *Avrupanın Doğu imajı*, Çev: Serpil Tuncer, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1993, s.14.

Edebiyat için de aynı şey söz konusu. Örneğin, Arap kadını imgesi üzerine yazılanlar, dehşet derecede rencide edicidir. Oryantalistler, bu izdüşümleriyle kendilerinde bastırılmış ve yasak olanı, hayali kadın üzerinde yaşamaktadırlar. Böylelikle Doğu, binbir gece masallarına çevrilmiştir: Lüks, arzu, tembellik, hayalperestlik, mutlak iktidar, ihtişam ve sefahat.⁴⁶

Batı'nın Doğu'yu ve Doğulu kadınları imgeleme tarzı birbirinden bağımsız değildir. Doğu'ya karşı kurulan söylem, Batılı erkeğin kadına yüklediği imaja benzemektedir. Oryantalist unsurlardaki bu Doğulu kadın imgesi, Batı için Doğu'nun edilgen bir nesne olarak kurgulandığının bir göstergesidir. Ataerkil sistemdeki erkeğin kadın üzerindeki gücü ve iktidarı, burada Batı'nın Doğu üzerindeki iktidarına dönüşmektedir.

Hıristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasındaki düşünsel engeller, cehaletle ve mit yaratma yoluyla pekiştiriliyordu. Batı, Doğu'yu İslam'ın serpilip geliştiği ve canavarca ırkların çoğalmakta olduğu tehlikeli bir bölge olarak algılıyordu. Zaten Müslümanlar canavar bir ırk görüntüsündeydiler, çirkin, kara ve köpek kafalı olarak portreleri yapılıyordu. Bu anti-İslamcı polemiğin stratejilerinden biri de büyük kin duydukları Muhammed'le alay etmektir. Muhammed, eflatun giyinen, dudakları boyalı, kokulu şeylerden ve çiftleşmekten hoşlanan, elebaşı bir tecavüzcü olarak tasvir ediliyordu.⁴⁷

İki kültür arasındaki farklılıkların sürekli vurgulanması ve Doğu'nun, Müslümanların ve peygamberlerinin küçültücü ve hatta hakaret dolu söylemlerle aktarılması Hıristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasındaki uçurumu gittikçe açmakta ve bu iki kültür arasındaki ilişkiyi geri dönülmez bir ayrıma götürmekteydi. Bir din ve kültür bu şekilde rencide edilmekte ve Batılı kolektif bilince, Doğu halkları ve İslam dini hakkında küçültücü, olumsuz bir imaj bir daha düzeltilemeyecek biçimde yerleştirilmekteydi.

⁴⁶ Kontny, a.g.e. s. 129.

⁴⁷ Kabbani, a.g.e. s. 24.

Tüm Doğu halklarını bir tutan yaklaşımların yanı sıra genelde Doğulu'ya özelde ise İslam'ın kurucu halkı olan Araplara "gaddarlık, tembellik, cahillik" gibi yaftalar yapıştırılıyordu Batılılar tarafından. Doğuluların tüm bu özelliklerinin başlıca sebebi ise dindi.

18. yüzyılda ise artık dine bağlanmayan bir olumsuzlama mevcuttur. "Despotizm", İslam'a yönelik eski önyargılar yarışında fanatizmi de geri bırakır. Dahası Hz. Muhammed'in dini, artık sadece bir parçası, hem de en önemli olmayan parçası olduğu genel Doğu kavramının ardında neredeyse tamamen silinmiştir. Dinsel hoşgörüsüzlükten politik eleştiriye geçiş artık tamamlanmıştır.⁴⁸

Doğu'ya özgü olan despotik iktidar biçimi ise olumlu karşıtını Avrupa'nın temsil ettiği demokratik iktidar biçiminde bulmaktadır. Doğu-Batı ilişkisi içinde bu yeni dönem artık dinsel kavramlarla değil politik terimlerle adlandırılmaktadır. Doğu Despotizmi, Batı'nın Doğu hakkında tarih boyunca kullandığı diğer nitelermeler gibi sıklıkla kullanmış olduğu bir savdır. Bu inşada Montesquieu odak noktasıdır.

Kendisi Doğu'ya hiç gitmemiş biri olan Montesquieu'nun 'Kanunların Ruhu Üzerine' isimli çalışması, daha yayınlanışından itibaren tartışılan yetersizliklerine karşın, nesnel olarak nitelenmişti. Montesquieu, Kanunların Ruhu Üzerine'de Doğulu toplumların, Batılı toplumlardan farklı olarak, kurucu bir ilke olarak "korku" ile bir araya geldikleri için, yöneticileri üzerinde etkili olabilecek "sınırlara", "araçlara" ve kısıtlamalara" sahip olmadıklarını yazmaktadır. Bu toplumlarda kişi, korku motivasyonu nedeniyle hükümdarın kesin iradesine kör bir şekilde itaat eden bir yaratıktır.⁴⁹

Avrupa'nın Doğu'yu kaleme alan anlatımlarında, Doğu'yu Batı'dan farklılaştıran nitelikler ve onun 'diğeri' olmaktan gelen dönüşü olmayan durumu kasıtlı olarak vurgulanıyordu. Bunlardan iki tanesi kayda değer. İlki,

⁴⁸ Hentsch, a.g.e. s.147.

⁴⁹ Bulut (Akt.), a.g.e. s. 93-94.

Doğu'nun şehvet yatağı olduğuna ilişkin ısrarlı iddiadır. İkincisi ise, atalarından miras aldıkları şiddet ile biçimlenmiş bir gerçeklik olduğudur. Bu konular, Ortaçağ düşüncesinde önem taşıyordu ve günümüze kadar değişen düzeylerde zorlamalarla aktarılmaya devam edilecekti. Fakat en kasıtlı söylem tarzlarına 19. yüzyılda ulaşılar, çünkü bu tarihi kesit, Doğu ile Batı arasında yeni bir karşılaşmaya sahne oldu: Emperyal bir karşılaşma. Şayet Doğu halklarının 'tembel, aklını seksle bozmuş, vahşi ve kendini idareden aciz oldukları' söylenebilseydi, o zaman emperyalist, ülkeye girip hükmetmekte kendini haklı bulurdu. Politik hakimiyet ve ekonomik sömürü, tam hükmedici görünebilmek için medenileştirme misyonunu bir kılıf gibi kullanıyordu. Avrupalı sömürgecinin imajı her zaman şerefli olmalıydı: O sömürgeci değildi, aydınlatma için geliyordu. Sadece kar peşinde değildi, bu talihsiz insanları kendi yüksek düzeylerine çıkarmaya çalışarak yaratıcısına ve imparatoruna karşı görevini yerine getiriyordu. Bu, beyaz adamın yüküydü, tüm kıtaların boyun eğmesini onaylayan saygın bir 'rahatsızlık'.⁵⁰

Bu rahatsızlık, kendini ilkel ya da barbar Doğulu halklara uygarlık götürme düşüncelerinde ve kendilerini yönetme yetenekleri olmadığı için Uygur Batılı devletlerinin idarecileri tarafından yönetilmek zorunda oldukları gibi söylemlerde buluyordu.

Günümüzde de etkin olan bu söylem emperyalist Batı'nın kapitalist politikaları için bir gerekçe olarak sunulmaktadır. 19. yüzyılda barbar halklara uygarlık götürme misyonu şimdilerde "demokrasi" ve "özgürlük" götürme söyleminde kendisini hissettirmektedir.

19. yüzyılda İngiltere, dünyayı tanıyabilmek için çok miktarda gezi ve yolculuk edebiyatı üretti. Gezginler, Doğu'yu izliyor ve Batılı okuyucularına aktarıyordu. Ekonomik olarak da imparatorluk tarafından destekleniyordu. Çünkü, üretilenler İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda kullanılıyordu.

⁵⁰ Kabbanı, a.g.e. s.15.

Sömürgecilikle birlikte ise Doğulu öteki hakkında oluşturulan söylemi biçimlendiren şey, ne Doğu'ya karşı duyulan merak, ne de Doğulu toplumları, bulunduğu kötü durumdan kurtarma ve dönüştürme isteğidir. Bundan sonra Doğu imajı, emperyalist ve sömürgeci politikalar çerçevesinde oluşturulacaktır.

Sömürgecilik, birçok Batılı için bugün bile bir kaynak işlevi gören tükenmez bir saçmalıklar derlemesi yaratmıştır. 19. ve 20. yüzyıllar Avrupası, Batılı muhayyilesinin egzotik gıdası olarak Doğu'nun yarattığı merak ve ilgiye karşın, Doğu hakkında gelmiş geçmiş en berbat imgeler dizisini üretir.⁵¹

Sömürgeci Avrupa, bu dönemde istediği ölçüde elde edemediği Doğu'ya, küçümser bir tavırla bakmaktadır. 19. yüzyılla birlikte gelen bu ötekini küçümseme tavrı, sömürgeleştirdiği toplumlardan kendini üstün görme duygusundan başka bir şey değildir.

Batı'nın kendisi ve evrenselleştirici işleviyle ilgili düşüncelerinin oluşumunda Hegel de büyük ölçüde etkin olmuştur.

Hegel'in tarih felsefesinde Batı, tartışmasız bir biçimde, bir mükemmellik olarak ortaya konur. Hegel'e göre dünya tarihi, halkların ve imparatorlukların yaşadığı sıkıntılar içinden kendini gerçekleştiren ve kendini tanıyan Aklın tarihidir. Yalnızca Batı düşüncesi, "kendinde varlık"ı tüm eksiksizliği içinde tanımıştır. Doğulular, Hegel'e göre, insan olarak insanın özgür olduğunu bilmiyorlar, bunun için de özgür değildirler. Onların tek bildikleri, sadece tek birinin, despotun, özgür olduğuydu.⁵²

Turner'a göre: Hegel'in toplum felsefesinin temel amacı tarihte insanoğlunun kendi-bilincini kazanabildiği şartları anlamaktır. Hegel'in genel görüşü Doğu'da benlik-bilinçliliğe erişilmesinin Doğu'nun yapısal özellikleri tarafından engellendiğidir. Doğuda kişisel özgürlük ve insanın bireyselliği

⁵¹ Hentsch, a.g.e. s.172.

⁵² Bulut (Akt.), a.g.e. s.112.

hakkında hiçbir kavram değişmemiştir, böylece despotizm, yönetimin doğal biçimini oluşturur. İlahi bir derebeyinin kisvesinde görünmesi despotik yöneticinin bir özelliğidir. Bu durum, Yunan kültüründe öznel bir bilinçliliğin ve siyasal demokrasinin ortaya çıkmasıyla kesin bir karşıtlık arz eder.⁵³

Sonuçta, Batı'nın Doğu hakkında düşüncelerinin dışında Doğu, varolamamakta ve yok sayılmaktadır. Doğu'da despotik yönetimlerin var olmasının nedenini yapısal özelliklere bağlayan bu yaklaşım da görüldüğü üzere Batı'nın evrensel normlara sahip olduğunu vurgulamakta ve Batı dışı toplumları bu Batılı normlara göre tanımlamaktadır.

19. yüzyıl Avrupası'nın gözüyle Doğu, bir toplum olarak ilginç olma özelliğini yitirmiş olmakla birlikte mitos olarak hala büyük bir çekiciliğe sahiptir; tarihsel gerçeklikte yitirdiğini düşlerin gücüyle kazanmaktadır. Toplumsal Doğu ne kadar bilmezlikten gelinebilir, özü bozulabilir, yıkılabilirse düşlerdeki Doğu da Batı'nın zihinsel evreninin çok değerli bir süsü gibi o kadar korunmalıdır. Sosyolojinin bütünleştirme yoluyla inkarına, bir başka çeşit yok saymaya dayanan şiirsel bir yüceltme karşılık verir: Bir kaçış olarak, uçucu bir görüntü olarak Doğu. Somut gerçekliği içinde bir kenara itilen bu Doğu, bütünüyle Avrupa'nın muhayyilesini süslemeye yaramaktadır. Bu kullanım yeni bir şey de değildir. Ortaçağ'da cennetin efsanevi Doğu içinde yer aldığını biliyoruz. Doğu daha sonra, 17. ve 18. yüzyıllarda tarihsel mesafeyi kapatacak, egzotizm adı verilecek olan mekan değişikliğini sağlayacaktır.⁵⁴

Dönem dönem, Batı'nın ihtiyaçlarına göre adlandırılan ve nitelenen Doğu, romantizm akımıyla bambaşka bir nitelemeye konu olur. Batı toplumlarında sanayinin ilerlemesi ve teknolojinin ileri aşamalara gelmesiyle Doğu, Batılı şair ve filozoflar için bir kaçış mekanı olmuştur. Batılı şair ve filozoflar, sanayi uygarlığının yaşattığı tedirginlikten kurtulmak ve kendi

⁵³ S. Bryan Turner (Akt.), **Oryantalizm, İslam ve Kapitalizm**, Çev: Ahmet Demirhan, İstanbul: İnsan Yayınları, 1991, s. 21.

⁵⁴ Hentsch, a.g.e. s.196.

toplumunda bulamadığı huzuru Doğu toplumlarında aramak için yolculuklara çıkmıştır.

Yaşadıkları çağın ve toplumun sıkıntılarından kaçan romantikler, paranın, toplumlarında en büyük değer haline gelmiş olmasından şikayet etmektedirler. Avrupa'da endüstriyel ve siyasal devrimlerin yarattığı kargaşa dolu geçiş süreçlerinden rahatsızlık duyan insanlara, Doğu toplumları ve ülkeleri huzur verici bir kaçış alanı olarak gözüküyordu.

Egzotik ve sığınılacak bir yer olarak Doğu imajı farklılaşırken insanların karşı olumsuz tavır ve düşünceler değişmemekte ısrarcıdır. Bu tavrı Beckford'da açık bir şekilde görürüz. Ülkesinde bulamadığı mutluluğu Doğu'da ayıran Beckford: "İngiliz kayıtsızlığı ve soğukluğu benim ince dokularımı çalıp ölüme vermek istiyor. Kendi yurttaşlarımla ilgisizliğine dayanamıyorum. Onların arasına dönmeme yol açan nedir? Kuşkusuz ada, doğal bir güzellik, ormanları ve yeşilliği benzersiz. Ama ya insanları? Kahretsin!"⁵⁵

Mekan olarak değişen ve doğasının güzelliğinden bahsedilen Doğu, olumlu ifadelerle aktarılırken, Beckford'da da açıkça görüldüğü gibi Batılı kolektif bilinçteki Doğu ve Doğu insanı imajının değiştirilmemesinde ısrar edilmekte ve olumsuzlama devam ettirilmektedir.

Batı'daki bilimsel anlayış, kendi üstünlüğünü *mythos-logos* zıtlığıyla sağlama almaktadır. Geleneksel anlatım, *mythos*'un karanlık, cahillik, batıl inanç, kurbanlar, doğanın esiri olan insan, hükümlerini meşrulaştırmak isteyen despotla ilintili olan bir kavrayış şekli olduğu; *logos*'un ise aydınlık, bilgi, akılcılık, neden-sonuç zincirini çözümlenme, doğaya hakim olan insan ve onun eşitlikçi-özgürlükçü bir toplum düzenini kurma çabasıyla ilintili olan bir kavrayış şekli olduğudur. Ama bununla beraber *mythos*'un hem zaman açısından eskilere, yani insanlığın henüz düşünmeyi öğrenmediği çağlara ait olduğu, hem de mekan açısından ötekilere yani 'bizden', Batı'dan çok farklı

⁵⁵ Kabbani (Akt.), a.g.e. s.44.

olan kùltùrlere ait olduğu dũşũnçesi sunuluyor. Demek ki ötekiler, az gelişmiş bir zihin yapısına sahiptir. Çoğu zaman mythos ile din özdeşlik arz eden bir olay olarak tahayyül edildiğinde şöyle bir anlayış ortaya çıkıyor: Bugünkü Doğu insanı, Batılı gibi olmayan eski çağların insanına benziyor.⁵⁶

19. yüzyılla birlikte, endüstri toplumunun dünya çapında gelişmesi, Hegel'in tarih felsefesinin buna sağladığı güvence, üretimciliğin sanat ve edebiyatta panzehir olarak yaydığı Doğu özlemi, sömürgecilik ve emperyalizm ile birlikte, bugün de kolektif Batı muhayyilesini süsleyen Doğu ile ilgili bütün ifade biçimlerini üretmiş oldu. Bölük pörçük, karmakarışık ya da tam tersine düzenli ve akılcı bir düzleme oturtulmuş, birbiriyle çelişen bu imgeler, Batılı muhayyilede yaşamaya devam ediyorlar. "Ortaçağ"daki Akdeniz dünyasının sapkın sınırlarından Batı'nın zorbalığına, bilimine ve hezeyanına sunulmuş o tuhafılık, barbarlık ve şehvet diyarına, egzotizmden despotizme, sihirden iğrençliğe Doğu –hem unutulmuş hem tarihten sağ kurtulmuş Doğu- bütün biçimlerini tüketti, bütün fantazmalarını teslim etti, bütün aynalarını sundu. Yüzyılımıza has bir tedirginliği yansıtan biri dışında, tüm aynalarını. Bu tedirginlik, önyargı koleksiyonumuzun zenginliğini beslemektedir. Tarihten bize miras kalan ne varsa orada dizili, kullanıma hazır, en küçük alarında yeniden ortaya dökülüyor, günün havasına göre cilalanıp parlatılıyor. Ta sapkınlık düşüncesine varıncaya kadar: Artık dinsel sapkınlık değil de ekonomik, sosyal sapkınlık elbette. Her krizde aynı klişeler su yüzüne çıkıyor.⁵⁷

11 Eylül 2001 tarihinde New York'taki İkiz Kulelere uçakla yapılan saldırı sonrasında ABD Başkanı George W. Bush'un tüm Batı toplumunu yeni bir "haçlı seferi"ne davet etmesi veya İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin "İslam'ın ilerlemeye engel olduğu" şeklindeki sözleri hala Doğu ve İslam hakkında oluşturulan olumsuz imajların devam ettiğinin göstergesidir.

⁵⁶ Kontny, a.g.e. s.124.

⁵⁷ Hentsch, a.g.e. s.205.

BÖLÜM 2

MEDYA VE SÖYLEM

Teknolojinin gelişimiyle insan hayatının her alanına giren medya unsurları, kanaat oluşturmada etkin bir rol oynamaktadır. Bu nedenle medyayı elinde bulunduran sermaye ve güç sahiplerinin aktarmak ve toplum üzerinde oluşturmak istediği kanaat, kitle iletişim araçlarıyla kolaylıkla iletilmektedir.

Bu kanaat oluşumu ise, medya organlarının yayın politikaları ve yayın kimlikleri doğrultusunda kurulmaktadır. Aşağıda bu organik ilişkileri tartişmak amacıyla, söylem ve ideoloji kavramlarının üzerinde durulacak ardındansa haber ve söylem olarak haber kavramı tartişılacaktır. Araştırmanın konusunu oluşturan köşe yazıları ve köşe yazılarında söylemin yeniden üretilmesi ise medya kurumlarının sahiplik yapısı vurgulanarak aktarılacaktır.

2.1. Söylem ve İdeoloji

Dilbilimi, cümle yapıları içine hapsedilmiş dar alanından çıkarak günümüzde yavaş yavaş hak ettiği genişliğe ulaşmaya başlamıştır. Sosyal yaşam biçiminde en önemli iletişim faktörü olan dil, artık psikoloji, sosyoloji, davranış bilimleri, göstergebilimi gibi disiplinlerle işbirliği yaparak cümlenin ötesinde, metinsel yapılara yaygınlaşma alanı bulmuştur.⁵⁸

Söylem üzerine yapılan çalışmalar da dil bilimi çalışmalarından esinlenerek ve değişik bilim alanlarıyla ilişkiye geçerek doğmuştur.

“Söylem” sözcüğünün İngilizce karşılığı discourse olup Oxford Dictionary of Current English’de, isim işlevi şöyle betimleniyor: Sözlü veya yazılı ders (lecture), vaaz (sermon), veya sürekliliği olan başka türden

⁵⁸ A.şengül Özerkan, *Medya, Dil ve İletişim*, İstanbul: Martı Yayınevi, 2001, s.126.

açıklamalar; yani belli bir kişiye veya topluluğa hitap eden konuşma (talk), veya iki ve daha çok kişi arasında düşüncelerin belli bir dil yapısı içinde sözcükler aracılığı ile anlatımı. Fiil işlevi, söylem söylemek (utter) ise şöyle betimleniyor: Bir konu üzerine, içinden, hakkında kişilerin görüşlerini “sözlü” veya “yazılı” olarak açıklaması, geliştirmesi, yorumlaması, ileri sürmesi.⁵⁹

Kavramı daha da açmak gerekirse, Benveniste’e göre: “Söylem, bir konuşan ve işiteni olan her sözdür ve konuşanın ötekini bir biçimde etkileme niyetidir. Bir kimsenin kendini konuşan ilan ettiği, söylediklerini kişi kategorisinde örgütlediği bütün türleri kapsar. Benzer özelliklerin altını çizen Pospelov’a göre ise söylem, “eylem halindeki dildir; yani belirli yaşam koşulları içinde ve belirli düşüncelerin söylenmesiyle meydana gelen, ilgili duygularla ve çabalarla bağlantılı olan dilsel iletişim sürecidir”.⁶⁰

Batılı bir felsefenin ürünü olarak söylem, basit olarak kullanılan dil ve dil pratiğidir. Dil kullanımı, sadece dilbilimin geleneksel öğeleri ile (cümle, paragraf, metin, vs.) ile sınırlı değildir. Söylem, sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi sosyal hayatın diğer yönleriyle de ilişkilidir. Bir metin edebi olsun ya da olmasın onun üzerinde söylem çalışması yapılır. Kavram, dille inşa edilen sözlü (konuşma), yazılı (kitap, makale vs.) ve sözsüz (mimari yapılar gibi) metinlere karşılık gelecek şekilde kullanılır. Başta Foucault’un kendisi olmak üzere, Foucault’un söylem tanımını doğrudan kullananlar ve onun söylem tanımını yeniden yorumlayan entelektüellerin görüşleriyle belirginlik kazandığı şekliyle konuşan ve dinleyen bir dünyanın verisi olarak söylem; bir dil pratiğidir; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir.⁶¹

Birçok kültürde sosyal hayatta oluşan farklı iktidar biçimleri bu süreçlere örnek olabilir: Anne-Baba ve çocuklar, kadınlar ve erkekler,

⁵⁹ Tülin Akşin (Akt.), “Söylem Üstüne Söylemlere Dair”, *Doğu Batı Dergisi*, Kasım-Aralık-Ocak, 1999, s.9

⁶⁰ Hakan Egül (Akt.), *Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, s.81.

⁶¹ Edibe Sözen (Akt.), *Söylem*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, s.20.

öğretmen ve öğrenciler arasında, doktor hasta söyleminde vb. güç dışı vurulur, tekrarlarla yeniden üretilir ve meşrulaştırılır.

Söylemler, etkileşimler bütünü olarak da düşünülür: Tıp söylemi, dini söylem, medya söylemi, feminist söylem, politik söylem, vs. Tür bildiren söylemler Foucaultcu söylem çalışmalarını karakterize eder. Bu haliyle söylemler (güç ilişkilerine uygunlukla) yukarıdan aşağıya doğru hareket eder. Söylemler kültürel standartlardan, gündelik hayat faaliyetlerine kadar uzanır.⁶²

Söylemin keşfinden sonra, artık evrensel gerçeklik yoktur; gerçeklikler vardır. Gerçeklik, söylemle ve söylem içerisinde inşa edilen şeydir. Her söylem, bir gerçeklik inşasıdır ve dolayısıyla, artık söylemlere tekabül eden gerçeklikler söz konusudur. Eylem ve etkileşimlerimizi belirleyen, içinde bulunduğumuz dünyevi hayatı anlamlı ya da anlaşılır kılan, dille ve dilde inşa edilen sosyal gerçekliklerdir. Her gerçeklik bir söyleme dayanır. Fakat bütün gerçeklikler, bilimsel disiplinlerin ya da söylemlerin inşa ettiği gerçeklikler değildir; toplumda elitlerin söylemleri dışında söylemler ve bu nedenle bu söylemlerce inşa edilmiş bulunan başka gerçeklikler de vardır. Toplum, bir söylem cemaatleri şebekesidir. Farklı gerçeklikler, farklı bilgi formlarına denk gelen farklılaşmış dil pratikleriyle, yani söylemlerle yapılır. Birer eylem ve dil pratiği olan söylemler, farklı ideolojilere, farklı anlatımlara ve farklı beyanlara dayanır. Bütün bu dilsel eylemler, kökleri geçmişte ve/veya şimdide bulunan sözlü/yazılı iletişim biçimleridir. Bir farklılık ağı olarak söylemler, ideoloji kavramını kuşatır; yorum kavramına teslim olur. Söylemler ideolojileri kuşatır, ancak onların yoruma ihtiyaçları vardır. Yorumun varoluş nedeni söylemdir ve yorumsuz söylem bir hiçtir. Söylemlerin fonksiyonları bilgi, güç, iktidar, hakimiyet, otorite ve kontroldür ve bütün bunlar, dilde varlık kazanır. Bilginin dildeki kullanımı, gücün dildeki kullanımı, ideolojinin dildeki kullanımı.⁶³

⁶² Sözen (Akt.), a.g.e. s.25.

⁶³ Sözen, a.g.e. s.13.

Eleştirel iletişim ve kültür kuramının son yıllarda gelişimi, ideoloji, bilinç ve hegemonya kavramlarını da gündeme getirdi. Bu önemli kavramlar, her biri diğerinden farklı birer vurguya sahip olsa da birbiriyle bağlantılıdır. Bu kavramların her biri iletişim çalışmalarında yer alması gereken önemli kavramlardır.

1970'lerde avant-garde Avrupa düşüncesine damga vuran dil ve ideoloji tartışmalarının başlangıcı ilk kez Sovyet filozof V.N Volosinov'un Marksizm ve Dil Felsefesi adlı yapıtında dile getirilmiştir. Volosinov, "Nerede bir gösterge varsa, orada ideoloji vardır" demiştir. Volosinov'un ideolojiye bakışı dil merkezlidir. Dil, dinamik, genelleyici bir süreç olarak anlaşılmalıdır. Gösterge üretimi, toplumsal formasyonların içinde ve arasında gerçekleşir. İdeolojinin işlendiği temel ortam dil ve bilinç pratiğidir, çünkü anlam dil yoluyla üretilir. Volosinov'a göre ideoloji ve dolayısıyla özel anlam ve tanımlar gösterge yoluyla üretilir. Birey kendisini önce bir sistemin içine yerleştirmek kaydıyla düşünebilir ve konuşabilir. Bu sistem toplumsal olarak inşa edilir ve ayakta tutulur. Dilin kullanımı içinde gömülü olduğu toplumsal ilişkilerin doğasına, kullanıcıların toplumsal olarak birlikte örgütlenme tarzlarına ve kullandığı toplumsal ve maddi bağlamlara bağımlı olacaktır. Dilin eklemlenmesindeki temel öge göstergedir ve göstergeler anlamın maddi kayıtlarıdır.⁶⁴

İdeolojiye dil merkezli bakan Volosinov, ideolojinin asıl anlamıyla dil pratikleri içinde var edildiğini vurgulamaktadır.

İnal'ın aktardığına göre, Volosinov'un dil ve ideoloji konusundaki görüşleri son derece basit ve anlaşılır niteliktedir. O, ideoloji kavramını tırnak içine alarak tartışmaz. Tersine ideoloji sorunu ile anlamlandırma ve dil sorununu bütünleştirmiştir. Dil, her zaman ideolojiktir, iletişim süreci bu yaklaşımla ele alındığında ideolojinin dışı yoktur. İdeolojik olmayan, diğer bir deyişle, nötr, yansız olan bir dil yoktur. Volosinov'a göre dil her zaman çok

⁶⁴ Banu Dağtaş (Akt.), "İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji", *Kurgu Dergisi*, sayı.16, 1999, s.341.

vurguludur ve bu vurguların ardında toplumsal yapı içinde ortaya çıkan iktidar ilişkilerini görmek mümkündür. Dil çoğu zaman bu iktidar ilişkilerinin sürmesi için kullanılır. Varolan iktidar yapısına karşı çıkmak, yine dil içinde bir mücadeleyi gerektirir. Dildeki farklı vurgular farklı iktidar ilişkilerini yansıtır. Hegemonik ilişkilere karşı çıkmak, dil içinde bir anlamlandırma mücadelesini zorunlu hale getirir.⁶⁵

Volosinov'un görüşüne göre, göstergelerin nüfus sahası ve ideoloji alanı aynı yer ve zamanı kaplayan şeylerdir: bilinç ancak, göstergelerin maddi tecessümlerinde ortaya çıkabilir ve bu göstergeler kendi içlerinde maddi olduklarından gerçekliğin sadece "yansımaları" değil, onun ayrılmaz parçalarıdır. "Bilincin mantığı" diyor Volosinov, "ideolojik iletişimin bir toplumsal grubun göstergesel etkileşiminin mantığıdır. Bilinci, göstergesel, ideolojik içeriğinden yoksun bıraktığımızda geriye kesinlikle hiçbir şey kalmaz. Sözcük, ideolojik fenomendir" ve bilincin kendisi, sözcüklerin içselleştiriminden, bir tür "iç konuşmadan" başka bir şey değildir. Bilinç, "içimizdeki" bir şey olmaktan çok, çevremizde ve aramızda olan bir şey, bizi baştan sona oluşturan bir göstergeler ağıdır.⁶⁶

Volosinov, "bireyin bilinci toplumsal ve ideolojik bir olgudur" derken bir yandan dilin maddiliğini diğer yandan da düşüncenin dilden ayrılamayacağını vurgular. Yazara göre işaretin yansıttığı varoluş, bu yansıtma sırasında kırılır. Bu kırılma ise, farklı toplumsal çıkarların aynı dilsel topluluk içinde çakışması ile oluşur. Böylece işaret bir savaşım alanı olur. İşaret çok vurguludur ancak yönetici sınıf ise işareti tek vurgulu yapmaya çalışır.⁶⁷

Bir diğer dilbilimci Bakhtin, yapısalcı dilbilimin Saussure'un kuramsal vurguları doğrultusunda altını çizdiği ikili karşıtlıklar (dil/söz) üzerinde durmamıştır. Yazarın işaret ettiği karşıtlık merkez kaç (centrifugal) ve merkezci (centripetal) güçler arasındaki karşıtlıktır. Dildeki katmanlaşma

⁶⁵ Ayşe İnal (Akt), "Medya, Dil ve İktidar Sorunu: İletişim Çalışmalarında Medya ve Siyaset İlişkisini Nasıl Tartışmalıyız", *İletişim Dergisi*, Yaz 99/3 s.27.

⁶⁶ Terry Eagleton(Akt), *İdeoloji*, Çev: Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları 1996, s.270.

⁶⁷ Ayşe İnal (Akt.), *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları, 1996, s.53.

sadece dialectlerle (aksana) ilişkin bir sorun olarak ele alınamaz. Katmanlaşma, diğer yandan toplumsal ve ideolojik bir sorundur. Bakhtin'e göre bu katmanlaşma olgusu dilin canlılığına ve oluşum sürecine işaret eder. Bu iki çarpışan (karşıt) eğilim, eşit oranda güç sahibi değildir ve her ikisinin de farklı bir gerçeklik boyutu vardır. Merkezkaç güçler daha etkili ve yaygındır. Bunlar, günlük yaşamın yoğun özgünlükleri içinde dili kullanım biçimimizi ve dil tarafından kullanılma biçimimizi belirler. Birleştirici merkezi güçler daha az güçlüdürler ve karmaşık bir ontolojik konumları vardır.⁶⁸

Toplumsal yapı içinde tek bir dil anlayışını kabul etmeyen Bakhtin, her bir toplumsal grubu farklı bir dilsel toplulukla ilişkilendirir ve bunların her biri sürekli mücadele halinde olan sözcüklerden örüldüğünü belirtir. Anlam ise grupların kendi amaçlarını bir kez vurgulamak için alt kültürün içindedir. Bakhtin'in ayırdillilik (heteroglossia) olarak kavramlaştırdığı bu görüş, Saussure'ün dil/söz ayrımındaki söz ile işlevsellik anlamında paralellik taşır. Bakhtin'de bir sistem olarak dil, dildeki katmanlaşma ve ayırdillilikten ortaya çıkabilecek kaosu önleyici, bütünleştirici bir yapıdır. Ayırdilliliği toplumsal güç ilişkisi içine çok dikkatli yerleştiren düşünürü göre, ayırdillilik üzerinde çeşitliliği azaltmak, tek tipleştirmek amacıyla sürekli bir hakimiyet / kontrol kurma çabası vardır. Ayırdillilik toplumsal konumdan kaynaklanan bir farklılık olmanın ötesinde söz konusu toplumsal kontrol kurma girişimlerine direniş ve mücadele potansiyeli de taşımaktadır.⁶⁹

Söylem bağlamında üzerinde en çok durulan ve tartışılan konu, medya türleri üzerinedir. İnsan hayatının her alanına girebilen medya türleri üzerine bir çok çalışma gerçekleştirilmiştir.

Gramsci'de medya çalışmalarını 1970 sonrasında önemli ölçüde etkilemiş ve kültürel çalışmalara damgasını vurmuş bir düşünürdür.

⁶⁸ İnal (Akt.), a.g.e. s.50.

⁶⁹ İncilay Cangöz (Akt.), "Kitle İletişim Kuramlarında Etki Sorunsalı ve Bir İzleyici Araştırması", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s.38.

1937'de faşist hapisanelerde ölen Marksist İtalyan düşünürü Antonio Gramsci'nin kültürel çalışmalara katkısı her şeyden önce onun hegemonya anlayışındadır.⁷⁰

Hegemonya kavramı, Gramsci tarafından sınıflar içerisindeki ve sınıflar arasındaki ekonomik ve siyasal olduğu kadar ideolojik ve kültürel ilişkileri irdelemek için ortaya konmuştur.⁷¹

Hegemonya, egemen gücün kendi hakimiyetini devam ettirebilmek için hakimiyeti altındaki insanların rızasını alma biçimidir. Dolayısıyla hegemonya, egemen güç ve insanların rızasının bir birleşimine dayanır. Gramsci'ye göre, kapitalist devletlerde "meşru" şiddetin yanında işleyen rıza, sistemin devamı için önemli bir unsurdur.

Hegemonya, baskın bir toplumsal grubun diğerleri üzerinde egemenlik kurmasıdır. Bu egemenlik, uluslararası ilişkilerde, devletler arasında siyasal, ekonomik, kültürel ilişkilerde olabileceği gibi bir toplum içindeki sınıflar arasında da oluşturulabilir. Hegemonya, bu tür ilişkilerdeki egemenlik ve bağımlılığı kapsar.

Gramsci, hegemonyayı, devlet ile ekonomi arasındaki bütün aracı kurumları kastettiği "sivil toplum" alanı ile ilişkilendirir. Özel televizyon kanalları, aile, erkek izci hareketi, metodolist kilisesi, ana okulları, İngiliz Ordusu, Sun Gazetesi: Bütün bunlar, bireyleri egemen iktidara baskıdan çok rıza ile bağlayan hegemonik aygıtlar olarak görülür. Baskı, bunun tersini, "meşru" şiddeti tekelinde bulunduran devlet ile ilişkilendirir.⁷²

Hakim sınıf tek bir amaç etrafında toplanmaz. Burjuva toplumu farklı hakim sınıflardan oluşmuştur. Bunların yönetilenleri "tabi kılma" alanında birbirleriyle rekabet eden söylemleri vardır. Ancak "devlet" gibi "hukuk" gibi

⁷⁰ Michele ve Armand Mattelart, *İletişim Kuramları Tarihi*, Çev: Merih Zillioğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998, s.86.

⁷¹ Stuart Hall, Bob Lumley ve Gregor McLennan, *Siyaset ve İdeoloji; Gramsci*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985, s.12.

⁷² Eagleton (Akt.), a.g.e. s.164.

bütün hakim sınıfların çıkarının ortaklaştığı kavramlar söz konusu olduğunda uzlaşırlar. Hakim sınıfın hegemonyasının ideoloji aracılığı ile işlemesi, ideoloji aracılığı ile tabi sınıfların rızasının alınmasıdır. Burada dil ve sembolleştirme önemli meşruluk araçlarıdır.⁷³

Görüşleri Gramsci'yle benzerlikler gösteren bir diğer düşünür Louis Althusser de iktidarın açık bir şiddete dayanmaksızın kendini nasıl yeniden ürettiği üzerinde durur. İdeoloji ile iktidar arasındaki ilişkileri çözümlenmeye çalışan Althusser'e göre, egemen güç, iktidarının yanı sıra ideoloji aracılığı ile yeniden üretilir.

“İster baskı, ister ideolojik olsun devletin her aygıtı hem baskı, hem de ideoloji ile işler. Örneğin: ordu ve polis hem kendi uyarlıklarını ve yeniden üretimlerini sağlamak için, hem de dışarıya sundukları “değerler” ile aynı zamanda ideolojiyi kullanarak işlerler”.⁷⁴

Althusser'e göre, Devletin İdeolojik Aygıtları devletin zor kullanan baskı aygıtıyla aynı şey değildirler. Hükümet, polis, ordu, mahkemeler, hapishaneler gibi kurumlar zor kullanarak işleyen devletin baskı aygıtlarıyken devletin ideolojik aygıtları, ideoloji kullanarak işlerler. Althusser'e göre din, aile, eğitim, hukuk vb. gibi medya da devletin ideolojik aygıtlarından biridir.

Althusser'e göre, özneler (failler) metinleri değil metinler özneleri oluşturur. Althusser'in işaret ettiği “özne”, dil ve söylem içinde oluşandır. Aileden okula, din kurumlarından medyaya, tüm toplumsal kurumlar ideolojinin taşıyıcılarıdır. Bu kurumlar özneler aracılığıyla varolurlar ve pratiklerinde hem özneleri hem de ideoloji üretirler. Dolayısı ile öznenin süreci dil ve söylem içinde oluşan bir süreçtir. İdeoloji de bu süreçten ayrılamaz. Bir adım daha ileri gidecek olursak,

⁷³Dağıtış, a.g.e. s.345.

⁷⁴ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev: Yusuf Alp-Mahmut Işık, İstanbul,: İletişim Yayınları, 2000, s.35.

medya metinlerinin ideolojik söylemler olarak ele alınması ile medya, yine öznenin oluşum sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır.⁷⁵

Althusser, bireylerin eylemlerini kendi başlarına bilinçli tercihleriyle yapabilecekleri anlayışını reddeder. Egemen güçler tarafından kullanılan bu ideolojik aygıtlarla üretilen ideolojiyle bireyler, edilgen nesnelere dönüştürülmektedir. Aile, okul, medya gibi devletin ideolojik aygıtları aracılığı ile bireylere istenilen kimlikler biçilirken insanlar kendi gerçeklerini de kendi tercihleriyle değil devletin ideolojik aygıtlarının ürettiği söylemler çerçevesinde kurarlar.

2.2. Söylem Olarak Haber

Bir söylem olarak haberi ele almadan önce, kuramsal çerçevede 'haber nedir' sorusuna verilen yanıtlar üzerinde durmak ve haberi tanımlamaya çalışmak, araştırma açısından ve haberin algılanışı bakımından yararlı olacaktır.

İnsanoğlunun merak güdüsü bilme arzusunu ortaya çıkarmıştır. Bilme arzusuyla birlikte haber alma isteği de ortaya çıkmıştır. Haber kavramıyla ilgili çok fazla görüş ortaya atılsa da bu görüşlerin hiçbiri kavramı, tam olarak kapsayan bir tanım çıkaramamıştır. Başka bir deyişle ortak bir haber tanımına ulaşılamamıştır. Bu nedenle evrensel olarak kullanılacak bir haber tanımı bulunmamaktadır.

Öte yandan, haber kavramının sınırlarının çizilmesi çabası, özellikle doğrudan doğruya haber içeriği, haberin yapılandırılması, üretimi ve gerçekliğin sunumu gibi konular söz konusu olduğunda bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın, pek çok araştırmacının konuyla ilgili çalışmalarında geliştirdikleri yaklaşımların, bir bütün olarak haberi tanımlamaktan çok, kavramın özellikle belirli bir yönü üzerinde yoğunlaştığı

⁷⁵ İnal, a.g.e. s.61.

gözlemlenmektedir. Sonuç olarak, kavram üzerine “haber, habercilerin yaptıkları şeydir”, “habercilerin kullandıkları yöntemlerin bir sonucudur”, “haberciler tarafından üretilendir” ya da “haber, olan şey değil, birilerinin olduğunu söylediği şeydir” gibi haberin üreticisini, üretim sürecini ya da gerçeklikle ilişkisini öne çıkaran, birbirine yakın ancak farklı anlamlar içeren pek çok tanım geliştirilmiştir.⁷⁶ Yapılan bu haber tanımlarının hiçbirisi evrensel olarak kabul edilmemektedir.

Baudrillard'a göre, haber, ne bir iletişim ne de bir anlam biçimidir. Laboratuvarlarda yapılan atom bombası deneyleri gibi hiç durmadan input (girdi) – output (çıkıtı)larla dolup, boşalan ve zincirleme bir tepkimeye uğrayan sürekli bir emülsiyon biçimidir. Toplumsalın oluşturulabilmesi için kitlenin enerjisi emilerek alınır.⁷⁷

İnal, haberi bir söylem olarak ele almanın gereğini vurgularken, haber metinlerinin oluşumunun temelde dört unsura dayandığını belirtir. İnal'a göre; “haber metinlerinin üretiminin bu dört boyutta ele alınması, toplumsal güç/iktidarın kurulduğu maddi koşulların altını çizmesi açısından önemlidir. Bu dört unsur şöyle sıralanır”:⁷⁸

- I- Haberin söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşur. Diğer bir deyişle habercilik zamansal, mekansal ve mali sınırlılıkları aşmaya yönelik bir iş olarak örgütlenmiştir.
- II- Haberin söylemi, gazetecilerin profesyonel ideolojileri içinde oluşur. Diğer bir deyişle, basının ticari bir işletmeye dönüşümü ve daha sonra oluşan yatay ve dikey tekelleşme olgusu ile birlikte gelişen gazetecilik normları, söylemi biçimlendirir.
- III- Haberin söylemi, haber metinlerinin üretildiği somut tarihsel koşullar ve üretim anı ile belirlenir. Toplumsal formasyon içinde kesitsel olarak oluşan siyasal, ekonomik güç/iktidar ilişkileri metinlere yansır.

⁷⁶ Ergül, a.g.e. s.76.

⁷⁷ Ergül (Akt), a.g.e. s.80.

⁷⁸ İnal, a.g.e. s.95.

- IV- Haberin söylemi, medyanın ekonomi politikası içinde yapılır. Diğer bir deyişle, karlılık kaygısı, daha fazla kişiye yönelik içeriklerin hazırlanmasını gerektirir. Bu da çeşitliliği sınırlarken, benzeşmeye yol açan ve daha çok satan konuların seçilmesine neden olur.

Van Dijk de haberi bir tür olarak değil, bir söylem olarak ele alır. Metin ve söylem sözcüklerini dönüşümlü olarak kullanırken haberin söylemini, toplumda var olan egemen söylemlerin bir ürünü olarak görür. Hall ise, egemen söylemlerin haber metni içinde yeniden kurulduğuna işaret eder. Her ikisinde de vurgulanan, haberin söyleminin egemen söylemlerden yani güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemlerinden bağımsız olmadığıdır.⁷⁹

Van Dijk'e göre, medya söylemi haber toplama etkinliğinin bir ürünü olarak görülemez. Haber üretimi, olayların yanlı ya da yansız doğrudan bir sunumu değildir, fakat söylem sürecinin bir formudur. Çünkü, muhabirler olaylara nadiren tanıklık ederler ve genelde haberlerini görgü tanıklarının ifadelerinden, basın toplantılarından, akredite ifadelerinden, söyleşilerden, dökümanlardan, diğer medya kuruluşları ve ajanslardan gelen bilgi ile oluştururlar. Dolayısıyla, haberin yapılanması, çoğunlukla mevcut söylemlerin yeniden üretilmesini içermektedir. Van Dijk'e göre, haberin kendine özgü söylemi bulunmaktadır. Bu söylem de toplumdaki diğer söylemlerle bir biçimde ilintilidir.⁸⁰

Haberde egemen söylemin yeniden üretilmesinin nedenlerinin başında haberlerin "kapalı metin" olması gelmektedir. Kapalı metin, açık metnin tam tersi anlama sahiptir denilebilir. Açık metin kavramı Eco'ya göre kapanmaya direnir. Metinler alternatif anlamlara açıktır. Kolayca başka anlamlara çekilebilir ve asla tek bir anlama gelmez. Açık metin, egemen ideoloji ya da yazarı direktse de "kapalı metin" olamaz. Eco'nun belirttiği açık/kapalı metin

⁷⁹ Inal(Akt), a.g.e. s.97.

⁸⁰ Gülcan Işık ve Ömer Özer (Akt.), "İşçi ve Memur Toplu İş Bırakma Eylemlerinin Türk Basınında Sunumu", *Selçuk İletişim Dergisi*, Sayı: 3, 2000, s.70.

türlerinden, haber kapalı metin türüne girmektedir. Yani haber farklı anlamlara açık değildir. Haber, söylemsel pratikler içinde işlediği ya da konumlandığı belirtilen ideolojinin ya da egemen ideolojinin direktmesi ile kapanmaktadır. Bir başka ifade ile, haberler resmi söylemin ifadelerinden oluştuğu için kapalı metinlerdir.⁸¹

Çünkü, haber akredite kaynakların görüşlerinden oluşmaktadır ve güç/iktidar sahibi kişi ve kurumların görüşlerinin bir biçimde yansımalarıdır.

Elliot, Murdock ve Schlesinger “kapalı” ve “açık” metin ayrımının yanı sıra ikinci bir ayrımın önemine değinmektedirler. Bu ayrım, program formatlarının “gevşek” (loose) ya da “sıkı” (tight) olmasına ilişkin bir ayrımdır. Sıkı format, farklı okumalara olanak tanımaz. Gevşek format ise farklı okuma biçimlerine izin verir. Haberin metni hem “kapalı” hem de format açısından “sıkı”dır. Diğer bir deyişle, haber metinlerinde bir yandan metnin söylemi egemen söylemlerin içinde kapanır, diğer yandan farklı okuma biçimlerini de kapatır.⁸²

Medya çalışanları, haber başlıklarını bağımsız olarak yaratmaz. Haber başlıkları güvenilir ve resmi kurumlar tarafından yaratılan başlıklara göre seçilir. Bu şekilde akredite kaynakların kullanılması ve haberin çıkış noktasının ve dayanağının bu kaynaklar olması, haberlerin akredite kaynakların söylemini yeniden ürettiğini göstermektedir.

Her sözcük bir çıkarı temsil eder. Her sözcük söylemsel topluluğun vurgusunu taşır. Her sözcük kullanıldığı anda bir söyleme eklenir. Aynı sözcük farklı söylemler içinde farklı vurgular taşır. Dil içinde süren mücadele sözcüklerin vurgusunu değiştirmeye yönelik bir çabanın sonucudur. Kültürel ve siyasal dönüşüm içinde sözcüklerin vurguları da değişmektedir. Mücadele söylem içinde verilmektedir.

⁸¹ Ömer Özer (Akt.), “Haber Söylemi: Türk -Yunan İlişkileri”, *İletişim Dergisi*, Sayı: 1, Kış 99, 1999, s.125.

⁸² İnal, a.g.e. s. 100.

Sözcüklerin vurgularının olduğu yer söylem, söylemlerin eklemlendikleri yer ise hegemonik mücadele alanıdır.⁸³

Haber söyleminin oluşmasında önemli bir rol oynayan sözcük seçimleri, dil içinde mücadele kavramını gündeme getirir. Dil içinde mücadele, kullanılan sözcüğü kaldırıp yerine başka bir sözcüğün konulması değildir. Sözcük, içinde kullanıldığı söylem kapsamında ve metnin bağlamında anlam kazanmaktadır. Bir sözcük, farklı söylemler içinde bambaşka anlamlar taşıyabilmektedir.

2.3. Gazete Yazı Türü Olarak Köşe Yazıları

Köşe yazıları, daha önceleri taşıdığı özelliklere göre "makale" ya da "fıkra" olarak adlandırılmaktaydı.

Bu anlamıyla köşe yazısı, edebiyattaki deneme, şiir, roman gibi başlı başına bir yazı türüdür. Özelliği, gündemdeki önemli siyasi ve toplumsal olayların yorumlanması, okuyucuya farklı bakış açısıyla bu önemli olayların aktarılmasıdır. Köşe yazıları, yalnızca siyasi ve toplumsal olayların yorumlanmasıyla sınırlandırılmamalıdır. Çünkü, spor, sanat, magazin gibi toplumu ilgilendirebilecek önemli diğer olaylar hakkında da köşe yazısı yazılabilmektedir. Amaç, gazete okuruna, haberin ötesine geçen bir bakış açısıyla olaylar hakkında bilgi vermek ve demokratik bir tartışma ortamı yaratmaktır.

Köşe yazısının taşınması gereken bir başka özellik de hem gelişmiş bir dil kullanması hem de açık ve anlaşılır olmasıdır.

Köşe yazısında uyulması gereken temel kural, köşe yazarının ele aldığı ve okuyucuya aktarmak istediği konu hakkında geniş bir bilgi birikimine

⁸³ İnal, a.g.e. s.123.

sahip olması gerekliliğidir. Bir yazıyı köşe yazısı yapan, ele alınan olayın farklı boyutlarına hakim olmayı sağlayacak bir bilgi ve kültür birikimini yansıtmıştır.

Köşe yazısı olarak adlandırılabilen makale türü de herhangi bir konuda bilgi vermek, bir gerçeği ortaya koymak, bir tezi kanıtlamak veya bir düşünceyi savunmak ve desteklemek amacıyla kaleme alınan ve temel ögesi fikir olan yazılar olarak tanımlanır.

Gazete makaleleri çoğunlukla günlük olaylarla ilgili olur ve gazetenin siyasî anlayışını da yansıtır.

“Köşe yazısı, eleştiri yazısı diye de adlandırılabilen yorum yazılarının beş farklı türü vardır: İki perspektifli yorumlar, tez-antitez üzerine kurulu yorumlar, fikir makaleleri, doğrudan yorum ve kısa yorum”⁸⁴

İki perspektifli yorum: Olayı iki ayrı perspektiften ele alarak bir sonuç yargısına varan gazete yazısıdır. Makalelerin çoğu tanıtımlar eşliğinde yazılır; analizin, imaların ve titizlikle ulaşılan yargının oluşturduğu bir örgüdür.

İki perspektifli yorumlar genellikle kesin bir sonuca bağlanamazken tez-antitez üzerine kurulu yorumda açık bir biçimde yargı bildirilir. Her üç element -tez-antitez-sentez- planlanıp ara başlıklarla belli edilir ve okur için fazladan üç seçenek daha doğar. Okur, iki görüşü de veren fakat birini savunarak sunan yazarı kontrol altında tutar.

Fikir makalesinde ise, farklı düşünenleri ciddiye alan yazar, onları deliller sunarak kazanmaya çalışır; okura, okurun bakış açısıyla ulaşmaya çabalar; yazısına popüler olmayan bir görüşle asla başlamaz, zira farklı

⁸⁴ Wolf Schneider ve Paul-Josef Raue, **Gazetecinin El Kitabı**, Çev: Işık Aygül, Ankara: Westfalya Eyaletler Yayınevi, 2000, s.117.

düşünenleri kararsızlığa itme, hatta fikirlerinden vazgeçirtme şansını yitirmek istemez .

“Kısa ve öz yorum da ise yazıyı yazan kişinin pek kanıt sunacak yeri olmaz. Taşlama olarak da adlandırılan bu yazı türünde yeni bir gelişme hakkında, fazla ayrıntıya inmeden bir sonuç yargısına varılır”.⁸⁵

Köşe yazısı, kesin olarak metni kaleme alan kişinin görüşünü yansıtır. Demokratik tartışmalara farklı bir yön kazandırmalıdır. Bir yorum asla tam yetkiyle yazılmaz, yani yazılanların kesinlikle doğru olduğunu iddia etmez. Bir olayı yazarın gözüyle değerlendirir, onu açıklar ve/veya eleştirel gözle inceler. Bir yorum yazısı özellikle hızlı haber akışı içinde bir yönelim desteğidir.⁸⁶

Olması gerekenlerin sıralanması gerçeği değiştirmemekte ve yorumlar genellikle kabul görmüş gerçekler olarak sunulmaktadır.

İnsanların hangi haberler üzerinde konuşabileceklerini editörler belirler ve bu konuda hangi görüşlerin yürütülebileceğini de. Okurlar, her türlü fikir iletilisinin yasal olduğu yorum yazısında, gazetecinin kendine özgü düşüncelerini formüle ettiğini bilirler; bu düşüncelere katılabilirler, ama katılma zorunlulukları yoktur. Bu nedenle de gazeteci, düşüncelerini okura beğendirebilmek için yoğun çaba harcar. Yorum yazısının girişinde, ele aldığı konuyu kısa ve öz olarak formüle eder; görüşünü, çoğunluğun da onaylayabileceği bir görüş haline getirebilmek amacıyla, etki yaratacak ve beğeni toplayacak bir biçimde kaleme alır.⁸⁷

Gazetelerde asıl gündem hakkında yazılan ve genellikle isim yapmış gazetecilerin kaleme aldığı başmakaleler de köşe yazısı olarak tanımlanmaktadır. Gazetenin ilk sayfasında yayınlanan baş makalede (veya

⁸⁵ Schneider ve Raue, a.g.e. s.119.

⁸⁶ Hermann Schlapp, **Gazeteciliğe Giriş**, Çev: Işık Aygöl, Ankara: Westfalya Eyaletler Yayınevi, 2000, s.61.

⁸⁷ Schneider ve Raue, a.g.e. s.117.

baş yazı) baş yazar, güncel konuyla ilgili olarak ortaya attığı fikrini okuyucularına ispatlamaya çalışmakta ve okuyucularının da kendisi gibi ve çalıştığı gazetenin yayın politikası ve yayın kimliği çerçevesinde düşünmesini amaçlamaktadır.

Başmakale yazarları, modern çağın deneme yazarları gibidir. İşleri, siyasal ya da toplumsal bir olay veya etkinlik hakkında, gazetenin tavrını yansıtan genel bir düşünce sunmaktır. Başmakaleler, kişisel değil genel, kesin değil fakat etkili olmalıdır. Aynı zamanda bir otorite havası estirmelidir; çünkü, gazete, okuyucularını bir konu hakkında nasıl düşünmeleri gerektiği konusunda yönlendirmeye çalışmaktadır.⁸⁸

Bu yönlendirme için oluşturulan söylem tarafındansa, gazetelerin yayın politikaları ve yayın kimlikleri doğrultusunda yazan köşe yazarları, gazetenin söylemini yeniden üretir.

2.4. Söylem ve İdeolojinin Köşe Yazılarında Yeniden Üretilmesi

Söylemi oluşturmada, gazetelerde nesnellik kaygısıyla oluşturulan haberler dışında böyle bir kaygının olmadığı hatta yoruma dayalı olan köşe yazıları da etkin olmaktadır.

Bugün medya kavramıyla ifade ettiğimiz haberleşme araçları, dünyada ve Türkiye’de siyasal iktidarın en önemli egemenlik aracı haline gelmiş durumda. Şirket ve devlet ortaklığı, elinde bulundurduğu medya aracılığıyla, iktidarını toplumsal bir rıza temeli üzerinde yapılandırmış, böylece nispeten daha az kavgalı, gürültülü bir egemenlik sağlamıştır. Yani her gün televizyonların değişen ekran boyutlarıyla ve gazetelerin günün anlam ve önemine göre boyadıkları renkleriyle medya, sistemin bir ve aynı tür insan yetiştirme ve yönlendirme mekanizmalarının vazgeçilmez aracıdır. Medyanın

⁸⁸ Hristopher Browne, **Gazetecinin El Kitabı**, Çev: Öykü Çoşkun, Ankara: Media Cat Kitapları, s.159.

kitleler üzerindeki yönlendirici ve etkileyici gücü her geçen gün biçim değiştirerek yoğunlaşmaktadır.⁸⁹

Basın, insanların yaşamına girdiğinden bugüne bireyin ve toplumun değişiminde etkin bir role sahip olmuştur. Toplumun iletişim yapısı içerisinde özel bir konuma sahip olan basın, toplumsal işlevlerinin yanı sıra psiko-sosyal işlevler de üstlenmiştir. Bunlar arasında; kamuoyu oluşturma, eğitim, eğlendirme, oyalama, reklam yapma da yer almaktadır. Gazeteler bilgi verirken aynı zamanda düşüncelerin, değerlerin aktarımını da sağlamaktadırlar. Hatta kimi zaman bazı düşüncelerin değişmesinde veya belli bir yöne kaymasında da etkin olmaktadır.⁹⁰

Medya, oluşturduğu ideolojik söylemiyle toplum içinde etkin ve varolması istenen düşünce ve değerleri empoze etmede kullanılan en etkin araçların başında gelir. Althusser'in ortaya attığı 'Devletin İdeolojik Aygıtları' yaklaşımı içinde saydığı kurumlar içinde de başroldekiler arasındadır. Görsel ve yazılı medya bu işlevini medya metinleri içinde oluşturduğu söylemlerle gerçekleştirir. Medya araçları içerisinde yazılı basının önemli bir yeri vardır. Günlük yayınlanan gazeteler de her gün bilgi bombardımanı ile gündem oluşturarak toplumun yapısını ve görüşlerini etkilemede önemli bir role sahiptir.

Medya metinleri, 'gerçek'le özel bir ilişkiyle donatılmış, ayrıcalıklı bir söylemdir. Her an değişen, parçalanmış toplumumuzda aynı zamanda birleştirici bir işlev görür; insanları birleştirir, tecrit edilmiş, her geçen gün daha da kurum dışı kalan özel deneyim alanını dışardaki kamusal dünyaya bağlar. Bu yüzden medya metinleri, modern Batı toplumlarında onsuz yapılamayan bir ideolojik araç haline

⁸⁹ Faruk Arhan ve diğerleri, **Medya Eleştirisi Ya da Hermes'i Sorgulamak**, Ankara: Öteki Yayınevi, 1999, s.35.

⁹⁰ Aslı Yapar, "Basında Etik", **İletişim Fakültesi Dergisi IV**, İstanbul Üniversitesi Basımevi, 1997, s.23.

gelmiştir; Birleşik Devletler'de demokrasinin ham maddesi olarak görülür.⁹¹

Gazetelerde söylemin yoğun olarak oluşturulduğu yer, yorum üzerine kurulu olan köşe yazılarıdır. Köşe yazarları, gazetelerin halkın gündemine oturmasını istediği konuları köşelerinde ele almakta ve gazetenin siyasi kimliği doğrultusunda kaleme aldıkları yazılarıyla gazetenin söylemini yeniden üretmektedirler. Köşe yazılarında haber yazımında olduğu gibi etik bir kural olan objektiflik gibi bir kaygı bulunmamaktadır. Aksine, yoruma dayalı metinler olan köşe yazıları, yazarın okuyucuya aracısız, mesafesiz bir dille seslendiği tek metindir. Bu nedenle de okuyucuyla direk iletişime geçen köşe yazıları gazetenin söylemini oluşturan metinler arasında bel kemiğini oluşturmaktadır.

Medya türlerinde söylemin oluşturulmasında en önemli etkenlerden biri de medya kurumlarının sahiplik yapısıdır. Medya kurumunun sahiplik yapısına göre belirlenen yayın kimliği ve yayın politikası, köşe yazarlarının metinleri kaleme alırken öngörmeleri gereken asli önceliklerdir.

Medya üretiminin ekonomik yapısı ve süreçleri üzerinde odaklanan bir eleştirel yaklaşım olan ekonomi-politik yaklaşım, medya endüstrilerinde görülen tekelleşmeye ve denetimin yoğunlaşmasına doğru giderek artan eğilimi incelemiştir. Ekonomi politik yaklaşım, medyanın, medyaya sahip olanların ve denetleyenlerin sınıfsal çıkarlarını meşrulaştıran yanlış bir bilinç ürettiğini ve yaydığını ileri sürer.⁹²

Bu yaklaşım, medya çalışmalarının ekonomik yapı tarafından belirlendiğini savunur. Medyanın görece özerkliğini kabul eder ama

⁹¹ Morse'tan Aktaran Ergül, a.g.e. s.81.

⁹² Mehmet Küçük, *Medya İktidar İdeoloji*, Ankara : Alp Yayınevi, 1994, s 253.

genel olarak ekonomiyi belirleyici etken olarak görür. Medya metinlerinden aktarılmak istenen ideolojiyi yanlış bilinç ve gerçeğin kavranması önünde bir engel olarak görür.

Medyadaki sahiplik yapısı ve medyanın nasıl kontrol edildiğine ilişkin sorular çeşitli marksist ve neo-marksist yaklaşımların merkezinde yer alır. Marx ve Engels (1964) Alman İdeoloji'sinde, maddi üretim araçlarına sahip olan sınıfın çağın düşüncelerinin üretim ve dağıtım araçlarına da sahip olduğunu söylerler. Buradan hareketle yapılacak bir yorumla; yönetici sınıfın (yani üretim araçları sahiplerinin), aynı zamanda medya da dahil olmak üzere, kültürel üretim araçlarının da kontrolünü elinde bulundurduğu söylenebilir. Böylece, onların fikirleri dönemin hakim fikirleri haline gelmektedir.⁹³

Günümüzde yazılı basın, radyo ve televizyon toplumsal kurumlar olarak büyük sermaye ile çalışmaktadırlar. Sermaye ise, özel sermaye veya devlet sermayesi şeklinde olabilmektedir. Sermayeyi kimin koyduğu bu araçlar üzerinde tekel veya çoğulcu iletişim sisteminin varlığına zemin hazırlamaktadır. Daha öz deyişle, sermaye mülkiyet ve denetim durumunu yansıtan en önemli göstergedir.⁹⁴

Gazetecilik, bilgi-hizmet sektörüdür. Amaç; tüketiciyi bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmektir. Bu yönüyle gazete, kamusal görevini yerine getiren bir işletmedir. 20. yüzyılda bilginin pazarda yeni ve önemli bir satış reyonunda yer bulması ile gazetecinin görevi de karmaşıklaşmıştır. Gazeteci bilgiyi elde etmekle kalmaz, onu analiz eder ve en kolay anlaşılacak hale getirerek sunar. Bu çalışma bir işletme içinde ve belli organizasyon kuralları çerçevesinde gerçekleşir. Her işletmenin amacı, verilen hizmetin karşılığında belli bir kar elde ederek varlığını sürdürebilmektir. Gazete işletmesinde de aynı amaç söz konusudur. Ancak gazetenin tarihçesine baktığımızda amacın ilk elden kar elde etmek değil, verilen bilgi, haber ve düşüncelerle kamuoyu

⁹³ Doğan Tılıç (Akt), *Utaniyorum Ama Gazeteciyim*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998, s.42.

⁹⁴ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, Ankara: İmge Kitabevi, 1994, s.40.

oluşturma, halkı bilinçlendirme olduğunu görüyoruz. Günümüzde ise gazeteler dev medya organizasyonları olma yolundadır ve bilgiyle halka hizmet götürme karşılığında da kar elde etme isteği içindedirler.⁹⁵

Amaç kar elde etmek olunca, iş adamı kimliğiyle gazete patronunun beklentisi reklam gelirlerini arttırmaktır. Çünkü, gazete işletmesinin hizmetlerinden biri kamuoyuna bilgi satmak iken diğeri sermaye piyasasına reklam satmaktır. Gazetenin böyle bir işlev görmesi verilen haberleri ve bilgiyi de doğrudan etkilemektedir. Reklam satılan bir işletmeyle ilgili yapılacak haber, böyle organik bir bağımlılık nedeniyle objektif olamamaktadır. Yine aynı doğrultuda, günümüzde her iş sektöründe kendini gösteren tekelleşmiş kurumların sahibi gazete patronlarının gazetenin yayın politikası üzerindeki etkisi tartışma götürmemektedir. İş adamının sermayesini kazandığı diğer iş sektörlerindeki çıkarlarına yön verme tehlikesi ise azımsanmayacak ölçüde olasıdır. Ve gazetelerin yayın kimliklerinin oluşumunda bu etmenler ön planda tutulmaktadır.

Reklam gelirlerinin bir medya kuruluşunun yaşaması için ne denli önemli olduğu göz önüne getirildiğinde, alt sınıftan insanların okudukları gazetelerin, okur sayıları ne kadar çok olursa olsun, alım güçleri ve tüketim davranışları reklam verenleri cezbetmediği için pazar koşullarında fazla başarı şansı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden de pazar koşullarının hakim olduğu bir medya ortamı, parası olanın düşüncesinin önemsendiği çarpık bir demokrasi anlayışı ortaya çıkarmakta.⁹⁶

Medyanın tekelleşmesi ise bu pazar koşullarını oluşturan kapitalizmin doğal bir kaçınılmazlığıdır. Bu ise demokratik katılımı engellemekte ve toplumun bilgi edinme hakkını birkaç tekelin eline sunmaktadır. Tekelci medya, egemenlerin bir savaş alanı ve aynı zamanda muhalif düşüncüyü pasifize etme aracıdır. Çünkü, güç/iktidar sahiplerinin politikalarını

⁹⁵ Nurdoğan Rigel , *İleti Tasarımında Haber*, İstanbul: Der Yayınları, 2000, s.4.

⁹⁶ Tılıç, a.g.e. s.367.

meşrulaştırabilmeleri için ideolojik manipülasyona olan ihtiyaçları kaçınılmazdır.

Medyadaki tekelleşme, kapitalist üretim sisteminin tekelleşme eğilimine bağıntılı olarak oluşmuştur. Çıkış noktası kapitalizm olunca, medya da tüm kapitalist işletmeler gibi kar amacıyla çalışan bir kurum haline gelmiştir. Bu nedenle medya kurumları, kapitalist düzenin sürdürülmesi, halkın yönlendirilmesi için güç/ iktidar sahiplerinin elindeki en etkin silahlardan biri olarak görülmektedir.

Böyle kurumlarda çalışan gazeteciler, köşe yazarları, yazılarını yazarken çalıştıkları kurumun çizgisini, çıkarlarını göz önünde tutmak zorunda kalmaktadır. Gelebilecek tepkileri öngörerek yazılan metinler de gazetenin söylemini yeniden üretmekte ve devam ettirmektedir.

Gazetenin yayın kimliği ile basın piyasasında koşacağı kulvar belirlenir. Fakat yayın kimliğinin bir alt grubunda da yayın politikası vardır. Bu da gazetenin kişiliğidir. Bu kişilik haberlere bakış açısıyla belirlenir.

Bazı medya organizasyonlarında yayın politikasını belirleyici organizasyon kitapçıkları hazırlanır. Bu kitapçıklarda gazete organizasyonunun yayın politikası, bu doğrultuda haber yazım kuralları, dikkat edilecek kelimeler, kullanımı yasak kelimeler, gazetenin dünya bakış açısı, ulusal politikası ve dış politikası ayrıntılı olarak medya organizasyonunda görev yapan gazetecilere anlatılır.⁹⁷

Okuyucuya direk seslenen köşe yazarları da tam da bu özellikleri nedeniyle gazetenin yayın politikasının devamında öncül rol oynamaktadırlar. Gazetenin siyasi kimliği, fikirleri, gazetenin yayın politikası çerçevesinde köşe yazarları tarafından topluma iletilmekte ve etkin söylemleriyle egemen olması istenen fikrin toplum tarafından rızası sağlanmaya çalışılmaktadır.

⁹⁷ Rigel a.g.e. s. 35.

BÖLÜM 3

ANALİZ: 11 EYLÜL OLAYLARINA KÖŞE YAZARLARININ YAKLAŞIMI

11 Eylül olayları ve sonrasına ilişkin yapılan içerik analizi kapsamında 12 Eylül 2001-12 Aralık 2001 tarihleri arasında yayınlanan Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah ve Zaman Gazetesi'nin köşe yazıları, niceliksel ve niteliksel olarak incelenmiştir.

Analize gazeteler için ayrı tablolar oluşturularak, köşe yazarlarının isimleri ve araştırma konusuna ilişkin yazmış oldukları yazılarının sayıları verilerek başlanmıştır. Dört gazetenin araştırma konusuna hangi sayıda ve oranda yer verdiğinin gösterildiği tablonun ardından ise her gazete için ayrı tablolar verilmiştir. Bu tablolarda köşe yazarlarının yaklaşımları, "politika", "ekonomi", "siyaset" ve "din" değişkenlerine göre sayı ve oranlar verilerek ortaya konmaya çalışılmıştır.

Köşe yazılarının niteliksel analizi bölümünde ise ilk olarak yazarlarının sık kullandığı sözcükler sayı ve oranlarıyla verilmiştir. Bu kategorinin kapsamına, "terör, terörist, demokrasi, haçlı seferi, cihat ve İslam/Müslüman" sözcüklerine girmektedir.

Köşe yazarlarının, 11 Eylül olayları sonrası ABD'nin politikalarına, olayları gerçekleştirdiği iddia edilen El Kaide ve Usame Bin Ladin'in politikalarına, dünya devletlerinin politikalarına ve Türkiye'nin politikasına yaklaşımları incelenmiştir.

Köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarını değerlendirmesi ise "olumlu", "olumsuz" ve "nötr" değişkenlerine göre tablolandırılarak sayı ve oranları verilmiştir.

Son olarak da yukarıda belirtilen işlemlerden elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı:

11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarına ve ardından yaşanan gelişmelere Türkiye’de etkin gazetelerin köşe yazarlarının yaklaşımlarını ortaya koymaya çalışmaktır.

Bu amaç çerçevesinde araştırmaya bazı varsayımlardan hareketle başlanmıştır. Çalışma varsayımları şunlardır:

- 1- Farklı yayın kimliğine ve yayın politikalarına sahip olan gazetelerin köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarına yaklaşımları da farklıdır.
 - 1.1- Sol, Kemalist bir yayın kimliğine ve yayın politikasına sahip olan Cumhuriyet Gazetesi’nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarına ekonomik temelli bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır.
 - 1.2- İslamcı, liberal bir yayın kimliğine ve yayın politikasına sahip olan Zaman Gazetesi’nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarına dinsel-kültürel temelli bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır.
 - 1.3- Liberal bir yayın kimliğine ve yayın politikasına sahip olan Sabah Gazetesi’nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarını ABD hükümetinin yaklaşımına benzer bir şekilde terör-demokrasi karşıtlığı çerçevesinde incelemekte ve yorumlamaktadır.
 - 1.4- Sağ, muhafazakar bir yayın kimliğine ve yayın politikasına sahip olan Hürriyet Gazetesi’nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarına Türkiye’nin çıkarları ile ilişkili olarak bakmaktadır. 11Eylül olaylarını, ABD hükümetinin yaklaşımına benzer bir şekilde, terör-demokrasi karşıtlığı çerçevesinde incelemekte ve yorumlamaktadır.

2- Köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarının nedenlerine bakış açıları farklıdır.

2.1- Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının nedenlerinin ABD'nin daha önceki politikaları olduğu düşüncesi çerçevesinde yorumlar yapmakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır.

2.2- Zaman Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının nedenlerinin ABD'nin daha önceki politikaları olduğu düşüncesi çerçevesinde yorumlar yapmakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır.

2.3- Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının nedenlerini tarihsel bağlamından yoksun bir bakış açısıyla yorumlamakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır.

2.4- Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının nedenlerini tarihsel bağlamından yoksun bir bakış açısıyla yorumlamakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır.

3- Köşe yazarlarının 11 Eylül sonrası ortaya atılan komplo senaryolarına yaklaşımı farklıdır.

3.1- Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının ardından ortaya atılan komplo senaryolarını yok sayarak yorumlar yapmakta ve problemi açıklamaktadır.

3.2- Zaman Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının ardından ortaya atılan komplo senaryolarına yer vererek yorumlar yapmakta ve problemi açıklamaktadır

3.3- Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının ardından ortaya atılan komplo senaryolarını yok sayarak, ABD hükümetinin tezi doğrultusunda yorumlar yapmakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır.

3.4- Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının ardından ortaya atılan komplo senaryolarını yok sayarak, ABD hükümetinin tezi doğrultusunda yorumlar yapmakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır.

4- Köşe yazarlarının 11 Eylül sonrası ABD tarafından gerçekleştirilen Afganistan'a saldırıya yaklaşımları farklıdır.

4.1- Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olayları sonrasında ABD'nin Afganistan'a saldırı planlarını ve daha sonra gerçekleşen saldırıyı eleştirmekte ve bu saldırının 'terörle mücadele' olmadığı çerçevesinde yorumlar yapmaktadır.

4.2- Zaman Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olayları sonrasında ABD'nin Afganistan'a saldırı planlarını ve daha sonra gerçekleşen saldırıyı eleştirmekte ve bu saldırının 'terörle mücadele' olmadığı çerçevesinde yorumlar yapmaktadır.

4.3- Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olayları sonrasında ABD'nin Afganistan'a saldırı planlarını ve daha sonra gerçekleşen saldırıyı desteklemekte ve bu saldırının 'terörle mücadele' olduğu çerçevesinde yorumlar yapmaktadır.

4.4- Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olayları sonrasında ABD'nin Afganistan'a saldırı planlarını ve daha sonra gerçekleşen saldırıyı desteklemekte ve bu saldırının 'terörle mücadele' olduğu çerçevesinde yorumlar yapmaktadır.

5- İncelenen dört gazetenin köşe yazarlarının hepsi, 11 Eylül olaylarını nedeni ne olursa olsun eleştirmektedir.

6- İncelenen dört gazetenin köşe yazarlarının hepsi, 11 Eylül olayları sonrasında tüm dünyada uluslararası ilişkilerin değişeceği üzerinde durmakta ve problemi, artık dünyanın eskisi gibi olmayacağı düşüncesi çerçevesinde yorumlayarak açıklamaktadır.

3.2. Kapsam:

Araştırmanın kapsamı, sol, Kemalist bir yayın politikasına sahip Cumhuriyet Gazetesi; İslamcı, liberal yayın politikasına sahip Zaman Gazetesi, sağ, muhafazakar yayın politikasına sahip Hürriyet Gazetesi ve liberal bir yayın politikasına sahip Sabah Gazetesi'nin 11 Eylül olayları ve sonrası ile ilgili köşe yazılarını içermektedir. Çalışma, 12 Eylül 2001-12 Aralık 2001 tarihleri arasında yayınlanan gazeteler ile sınırlıdır. Çalışma kapsamında, bu üç aylık süre içerisinde 11 Eylül olayları hakkında yazılmış köşe yazıları incelenmiştir.

3.3. Yöntem:

11 Eylül olayları ve sonrası ile ilgili köşe yazıları içerik analizi yöntemine göre analiz edilmiştir.

"Sayılabilir bilgilere yönelik olan içerik analizi, "bazı şeylerin miktarını bazı iletişim biçimi örnekleminde ölçmeye (saymaya) dayanan araştırma

teknikiğidir⁹⁸. Merten'e göre ise içerik analizi, "bir metnin açık içeriksel karakteristiklerinden yararlanılarak açık olmayan karakteristiklerinin ve bağlamının araştırılıp sosyal gerçeğin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir yöntemdir"⁹⁹.

⁹⁸ A. Arthur Berger, **Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri**, Çev: Murat Barkan ve diğerleri, Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Yayınları, 1996, s.104

⁹⁹ Klaus Merten , **Inhaltsanalyse**, Westdeutscher Verlag GmbH, Opladen, 1995, s.15.

3.4. Elde Edilen Bulgular:

3.4.1. Köşe Yazılarının Niceliksel Analizi:

Aşağıda, 12 Eylül 2001-12Aralık 2001 tarihleri arasında yayınlanan Sabah, Hürriyet, Zaman, Cumhuriyet gazetelerinin üzerinde çalışılan 11 Eylül olayları ile ilgili yazan köşe yazarlarının isimleri ve yazdıkları köşe yazılarının sayıları verilmiştir.

Tablo 1: Sabah Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazılarının Sayısı

KÖŞE YAZARI İSMİ	SAYI
Güngör Mengi	17
Sedat Sertoğlu	8
Okay Gönensin	9
Mehmet Atlan	2
Yavuz Donat	3
Metin Münir	3
Mehmet Tezkan	3
Haşmet Babaoğlu	11
Çetin Atlan	15
Ruhat Mengi	6
Murat Birsnel	4
Hulki Cevizoğlu	10
Zülfü Livaneli	6
Ali Bayramoğlu	6
Gülay Göktürk	6
A. Savaş Akat	1
Savaş Süzal	1
Şükrü Elekdağ	1
İlker Sarier	1
TOPLAM	121

Köşe yazılarının isimlerine ise bazı örnekler verilebilir:

- "Savaş hali" (Okay Gönensin)
- "İslam ve terör" (Yavuz Donat)
- "Din kardeşi" yaklaşımı ve terör" (Ruhat Mengi)
- "Bu terör başka terör" (Gülay Göktürk)
- "Savaş ve Fırsat" (Güngör Mengi)

Tablo 2: Hürriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazılarının Sayısı

KÖŞE YAZARI İSMİ	SAYI
Hadi Uluengin	25
Fatih Altaylı	8
Ertuğrul Özkök	11
Serdar Turgut	16
Oktay Ekşi	12
Sedat Ergin	6
Tufan Türeñç	9
Enis Berberoğlu	18
Cüneyt Ülsever	12
Ferai Tınç	7
Bekir Çoşkun	11
Emin Çölaşan	10
Mümtaz Soysal	3
Ege Cansen	3
Ruşen Çakır	1
Kanat Atkaya	1
Muharrem Sarıkaya	1
İlter Türkmen	1
Toplam	156

Köşe yazılarının isimlerine ise bazı örnekler verilebilir:

- "Tarafsızlık yok!" (Hadi Uluengin)
- "Dürüstsek oraya asker göndereceğiz" (Ertuğrul Özkök)
- "Türkiye'nin tutumu ne" (Sedat Ergin)
- "Geç, hiçten iyidir" (Fatih Altaylı)
- "Türkiye isterse tarih yazabilir" (Cüneyt Ülsever)

Tablo 3: Zaman Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazılarının Sayısı

KÖŞE YAZARI İSMİ	SAYI
Ali Bulaç	27
Hekimoğlu İsmail	8
Etyen Mahçupyan	16
Fikret Atlan	12
Ahmet Turan Aklan	6
Hüseyin Gülerce	9
Mahmut Nedim Hazar	7
Taner Korkmaz	5
Ali Halit Aslan	7
Nuh Gönültaş	7
Ahmet Selim	9
İbrahim Karayeğen	5
Ali Ünal	6
Abdullah Aymaz	2
Hasan Ünal	19
Mustafa Ünal	5
Hilmi Yavuz	2
Güntay Şimşek	13
Ahmet Kurucan	5
Erhan Başyurt	4
Ahmet Şahin	8
Mustafa Armağan	2
Faruk Mercan	3

Tablo 4: Tablo 3'ün Devamı

KÖŞE YAZARI İSMİ	SAYI
Mehmet Niyazi	2
Recai Gülapdan	3
Kerim Balcı	2
Tamer Korkmaz	2
Beşir Ayvazoğlu	3
Ahmet Ünal	14
İdris Gürsoy	3
Ahmet Vardar	1
İbrahim Kırızlı	1
Şahin Ali Şen	1
Kadir Dikbaş	1
Selçuk Gültaşlı	1
Bülent Korucu	1
Melih Arat	1
TOPLAM	214

Köşe yazılarına bazı örnekler verilebilir:

- "İkizlere Marksistler saldırıydı" (Bülent Korucu)
- "Ladin terörist mi zanlı mı?" (Güntay Şimşek)
- "Sorumlu hangi uygarlık?" (Ali Ünal)
- "Gökdelen-mağara çatışması" (Mahmut Nedim Hazar)
- "ABD bombayı sever" (Fikret Altan)

Tablo 5: Cumhuriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazılarının Sayısı

KÖŞE YAZARI İSMİ	SAYI
İlhan Selçuk	24
Mustafa Balbay	11
Cüneyt Arcayürek	6
Attila İlhan	13
Hikmet Çetinkaya	21
Ergin Yıldızoğlu	11
Toktamış Ateş	11
Aydın Engin	22
Oral Çalışlar	13
Yalçın Doğan	17
Ali Sirmen	11
Hikmet Bila	14
Necati Doğru	11
Ümit Zileli	7
Emin Gürses	4
Erol Manisalı	12
Erdal Atabek	4
Güray Öz	3
Deniz Kavukçuoğlu	3
Orhan Bursalı	9
Nilgün Cerrahoğlu	2
Emre Kongar	2
Orhan Birgit	7
Şükran Soner	9
Orhan Erinç	2
Oktay Akbal	2
Server Tanilli	2
Türkel Minibaş	2
Ataol Behramoğlu	1
Taner Berksoy	1
Hüseyin Baş	1

Tablo 6 : Tablo 5'in devamı

KÖŞE YAZARI İSMİ	SAYI
Metin Erksan	1
Zeynep Oral	1
Yakup Kepenek	1
Coşkun Özdemir	1
Öztiin Akgüç	1
Işıl Özgentürk	1
TOPLAM	264

Köşe yazılarına bazı örnekler verilebilir:

- "Terör Cinayettir, Ya Savaş?" (İlhan Selçuk)
- "Asıl Terörist Kim" (Toktamış Ateş)
- "Ben de Teröre Karşıyım, Ama..." (Aydın Engin)
- "Tek Düşman Afganistan, Çünkü Boru Hattı!.." (Yalçın Doğan)
- "Besleyip Büyüten O... Bize Ne?" (Necati Doğru)

Tablo 7: Gazetelerde analiz edilen köşe yazılarının sayı ve oranları

Gazete Adı	Köşe yazısı	
	Sayı	Oran (%)
Cumhuriyet	264	34.9
Sabah	121	16.1
Zaman	214	28.4
Hürriyet	156	20.6
Toplam	755	100

Araştırma konusuna ilişkin üç ay boyunca çıkan köşe yazılarının gazetelere göre oranları incelendiğinde, köşe yazısı olarak konuya en fazla oranda yer veren gazete Cumhuriyet Gazetesi'dir. En az oranda yer verenin ise Sabah Gazetesi olduğu gözlenmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nden sonra

konuya en fazla oranda yer ayıran Zaman Gazetesi (%28.4) ve %20.6 oranında Hürriyet Gazetesidir.

3.4.1.1 Cumhuriyet Gazetesi'nde Analiz Edilen Köşe Yazıları:

Tablo 8: Köşe yazılarının konulara göre sayı ve oranları

İNCELENEN KONU	SAYI	ORAN (%)
Ekonomi	199	54.4
Politika	137	37.4
Kültür	20	5.4
Din	10	2.8
Toplam	366	100

Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazılarının analiz edildiği konulara göre sayı ve oranları incelendiğinde, gazetenin en fazla oranda "Ekonomi" (%54.4) konusuna yer verdiği gözlenmiştir. "Din" (%2.8) konusuna en az oranda yer ayıran köşe yazarları, "Politika" konusuna %37.4, "Kültür" konusuna ise %5.4 oranında yer vermiştir.

Tablo 9: Cumhuriyet Gazetesi köşe yazılarının 'Ekonomi' konusuna göre sayı ve oranları

EKONOMİ	SAYI	ORAN(%)
Küreselleşme	64	32.2
Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlik	23	11.6
Ortadoğu'da paylaşım	50	25.1
ABD politikaları	62	31.1
Senaryo	0	0
Toplam	199	100

Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazılarında analiz edilen "Ekonomi" konusuna göre sayı ve oranları incelendiğinde, gazetenin en fazla oranda

“Küreselleşme” konusuna yer verdiği gözlenmiştir. Ekonomik senaryolara yer vermeyen köşe yazarları, “ABD Politikaları”na %62 oranında yer ayırırken “Ortadoğu’da Paylaşım” konusuna %25.1 oranında yer vermiştir. “Doğu-Batı Arasındaki Ekonomik Dengesizlik”lere hangi oranda yer verdiği incelendiğinde köşe yazarlarının bu konuya %11.6 oranında yer verdiği gözlenmiştir.

Tablo 10: Köşe yazılarının ‘Politika’ konusuna göre sayı ve oranları

POLİTİKA	SAYI	ORAN(%)
Demokrasi / İnsan Hakları	22	16.1
Hukuk Devleti	14	10.2
Terör	64	46.7
Uluslar arası İlişkilerde Değişiklik	37	27
Senaryo	0	0
Toplam	137	100

Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının, “Politika” konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı, “Demokrasi/İnsan Hakları”, “Hukuk Devleti”, “Terör”, “Uluslararası İlişkilerde Değişiklik” ve “Senaryo” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, en fazla oranda “terör” konusuna değinmiş, politik senaryolara ise yer ayırmamıştır. “Uluslararası İlişkilerde Değişiklik” konusuna %27 oranında yer verirken “Demokrasi/İnsan Hakları” değişkenine %16.1, “Hukuk Devleti” konusuna ise %14 oranında yer verdiği gözlenmiştir.

Tablo 11: Köşe yazılarının ‘Kültür’ konusuna göre sayı ve oranları

KÜLTÜR	SAYI	ORAN(%)
Sosyo-Kültürel Yapı	9	45
Doğu-Batı Kültür Çatışması	5	25
Tarihsel İlişki	4	20
Eğitim Sorunu	2	10
Senaryo	0	0
Toplam	20	100

Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının, “Kültür” konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı, “Sosyo-Kültürel Yapı”, “Doğu-Batı Kültür Çatışması”, “Tarihsel İlişki”, “Eğitim Sorunu”, “Senaryo” değişkenlerine göre incelenmiştir. Tablo 5'te de görüldüğü gibi Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarları en fazla oranda “Sosyo-Kültürel Yapı”ya yer verirken, “Kültürel Senaryo”lara hiç yer ayırmamıştır. “Doğu-Batı Kültür Çatışması” değişkenine %25 değinen köşe yazarlarının “Kültürler Arası Tarihsel İlişki” ye %20, “Eğitim Sorunu”na ise %10 oranında yer verdiği gözlenmiştir.

Tablo 12: Köşe yazılarının ‘Din’ konusuna göre sayı ve oranları

DİN	SAYI	ORAN(%)
Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri	4	40
Din Çatışması	6	60
Tarihsel İlişki	0	0
Senaryo	0	0
Toplam	10	100

Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının, “Din” konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı “Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri”, “Din Çatışması”, “Tarihsel İlişki” ve “Senaryo” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, köşe yazarları, “Din Çatışması” değişkenine en fazla oranda yer ayırırken “Dinsel Tarihsel İlişki” ve “Dinsel Senaryo” değişkenlerine hiç yer vermemiştir. “Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri” konusuna ise %40 oranında yer ayırmıştır.

3.4.1.2. Sabah Gazetesi Köşe Yazılarının Niceliksel Analizi:

Tablo 13: Köşe yazılarının konulara göre sayı ve oranları

İNCELENEN KONU	SAYI	ORAN(%)
Ekonomi	16	7.5
Politika	163	77.2
Kültür	20	9.4
Din	12	5.9
Toplam	211	100

Sabah Gazetesi'nin köşe yazarlarının hangi konulara ne kadar yer verdiği "Ekonomi", "Politika", "Kültür", "Din" değişkenlerine göre incelenmiştir. Analiz edildiği konulara göre sayı ve oranları incelendiğinde Sabah Gazetesi'nin köşe yazarlarının en fazla oranda "Politika"ya yer verdiği, en az oranda da "Din" değişkenine yer ayırdığı gözlenmiştir. "Kültür" konusuna %9.4 oranında değinen köşe yazarları "Ekonomi" değişkenine %7.5 oranında değinmiştir.

Tablo 14: Köşe yazılarının 'Ekonomi' konusuna göre sayı ve oranları

EKONOMİ	SAYI	ORAN(%)
Küreselleşme	9	56.2
Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlik	2	12.5
Ortadoğu'da paylaşım	2	12.5
ABD politikaları	3	18.8
Senaryo	0	0
Toplam	16	100

Sabah Gazetesi'nin köşe yazarlarının "Ekonomi" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer verdiği, "Küreselleşme", "Doğu-Batı Arasındaki Ekonomik Dengesizlik", "Ortadoğu'da Paylaşım", "ABD Politikaları" ve "Ekonomik Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları, en fazla oranda "Küreselleşme"ye değinirken "Senaryo" konusuna hiç yer ayırmamıştır. "Doğu-Batı Arasındaki Ekonomik Dengesizlik" ve "Ortadoğu'da Paylaşım" değişkenlerine %12.5'ar yer ayıran köşe yazarları, "ABD Politikaları"na %18.8 oranında değinmiştir.

Tablo 15: Köşe yazılarının 'Politika' konusuna göre sayı ve oranları

POLİTİKA	SAYI	ORAN(%)
Demokrasi / İnsan Hakları	42	25.8
Hukuk Devleti	17	10.5
Terör	50	30.6
Uluslararası İlişkilerde Değişiklik	52	31.9
Senaryo	2	1.2
Toplam	163	100

Sabah Gazetesi köşe yazarlarının, "Politika" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı, "Demokrasi/İnsan Hakları", "Hukuk Devleti", "Terör", "Uluslararası İlişkilerde Değişiklik" ve "Politik Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Sabah Gazetesi köşe yazarları, en fazla oranda "Uluslararası İlişkilerde Değişiklik" konusuna değinmiş, politik senaryolara ise en az oranda yer ayırmıştır. "Terör" konusuna %30.6 oranında yer verirken "Demokrasi/İnsan Hakları" değişkenine %25.8, "Hukuk Devleti" konusuna ise % 10.5 oranında yer verdiği gözlenmiştir.

Tablo 16: Köşe yazılarının 'Kültür' konusuna göre sayı ve oranları

KÜLTÜR	SAYI	ORAN(%)
Sosyo-Kültürel Yapı	7	35
Doğu-Batı Kültür Çatışması	6	30
Tarihsel İlişki	4	20
Eğitim Sorunu	3	15
Senaryo	0	0
Toplam	20	100

Sabah Gazetesi köşe yazarlarının, "Kültür" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı, "Sosyo-Kültürel Yapı", "Doğu-Batı Kültür Çatışması", "Tarihsel İlişki", "Eğitim Sorunu", "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları en fazla oranda "Sosyo-Kültürel Yapı"ya yer verirken, "Kültürel Senaryo"lara hiç yer ayırmamıştır. "Doğu-Batı Kültür Çatışması" değişkenine %30 oranında değinen köşe yazarlarının "Kültürler Arası Tarihsel İlişki" ye %20, "Eğitim Sorunu"na ise %15 oranında yer verdiği gözlenmiştir.

Tablo 17: Köşe yazılarının 'Din' konusuna göre sayı ve oranları

DİN	SAYI	ORAN(%)
Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri	5	41.6
Din Çatışması	5	41.6
Tarihsel İlişki	2	16.7
Senaryo	0	0
Toplam	12	100

Sabah Gazetesi köşe yazarlarının, "Din" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı "Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri", "Din Çatışması", "Tarihsel İlişki" ve "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, köşe yazarları, "Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri" ve "Din Çatışması" değişkenine en fazla ve eşit oranda yer ayırırken "Dinsel Senaryo" değişkenine hiç değinmemiştir. "Dinler Arası Tarihsel İlişki" değişkenine ise %16.7 oranında değinmiştir.

3.4.1.3. Zaman Gazetesi Köşe Yazılarının Niceliksel Analizi:

Tablo 18: Köşe yazılarının konulara göre sayı ve oranları

İNCELENEN KONU	SAYI	ORAN(%)
Ekonomi	68	21
Politika	82	25.3
Kültür	86	26.5
Din	88	27.2
Toplam	324	100

Zaman Gazetesi'nin köşe yazarlarının hangi konulara ne kadar yer verdiği "Ekonomi", "Politika", "Kültür", "Din" değişkenlerine göre incelenmiştir. Analiz edildiği konulara göre sayı ve oranları incelendiğinde Sabah Gazetesi'nin köşe yazarlarının en fazla oranda "Din" değişkenine yer verdiği, en az oranda da "Ekonomi"ye yer ayırdığı gözlenmiştir. "Kültür" konusuna %26.5 oranında değinen köşe yazarları "Politika" değişkenine %25.3 oranında değinmiştir.

Tablo 19: Köşe yazılarının 'Ekonomi' konusuna göre sayı ve oranları

EKONOMİ	SAYI	ORAN(%)
Küreselleşme	17	25
Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlik	6	8.8
Ortadoğu'da paylaşım	21	30.8
ABD politikaları	24	35.4
Senaryo	0	0
Toplam	68	100

Zaman Gazetesi'nin köşe yazarlarının "Ekonomi" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer verdiği, "Küreselleşme", "Doğu-Batı Arasındaki Ekonomik Dengesizlik", "Ortadoğu'da Paylaşım", "ABD Politikaları" ve "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Zaman Gazetesi'nin köşe yazarları, en fazla oranda "ABD Politikaları"na değinirken "Ekonomik Senaryo" konusuna hiç yer ayırmamıştır. "Ortadoğu'da Paylaşım" değişkenine %30.8 oranında yer ayıran köşe yazarları "Küreselleşme" konusuna %25, "Doğu-Batı Arasındaki Ekonomik Dengesizlik" konusuna ise %8.8 oranında değinmiştir.

Tablo 20: Köşe yazılarının 'Politika' konusuna göre sayı ve oranları

POLİTİKA	SAYI	ORAN(%)
Demokrasi / İnsan Hakları	7	8.5
Hukuk Devleti	5	6.2
Terör	28	34.1
Uluslararası İlişkilerde Değişiklik	30	36.5
Senaryo	12	14.7
Toplam	82	100

Zaman Gazetesi köşe yazarlarının, "Politika" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı, "Demokrasi/İnsan Hakları", "Hukuk Devleti", "Terör", "Uluslararası İlişkilerde Değişiklik" ve "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Zaman Gazetesi köşe yazarları, en fazla oranda "Uluslararası İlişkilerde Değişiklik" konusuna değinmiş, "Hukuk Devleti" değişkenine ise en az oranda yer vermiştir. "Terör" konusuna %30 oranında değinen köşe yazarlarının "Senaryo" değişkenine %14.7 oranında yer verdiği, "Demokrasi/İnsan Hakları" değişkenine ise %13.9 oranında değindiği gözlenmiştir.

Tablo 21: Köşe yazılarının 'Kültür' konusuna göre sayı ve oranları

KÜLTÜR	SAYI	ORAN(%)
Sosyo-Kültürel Yapı	10	11.6
Doğu-Batı Kültür Çatışması	32	37.2
Tarihsel İlişki	37	43
Eğitim Sorunu	7	8.1
Senaryo	0	0
Toplam	86	100

Zaman Gazetesi köşe yazarlarının, "Kültür" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı, "Sosyo-Kültürel Yapı", "Doğu-Batı Kültür Çatışması", "Tarihsel İlişki", "Eğitim Sorunu", "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Zaman Gazetesi'nin köşe yazarları, en fazla oranda "Kültürler Arası Tarihsel İlişki"ye %43 oranında değinirken "Kültürel Senaryo" değişkenlerine hiç yer ayırmamıştır. "Doğu-Batı Kültür Çatışması"na %37.2 oranında yer ayıran gazete yazarlarının, "Sosyo-kültürel Yapı" değişkenine %11.6, "Eğitim Sorunu"na %8.1 oranında yer verdiği gözlenmiştir.

Tablo 22: Köşe yazılarının 'Din' konusuna göre sayı ve oranları

DİN	SAYI	ORAN(%)
Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri	30	34.
Din Çatışması	36	41
Tarihsel İlişki	22	25
Senaryo	0	0
Toplam	88	100

Zaman Gazetesi köşe yazarlarının, "Din" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı "Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri", "Din Çatışması", "Tarihsel İlişki" ve "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, köşe yazarları, "Hıristiyanlık-Müslümanlık" değişkenine en fazla oranda yer ayırırken, "Senaryo" değişkenine hiç değinmemiştir. "Tarihsel

İlişki" konusuna %25 oranında yer veren köşe yazarları, "Din Çatışması"na %41 oranında yer ayırmıştır.

3.4.1.4. Hürriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Niceliksel Analizi:

Tablo 23: Köşe yazılarının konulara göre sayı ve oranları

İNCELENEN KONU	SAYI	ORAN(%)
Ekonomi	14	6.2
Politika	180	79.6
Kültür	21	9.3
Din	11	4.9
Toplam	226	100

Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarlarının hangi konulara ne kadar yer verdiği "Ekonomi", "Politika", "Kültür", "Din" değişkenlerine göre incelenmiştir. Analiz edildiği konulara göre sayı ve oranları incelendiğinde Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarlarının en fazla oranda "Politika"ya yer verdiği, en az oranda da "Din" değişkenine yer ayırdığı gözlenmiştir. "Kültür" konusuna %9.3 oranında değinen köşe yazarları, "Ekonomi" değişkenine ise %6.3 oranında değinmiştir.

Tablo 24: Köşe yazılarının 'Ekonomi' konusuna göre sayı ve oranları

EKONOMİ	SAYI	ORAN(%)
Küreselleşme	4	28.6
Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlik	2	14.3
Ortadoğu'da paylaşım	2	14.3
ABD politikaları	6	42.8
Senaryo	0	0
Toplam	14	100

Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarlarının "Ekonomi" konusuna hangi oranda yer verdiği, "Küreselleşme", "Doğu-Batı Arasındaki Ekonomik Dengesizlik", "Ortadoğu'da Paylaşım", "ABD Politikaları" ve "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, en fazla oranda "ABD Politikaları"na değinen köşe yazarları "Ekonomik Senaryo" değişkenine ise hiç yer ayırmamıştır. "Küreselleşme" konusuna %28.6 oranında yer ayırdıkları gözlenirken, "Doğu-Batı Arasındaki Ekonomik Dengesizlik" ve "Ortadoğu'da Paylaşım" değişkenlerine 14.3'er oranda yer vermiştir.

Tablo 25: Köşe yazılarının 'Politika' konusuna göre sayı ve oranları

POLİTİKA	SAYI	ORAN(%)
Demokrasi / İnsan Hakları	54	30
Hukuk Devleti	12	6.7
Terör	58	32.3
Uluslararası İlişkilerde Değişiklik	49	27.2
Senaryo	7	3.8
Toplam	180	100

Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarının, "Politika" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı, "Demokrasi/İnsan Hakları", "Hukuk Devleti", "Terör", "Uluslararası İlişkilerde Değişiklik" ve "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, "Terör" konusuna en fazla oranda yer verilirken, "Politik Senaryo" konusuna en az oranda değinildiği gözlenmiştir. %30 oranında "Demokrasi/İnsan Hakları" değişkenine yer veren köşe yazarları, "Uluslararası İlişkilerde Değişiklik" konusuna %27.2, "Hukuk Devleti" konusuna ise %6.7 oranında yer vermiştir.

Tablo 26: Köşe yazılarının 'Kültür' konusuna göre sayı ve oranları

KÜLTÜR	SAYI	ORAN(%)
Sosyo-Kültürel Yapı	13	61.9
Doğu-Batı Kültür Çatışması	5	23.8
Tarihsel İlişki	3	14.3
Eğitim Sorunu	0	0
Senaryo	0	0
Toplam	21	100

Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarının, "Kültür" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı, "Sosyo-Kültürel Yapı", "Doğu-Batı Kültür Çatışması", "Tarihsel İlişki", "Eğitim Sorunu", "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarları en fazla oranda "Sosyo-Kültürel Yapı"ya yer ayırırken "Eğitim Sorunu", "Kültürel Senaryo" değişkenlerine hiç değinmemiştir. Köşe yazarları, "Doğu-Batı Kültür Çatışması"na %23.8, "Kültürel Tarihsel İlişki"ye ise 14.3 oranında yer ayırmıştır.

Tablo 27: Köşe yazılarının 'Din' konusuna göre sayı ve oranları

DİN	SAYI	ORAN(%)
Hıristiyanlık-Müslümanlık ilişkileri	4	40
Din Çatışması	6	60
Tarihsel İlişki	0	0
Senaryo	0	0
Toplam	10	100

Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarının, "Din" konusuna hangi oranda ve bağlamda yer ayırdığı "Hıristiyanlık-Müslümanlık İlişkileri", "Din Çatışması", "Tarihsel İlişki" ve "Senaryo" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, köşe yazarları, "Din Çatışması" değişkenine en fazla oranda yer ayırırken, "Dinler Arası Tarihsel İlişki" ve "Dinsel Senaryo" değişkenlerine

hiç değinmemiştir. "Hıristiyanlık-Müslümanlık" konusuna %40 oranında yer ayırmıştır.

3.4.2. Köşe Yazılarının Niteliksel Analizi:

Tablo 28: Köşe yazılarının 'Sık Kullanılan Sözcükler'e göre sayı ve oranları

Sık Kullanılan Sözcükler	CUMHURİYET		SABAH		ZAMAN		HÜRRİYET	
	SAYI	ORAN	SAYI	ORAN	SAYI	ORAN	SAYI	ORAN
Terör	525	54.4	396	49.1	355	23.7	564	47.9
Terörist	145	15	147	18.2	98	6.5	203	17.3
Demokrasi	54	5.6	38	4.8	44	2.9	77	6.5
Haçlı seferi	23	2.4	12	1.5	43	2.8	8	0.7
Cihat	17	1.8	9	1.1	40	2.6	17	1.4
İslam/Müslüman	201	20.8	204	25.3	914	61.5	308	26.2
Toplam	965	100	806	100	1494	100	1177	100

Araştırma kapsamında bazı sözcükler sıklıkla kullanılmıştır. Analiz kapsamında seçilen sözcükler şunlardır: Terör, terörist, demokrasi, haçlı seferi, cihat, İslam/Müslüman.

Köşe yazılarında, "terör" sözcüğünü en fazla oranda kullanan Hürriyet Gazetesi'dir . Terörün hiçbir şekilde haklı olamayacağını sık sık vurgulayan köşe yazarları, terörün dini, dili, ırkı olmadığını, teröristlerin ayrı bir millet olduklarını iddia etmektedirler. ABD hükümetinin tezi doğrultusunda olaya yaklaşan köşe yazarları, 11 Eylül sonrası ortaya atılan komplo senaryolarını yok sayarak bu eylemi "kanlı terör saldırısı" olarak nitelemekte ve cezasının verilmesi gerektiğinde ısrarcı tavır almaktadır. ABD Başkanı Bush'un "teröre yataklık edenler ve bizim yanımızda olmayanlar da cezasız kalmayacaktır" söylemine benzer bir yaklaşımla -"terör iğrenç bir eylemdir. Teröre yol veren, yataklık eden, hoşgörüsü bakan kim olursa olsun, insanlığa ihanet içindedir (Emin Çölaşan, Hürriyet, 12 Eylül 2001)"- konuya bakmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, "terör" sözcüğünü sıklıkla kullanmıştır. 11 Eylül

olaylarını “terör” saldırıları olarak niteleyen gazetenin köşe yazarları, terörle mücadelenin, insan gerçeği dikkate alınmadan, dünyadaki büyük eşitsizlik ve dengesizlik dikkate alınmadan başarıya ulaşılamayacağını sık sık vurgulamaktadır. Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları da 11 Eylül olaylarını “terör” olarak nitelemektedir. Ve terörün nerede görülürse hemen “başının ezilmesi gerekliliği”ni sık sık vurgulamakta, terörün bütün insanlığın düşmanı olduğu söylemiyle yorumlar yapmaktadır. İslamcı kimliğiyle tanınan Zaman Gazetesi köşe yazarları bu nitelemeyi sürekli hatırlatacak şekilde, 11 Eylül'ü nitelerken hemen ardından İslam ve terör sözcüklerinin yan yana kullanılmaması gerektiğini çünkü İslam dininin teröre izin vermeyeceğini sık sık vurgulamaktadır.

Köşe yazarları, gazetelerinin yayın kimliği ve yayın politikalarına ters düşmeyecek şekilde “terör” kavramını yorumlamaktadırlar. Sol, Kemalist kimliğiyle tanınan Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları 11 Eylül olaylarının hazin ve bir insanlık dramı olduğunu vurgulayıp, olayları gerçekleştirdiği iddia edilenlerin yakalanıp hukuki açıdan cezalarının verilmesini istemektedir. Olayları gerçekleştirenleri kınarken, terörle mücadele etmenin tek yolunun da ekonomik dengesizlikleri ortadan kaldırmak olduğunu vurgulamaktadır. Hürriyet ve Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları da olayları gerçekleştirenleri kınamakta ve hemen cezalarının verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İslamcı, Zaman Gazetesi köşe yazarları ise terörün her türünün kötü olduğunu vurgulamaktadır. Terörün İslam'la bağdaşmayacağını, “İslami terör” diye bir kavramın olmaması gerektiğini sık sık vurgulayan gazete yazarlarının, terörün Batı'nın malı olduğu söylemini sıklıkla tekrarladığı dikkat çekmektedir.

“Terörist” sözcüğünü de köşe yazılarında en fazla oranda kullanan gazete, Hürriyet Gazetesi'dir. Hürriyet ve Sabah gazetelerinin köşe yazarları sorgusuz, eylemin gerçekleşmesine ABD'nin tezi doğrultusunda Usame Bin Ladin'in neden olduğunu kabullenmekte ve “terörist Ladin”, “süper terörist Ladin”, “aşağılık terörist” gibi söylemler kullanmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları da eylemi gerçekleştirenin “terörist” olduğunu düşünmekte

fakat “asıl terörist” kim diye sorarak Usame Bin Ladin’i komünizmle savaşında yetiştiren ABD’yi sorgulamaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarları da eylemi gerçekleştirenleri “terörist” olarak nitelemektedir. En az oranda “terörist” sözcüğünü kullanan gazete, eylemi gerçekleştirenlerin İslami isimler taşıyor olabileceğini ancak bu durumun İslam’la ilişkilendirilmemesi gerektiği konusunu sıklıkla vurgulamaktadır.

“Demokrasi” sözcüğünü en fazla kullanan Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarıdır. Siyasal İslam’ın demokrasiyi yalnızca kendisi için kullandığını düşünen gazete yazarları, teröristlerin de hep demokrasinin arkasına sığındığını belirtmektedir. Türkiye’de yaşanan terör olaylarında Batı’nın demokrasiyi kendine kalkan ederek teröristleri koruduğu, iltica hakkı tanıdığı iddiasındadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları da Siyasal İslam’ı demokrasiyi yalnızca kendisi için istediğini eleştirmektedir. Türkiye’nin de bir İslam ülkesi olduğunu fakat Mustafa Kemal Atatürk sayesinde demokratik bir ülke olduğunu vurgulamakta ve diğer İslam ülkelerinin de demokratik bir rejime sahip olmaları gerektiğini dile getirmektedir. Ayrıca, 11 Eylül olaylarının ardından ABD’deki demokrasi ihlallerini eleştirmekte ve telefonların dinlenmesi, kuşku duyulanların hemen gözaltına alınmaları gibi tutumları eleştirmektedir. Zaman Gazetesi köşe yazarları da ABD’nin politikalarını demokratik olmamakla eleştirmekte ve 11 Eylül’den sonraki süreçte ABD’nin politikaları sonucunda İslam ülkelerine ve Türkiye’ye düşenin daha az demokrasi daha az özgürlük olduğu vurgulanmaktadır. Sabah Gazetesi’nin köşe yazarları, Batı ülkelerini demokrasiye sığınarak, Türkiye’deki teröristleri desteklemekle ve Avrupa’ya sığınan teröristlere kucak açmakla suçlamaktadır.

Dört gazetenin köşe yazarları da ABD Başkanı George W. Bush’un 11 Eylül olaylarının gerçekleştiği ilk günlerde “haçlı seferi” terimini kullanmasını eleştirmektedir.

Hürriyet, Sabah ve Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, “cihat” ile “haçlı seferi” sözcüğünün aynı anlamda olduğunu vurgulamaktadırlar. Gazete

köşe yazarları, bu düşünceye sahip olanları eleştirmekte ve yorumlarını bu çerçevede gerçekleştirmektedirler. Zaman Gazetesi köşe yazarları ise İslamcı kimliklerini ön plana çıkararak, "cihat"ın ayetlerde, hadislerde ve Müslümanların yaşayışında önemli bir yeri olduğunu vurgulamakta ve her Müslüman'ın İslamiyet'i anlamasının ve yaşamasının cihat olduğu çerçevesinde yorumlar yapmaktadır. İslamiyet'in ütopyik bir din olmadığı dile getirilerek üstü kapalı bir şekilde İslami mücadele desteklenmektedir.

İncelenen dört gazetenin köşe yazarlarının da "İslam, Müslüman" terimlerini sıklıkla kullandıkları gözlenmiştir. Dört gazetenin köşe yazarları da İslamiyet'le terörün bağdaşmayacağını, İslam'ın barışçı bir din olduğunu vurgulamakta ve yorumlarını bu düşünce çerçevesinde yapmaktadır.

Tablo 29: Köşe yazarlarında devletler ve El Kaide örgütünün tutumuna yaklaşım

Gazete adı	ABD'nin politikasına				Olayları gerçekleştirdiği iddia edilen El Kaide Örgütü ve Usame Bin Ladin'in politikasına				Diğer devletlerin politikasına				Türkiye'nin politikasına			
	Olumlu		Olumsuz		Olumlu		Olumsuz		Olumlu		Olumsuz		Olumlu		Olumsuz	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
CUMHURİYET	0	0	232	64	0	0	5	12.2	0	0	28	34.6	2	7.2	36	59.1
SABAH	31	41.9	8	2.2	0	0	19	46.3	12	85.7	16	19.7	11	39.2	7	11.5
ZAMAN	0	0	107	29.4	0	0	5	12.2	0	0	21	26	3	10.8	9	14.7
HÜRRIYET	43	58.1	16	4.4	0	0	12	29.3	2	14.3	16	19.7	12	42.8	9	14.7
TOPLAM	74	100	363	100	0	100	41	100	14	100	81	100	28	100	61	100

Araştırmanın yaklaşım bölümünde “ABD’nin politikası”, “Olayları gerçekleştirdiği iddia edilen El Kaide ve Usame Bin Ladin’in politikası”, “Diğer devletlerin politikası” ve “Türkiye’nin politikası”na köşe yazarlarının olumlu ya da olumsuz yaklaşımları incelenmiştir.

ABD’nin politikasına, Zaman Gazetesi köşe yazarları ve Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının yazılarında hiçbir olumlu söylemle karşılaşmamıştır. Hürriyet Gazetesi köşe yazarları ise %43 oranında ABD’nin politikalarına olumlu yaklaşmıştır. Hürriyet Gazetesi köşe yazarları, ABD’nin Afganistan’a saldırısını terörle mücadele çerçevesinde yorumlamıştır. Ve terörle mücadelede bu durumun fırsat yarattığı, bu nedenle de tüm dünyanın ABD’nin Afganistan’a saldırısını desteklemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarının bu yaklaşımlarına bazı örnekler verilebilir:

“... hem savaşa hem teröre aynı anda karşı olmanın pratikte, savaştan başka dilden anlamayan terörün işine geldiğini söylüyorum (Hürriyet, 25 Ekim 2001, Cüneyt Ülsever)”.

“... bizdeki barışperest (!) şabalakların işkembe-i kübradan attığının tersine, ABD’nin, Ladin ve sülalesinin arzuladığı türden bir dinler savaşına prim vermemekte kararlı olduğunu ortaya koyuyor (Hürriyet, 22 Eylül 2001, Hadi Uluengin)”.

“Amerikayı severiz ya da sevmeyiz orası apayrı bir konudur. Ama hep birlikte itiraf edelim ki, 11Eylül olayından sonra Amerika, bütün kesimleriyle dört dörtlük bir sınav verdi (Hürriyet, 3Ekim 2001, Emin Çölaşan).”

Sabah Gazetesi’nin köşe yazarları da ABD’nin Afganistan’a saldırısını terörle mücadele kapsamında görmekte ve tüm dünyanın bu mücadeleyi desteklemesi gerektiği düşüncesi çerçevesinde yorumlamaktadır.

"Türkiye'nin Afganistan'daki savaşa katkısı, yalnız teröre karşı onurlu bir uluslararası işbirliği değildir yalnızca.. (Sabah, 19 Kasım 2001, GÜNGÖR MENGİ)".

"Terörizme ya karşıdır, ya değil. Karşıysanız, bunu şu devlet veya ırk yaptı 'karşıyım', diğerini bu yaptı 'değilim' diyemezsiniz...Hangi ülke terörü destekliyorsa bunun hesabını vermek zorundadır. Aynen devlet hukuklarında kanuna karşı gelenlerin cezasını çekmesi gibi... (Sabah, 12 Ekim 2001, RUHAT MENGİ)".

"Ama bu noktada durursak; yani kaba saba bir Amerikan düşmanlığı ve savaş aleyhtarlığı dışında bir şey önermezsek, niyetimiz ne olursa olsun, Usame Bin Ladin'in ve diğer teröristlerin ekmeğine yağ sürmüş oluruz (Sabah, 4 Kasım 2001, GÜLAY GÖKTÜRK)".

Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, ABD'nin Afganistan'a saldırısını terörle mücadele kapsamında görmemekte ve masum insanların öldüğünü vurgulayarak bu saldırıyı eleştirmektedir. ABD'nin terörü bahane ettiği çerçevesinde yorumlar yapan Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının ABD'nin politikasına olumsuz yaklaşımlarına bazı örnekler verilebilir:

"-Terör cinayettir, ya savaş?.. Katilleri cezalandırmak yerine halkların üstüne çullanmak cinayetin en büyüğü değil mi? (Cumhuriyet, 9 Ekim 2001, İLHAN SELÇUK)".

"Otuz yıldır savaştan başka yaşam tatmamış, yoksul ve çok acılı bir halk, Afgan halkı ölümü bekliyor... Tribünde oturup bu 'ölüm maçı'nı mı izleyeceğiz? (Cumhuriyet, 18 Eylül 2001, AYDIN ENGİN)".

Zaman Gazetesi köşe yazarları, ABD'nin Afganistan'a saldırısını terörle mücadele kapsamında görmemekte ve masum insanların öldüğünü vurgulayarak bu saldırıyı eleştirmektedir. Hep Müslüman ülkelerin hedef alındığını düşünen Zaman Gazetesi köşe yazarları, ABD'nin yaklaşımını Hıristiyan Batı'nın Müslümanlara karşı savaşı olarak görmekte ve yaşananları bu çerçevede yorumlamaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarlarının ABD'nin politikasına olumsuz yaklaşımlarına bazı örnekler verilebilir:

"Ortaçağ'da kilise 'kılıçtan nefret ederdi'; fakat insanları ateşte yakardı. Bruno ve daha yüzlerce insanı ateşte yaktı. Seküler Batı' da insanları ve canlı hayatı 'ateş'le yakıyor (Zaman, 14 Kasım 2001, Ali Bulaç)".

"Bu arada Bosna'dan söz etmek gerekir mi bilmiyorum. Evet Amerika, Bosna'ya müdahale etti; ama müdahale etmesi için 2,5 milyon Müslüman'ın ölmesi gerekti!.. bir de nedense Amerika hep Müslüman toplumlarla ve ülkelerle mücadele etme gereği duyuyor! (Zaman, 28 Ekim 2001, Nuh Gönültaş)".

Hürriyet Gazetesi köşe yazarları, %16 oranında ABD'nin politikasına olumsuz yaklaşmıştır. Olumsuz yaklaşılan konu, Türkiye'nin savaşa girmesi halinde ABD'nin vermeyi planladığı kredinin yeterli görülmemesidir. Hürriyet Gazetesi köşe yazarları, Konuyu Türkiye açısından ele almakta ve yorumlamaktadır. Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarının ABD'nin politikasına olumsuz yaklaşımlarına bazı örnekler verilebilir:

"ABD ağızımıza bir parmak bal çalıyor! (Hürriyet, 3 Ekim 2001, Cüneyt Ülsever)".

"ABD'ye güvenmenin ve 'cici çocuğu' olmanın bedeli bu mu olmalıydı?.. (Körfez Savaşı'na gönderme yapılmış) Tam fırsatı yakalamışız. ABD'den bu sefer bir şeyler almamız mümkün olacak mı? (Hürriyet, 27 Eylül 2001, Emin Çölaşan)".

Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları, %8 oranında ABD'nin yaklaşımına olumsuz yaklaşmaktadır. Fakat, az oranda olumsuz yaklaşan isimler dikkat çekmektedir: Sol kimliğiyle tanınan Zülfü Livaneli ve İslamcı kimliğiyle bilinen Hulki Cevizoğlu. Bu isimlerin ABD'nin politikasına olumsuz yaklaşımlarına bazı örnekler verilebilir:

“Dünya Ticaret Merkezi kulelerinde binlerce masum insan öldü. Şimdi de Asya kıtasında ve Ortadoğu’daki masumların kanı dökülecek (Sabah, 18 Eylül 2001, Zülfü Livaneli)”.

“ABD bugün ‘düşmanını arıyor’. Ancak sanılmasın ki ‘bulunacak’ ya da ‘işaret edilecek düşman’ ABD için ‘ezelidir’. ABD’nin düşmanı her dönem değişmektedir, tıpkı dostları gibi (Sabah, 23 Eylül 2001, Hulki Cevizoğlu)”.

Araştırmanın yaklaşım bölümünde, ikinci kategoride, “Olayları gerçekleştirdiği iddia edilen El Kaide ve Usame Bin Ladin’in politikası”na köşe yazarlarının olumlu ya da olumsuz yaklaşımları incelenmiştir. İncelenen dört gazetenin köşe yazılarında El Kaide ve Usame Bin Ladin’in politikalarına olumlu bir yaklaşım gözlenmemiştir. İncelenen dört gazetenin köşe yazarları da olayları gerçekleştirdiği iddia edilen El Kaide ve Usame Bin Ladin’in politikalarına olumsuz yaklaşmakta ve konuyu bu çerçevede yorumlamaktadır.

Araştırmanın yaklaşım bölümünde, üçüncü kategoride “Diğer devletlerin politikası”na köşe yazarlarının olumlu ya da olumsuz yaklaşımları incelenmiştir. Sabah Gazetesi’nin köşe yazarları ve Hürriyet Gazetesi köşe yazarları, 11 Eylül olaylarının ilk günlerinde tüm dünyanın teröre ortak savaş açma kararlığı çerçevesinde (fakat bu durumun daha sonra değiştiği gözlenmekte) yorumlar yapmakta ve konuyu açıklamaktadır. Sabah Gazetesi, 12 köşe yazısında dünyanın terörle mücadelede ortak hareket etmesini olumlarken; Hürriyet Gazetesi, konuya yalnızca 2 köşe yazısında yer ayırmakta ve dünyanın terörle mücadelede ortak hareket etmesini olumlamaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazılarında ve Zaman Gazetesi köşe yazılarında ise konuya olumlu yaklaşım gözlenmemektedir.

“Diğer devletlerin politikası”na köşe yazarlarının olumsuz yaklaşımları incelendiğinde Cumhuriyet, Hürriyet ve Sabah gazetesinin köşe yazarlarının diğer devletlerin özellikle Avrupa ülkelerinin 11 Eylül olayından önce teröre yaklaşımları eleştirilmektedir. Genel anlamıyla Türkiye’de yaşanan terör

olaylarına dünya devletlerinin yaklaşımı çerçevesinde eleştiriler gerçekleştirilmektedir. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının %34.6 oranındaki bu olumsuz yaklaşımına bazı örnekler verilebilir:

"Avrupa'da panik başlamış....Fransız gazeteleri, 'Terörizmin en kötüsü oldu' diye yazıyormuş. Terörizmin 'daha iyisi' de vardı değil mi sevgili Fransızlar? Örneğin Mavi Çarşı... O, küçük bir binaydı. 102 değil 5 katlıydı. Sadece 13 kişi ölmüştü. Önemsiz bir şeydi işte...Değil mi, değil mi? (Cumhuriyet, 14 Eylül 2001, Hikmet Bila)".

"NATO'nun ABD'yi desteklediğini ve teröre ve teröristlere karşı her türlü savaşında yer alacağını açıklaması tam bir kara mizah örneği (Isteyenler bunu bir utanmazlık ya da sahtekarlık örneği olarak da değerlendirebilirler) (Cumhuriyet, 6 Ekim 2001, Toktamış Ateş)".

Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarının %19.7 oranındaki olumsuz yaklaşımına bazı örnekler verilebilir:

"Onlar değil miydi, Anadolu'nun ıssız bir köyünde 40 tane kadını, çocuğu alçakça katleden insanlara sadece 'separatist' sıfatı kullanabilen (Hürriyet, 12 Eylül 2001, Ertuğrul Özkök)".

"Ülkemiz bu insanlık acısını yaşarken neredeydi bu NATO?... Tam bir çifte standart! (Hürriyet, 18 Eylül 2001, Emin Çölaşan)".

Sabah Gazetesi'nin köşe yazarlarının da %19.7 oranındaki olumsuz yaklaşımına bazı örnekler verilebilir:

"...desteklediler, yardım ettiler, Abdullah Öcalan'a yataklık ettiler. Bunlar da NATO üyesiydi, bugün 'teröre karşı birleştik!' diyen (Sabah, 21 Eylül 2001, Hulki Cevizoğlu)".

"Bu olay, belki bundan sonra Avrupa ülkelerini (ve ABD'yi) teröristlerin, kırmızı bültenle aranan yasadışı adamların sığınağı ve

kara para aklama yeri olmaktan çıkaracaktır (Sabah, 14 Eylül 2001, Ruhat Mengi)”.

Zaman Gazetesi köşe yazarları ise dünya devletlerinin politikalarına, İslam ve Batı çerçevesinde bakmakta ve yorumlamaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarlarının %26 oranındaki olumsuz yaklaşımına bazı örnekler verilebilir:

“Ve eğer Batı'ya kaynak, avantaj ve üstünlük sağlayan İslam dünyası baskıcı rejimler altındaysa, insan yüzlü bir dünya için refah, insan hakları ve dine saygı talebiyle ortaya çıkan bütün siyasi hareketler ve muhalif akımlar kategorik olarak 'şiddet, terör ve irtica' adı altında mahkum edilip insanlara hiçbir ifade ve temsil hakkı tanımıyorsa bunda Berlusconi ve benzerlerinin payını da sorabiliriz (Zaman, 29 Eylül 2001, Ali Bulaç)”.

“... Zaten terör tamamen Avrupa'nın malıdır, İslam ülkelerine ihraç edilmiştir (Zaman, 20 Eylül 2001, Hekimoğlu İsmail)”.

Araştırmanın yaklaşım bölümünde son kategori olarak “Türkiye'nin politikası”na köşe yazarlarının olumlu ya da olumsuz yaklaşımları incelenmiştir.

Zaman Gazetesi köşe yazarları, 11 Eylül olaylarından sonra Türkiye'nin Afganistan'a saldırıya ABD yanında yer almada ilk başlardaki temkinli tavrına %2 oranında olumlu yaklaşmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları da aynı bakış açısıyla Türkiye'nin temkinli tavrına %3 oranında olumlu bakmaktadır.

Hürriyet Gazetesi köşe yazarları ve Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları ise Türkiye'nin asker göndermesini ve etkin bir rol almasını olumlu bir yaklaşımla yorumlamaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, "Türkiye'nin politikası"na %59.1 oranında olumsuz yaklaşmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, Türkiye'nin yaklaşımına, terörle mücadele olarak görmedikleri Afganistan'a saldırıda ekonomik nedenlerden dolayı bölgeye asker gönderme ve ABD'nin hegemonyası altına girme çerçevesinde bakmakta ve yorumlamaktadır. Bu olumsuz yaklaşıma bazı örnekler verilebilir:

"Ne istiyorsa verecek miyiz!.. Türk halkının da ABD'nin intikam duygularıyla beslediği fiili savaşa katılıma yatkın olmadığını kimi kamuoyu araştırmaları gösteriyor... Başbakan Ecevit; 'Türkiye'nin (ABD'den gelecek) her türlü isteme olumlu yanıt vereceğini' söylerken sadece terörle savaşımdan mı söz ediyor yoksa... ABD ne isterse... (Cumhuriyet, 21 Eylül 2001, Cüneyt Arcayürek)".

"Şu sırada en büyük devlet adamının 'Bay Dolar' olduğu su götürür mü? Gerisi ve bütün diğer bahanelerin hepsi, büyük Türk büyüklerinin ve etekleri altındaki küçük Türk büyüklerinin büyük palavralarıdır (Cumhuriyet, 4 Kasım 2001, Orhan Bursalı)".

Zaman Gazetesi köşe yazarları, "Türkiye'nin politikası"na %14.7 oranında olumsuz yaklaşmaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarları, Türkiye'nin yaklaşımına Müslüman bir ülkenin diğer Müslüman ülkeye saldırması ve iç politikasıyla tüm Müslüman ülkelere örnek olması çerçevesinde bakmakta ve yorumlamaktadır. Bu olumsuz yaklaşıma bazı örnekler verilebilir:

"İslam dünyasının haline bakınız: Adeta mahçup, yarı suçlu, güçsüz ve siyasetsiz...Neyse ki biz öyle değiliz; bizim yerimiz ve safımız belli: 'Büyük şef neredeyse biz oradayız!' ve Türk devlet büyüklerinin hayli zamandır ağzında geveleyip durduğu 'onurlu dış politika'nın ne olduğunu fiilen görmekle bahtiyarız (Zaman, 22 Eylül 2001, Ahmet Turan Alkan)".

"Türkiye'nin yapması gereken şey, sahip olduğunu öne sürdüğü değerlerin gereklerini fiilen yerine getirmektir. Diniyle barışık, adam

gibi demokrasisi, adam gibi laikliği olan bir lke. Başortl ğrencilerine okul ve niversite kapılarını kapatan, 12 yaşından küçük ocuklara Kur'an öğrenmeyi yasaklayan bir ülke nasıl başka İslam ülkesine model olabilir? (Zaman, 7 Kasım 2001, Ali Bulaç).

Hürriyet Gazetesi köşe yazarları, "Türkiye'nin politikası"na %14.7 oranında olumsuz yaklaşmaktadır. Hürriyet Gazetesi köşe yazarları, Türkiye'nin yaklaşımına Afganistan'a asker göndermede tereddüt etme ve ABD'nin yanında olmama çerçevesinde bakmakta ve yorumlamaktadır. Bu olumsuz yaklaşıma bazı örnekler verilebilir:

"Biz acaba oportünist bir ülke miyiz?.. Drstsek oraya asker göndereceğiz (Hürriyet, 11 Ekim 2001, Ertuğrul zkk)".

"...30 yıldır terörle boğuşan Türkiye. ankaya dilsiz, Başbakanlık cılız, Hariciye desen, neredeyse olayı örtbas etmek isteyen bir tavırda... Orada kimse var mı?.. Evet o enkazın altında kimse var mı? (Hürriyet, 15 Eylül 2001, Ertuğrul zkk)".

Sabah Gazetesi köşe yazarları, "Türkiye'nin politikası"na %11.5 oranında olumsuz yaklaşmaktadır. Sabah Gazetesi köşe yazarları, Türkiye'nin politikasına Afganistan'a asker göndermede tereddüt etme ve ABD'nin yanında olmama çerçevesinde bakmakta ve yorumlamaktadır. Bu olumsuz yaklaşıma bazı örnekler verilebilir:

"Başbakan Ecevit dn verdiği demeçte 'Türkiye asker gönderemez oralara ama askeri eğitim verebilir' dedi...'Oralar' sözcüğünden muradı uzaklık ise Türkiye 40 yıl önce Kore'ye asker göndermişti. Yok eğer engel, Afganistan'ın dinden gelen yakınlığı ise bu karar daha tartışmalıdır. Çünkü Afganistan...nedeniyle değil, dünyanın en acımasız terristine yataklık etmekten vazgeçmediği için cezalandırılacaktır (Sabah, 22 Eylül 2001, Güngör Mengi)".

“Türkiye teröre karşı savaşta yerini kesin şekilde, tereddüt göstermeden almak ve ... zorunda (Sabah, 12 Ekim 2001, Ruhat Mengi)”.

Tablo 30: Köşe yazılarında 11 Eylül olaylarının değerlendirilmesi

Gazete Adı	11 Eylül Olaylarına Yaklaşım					
	Olumlu		Olumsuz		Nötr	
	sayı	Oran	Sayı	oran	sayı	Oran
Cumhuriyet	0	0	148	31.2	0	0
Sabah	0	0	88	18.6	0	0
Zaman	0	0	146	30.7	0	0
Hürriyet	0	0	93	19.5	0	0
Toplam	0	100	475	100	28	100

Gazetelerin köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarına yaklaşımı olumlu, olumsuz, nötr başlıkları altında incelenmiştir. Ve incelenen dört gazetenin köşe yazılarında da olumlu ve nötr kategorisine girebilecek bir söylemle karşılaşmamıştır. İncelenen gazetelerin köşe yazarlarının tümü 11 Eylül olaylarına olumsuz yaklaşmıştır. Masum insanların ölmesi üzerinde yoğunlaşan yazarlar, yazılarında olay esnasında görüntülerdeki insanların acılarını yansıtmaktadırlar. Dört gazetenin 11 Eylül olaylarına olumsuz yaklaşımına bazı örnekler olabilir:

"... ABD'deki *kanlı terör saldırısı...*" (Hürriyet, 18 Eylül 2001, Emin Çölaşan)

"... *dehşetengiz terör saldırısının...*" (Zaman, 25 Eylül 2001, Hüseyin Gülerce)

"... *korkunç dram...*" (Cumhuriyet, 25 Eylül 2001, Toktamış Ateş)

"... *korkunç ve kıyıcı şiddet...*" (Sabah, 8 Ekim 2001, Haşmet Babaoğlu)

3.5. Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi:

Analiz edilen dört gazetede çalışma konusuna ilişkin toplam 755 köşe yazısı taranmıştır. Cumhuriyet Gazetesi, çalışma konusuna %34.9 oranında en fazla yer ayıran gazetedir. Zaman Gazetesi, %28.4; Hürriyet Gazetesi, %20.6 oranında yer ayırırken Sabah Gazetesi'nin çalışma konusuna %16.1 oranıyla en az yer ayıran gazete olduğu gözlenmiştir.

Cumhuriyet, Sabah, Zaman ve Hürriyet gazetelerinin köşe yazarlarının 11 Eylül ve sonrası ile ilgili yaklaşımlarının analiz edildiği Elde Edilen Bulgular Bölümü'nden sonra görülmektedir ki, çalışmaya başlarken oluşturulan varsayımlar, büyük ölçüde doğrudur. Araştırmaya başlarken oluşturulan birinci varsayım, farklı yayın kimliğine ve yayın politikalarına sahip olan gazetelerin köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarına yaklaşımlarının da farklı olduğudur. Sol, Kemalist bir yayın kimliğine ve yayın politikasına sahip olan Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarına ekonomik temelli bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır. Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarını küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar ve Ortadoğu'da ekonomik kaynakların paylaşımı mücadelesi çerçevesinde incelemekte ve yorumlamaktadır. İslamcı, liberal bir yayın kimliğine ve yayın politikasına sahip olan Zaman Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarına dinsel-kültürel temelli bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve problemi bu çerçevede açıklamaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarları 11 Eylül olaylarının temelinde dinsel ve kültürel çatışmaların yer aldığını vurgulamakta ve olayı, Müslüman dünyanın Hristiyan Batı'ya bir tepkisi olarak görmektedir.

Liberal bir yayın kimliğine ve yayın politikasına sahip olan Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarını ABD hükümetinin yaklaşımına benzer bir şekilde terör-demokrasi karşıtlığı çerçevesinde incelemekte ve yorumlamaktadır. Sağ, muhafazakar bir yayın kimliğine ve yayın politikasına sahip olan Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarına Türkiye'nin çıkarları ile ilişkili olarak bakmaktadır. 11 Eylül olaylarını, ABD

hükümetinin yaklaşımına benzer bir şekilde, terör-demokrasi karşıtlığı çerçevesinde incelemekte ve yorumlamaktadır. Analiz edilen toplam 755 köşe yazısı, gazetelerin yayın kimlikleri ve yayın politikalarının farklı olduğunu göstermektedir. Sol, Kemalist bir yayın kimliği ve yayın politikasına sahip Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, sol düşüncenin temelinde yer alan ekonomik bakış açısıyla olayları yorumlamaktadır. Liberal bir yayın kimliği ve yayın politikasına sahip Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları ise olayları terör-demokrasi karşıtlığı bağlamında yorumlamaktadır. Sağ, muhafazakar bir yayın kimliği ve yayın politikasına sahip Hürriyet Gazetesi köşe yazarları da ABD'nin tezine benzer şekilde terör-demokrasi karşıtlığı bağlamında ve Türkiye tarafından bakarak yorumlamaktadır. İslamcı, Liberal bir yayın kimliği ve yayın politikasına sahip Zaman Gazetesi köşe yazarları, olayları İslam çerçevesinde yorumlamaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının analiz edildiği konulara göre oranlarının incelendiği niceliksel analiz göstermektedir ki, Cumhuriyet Gazetesi %54.4 oranıyla en fazla 'Ekonomi' değişkenine yer ayırmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül olaylarını küreselleşmeye bağlamakta ve küreselleşmenin yol açtığı sorunlara %32.2 oranında yer ayırmaktadır. ABD'nin Afganistan'a saldırısını Terörle mücadele kapsamında görmeyen gazete yazarları bu saldırının nedeninin Ortadoğu'daki ekonomik kaynakların paylaşımı olduğunu vurgulamakta ve bu konuya % 25.1 oranında yer ayırmaktadır.

Zaman Gazetesi köşe yazarları, olayları %27.2 oranında en fazla dinsel çerçevede yorumlamakta ve 11 Eylül olayını ABD politikalarına bağlayarak Müslümanların Hıristiyan Batı'ya tepkisi olarak görmektedir. Kültürel çerçevede Müslüman Doğu ve Hıristiyan Batı arasındaki tarihsel ilişkiye %43 oranında yer ayırarak, Müslüman ülkelerin II. Urban'dan bu zamana kadar Hıristiyan Batı'nın hedefi olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma bazı örnekler verilebilir:

"Bu kanser ise, genelde Batı'nın özeldeyse Amerika'nın İslam dünyasıyla girdiği ilişkinin çarpıklığından kaynaklanıyor (Zaman, 18 Eylül 2001; Mustafa Armağan)".

"Emperyalistler, kendilerini düşüncenin ve aklın temsilcileri gibi görürken, Doğuluları ise çocukça, doğruluk bilmez ve Batılıların tam zıddı olarak telakki ve takdim ediyor ve onlar hakkında sadece nefret besliyorlardı. Bu saldırgan tavır, İslam dünyasını, kendini tamamen ayrı bir dünya olarak görmeye itti. Bugün İslam dünyasında bütünüyle Batı karşıtı eğilim yenidir ve tamamen bu tavırların sonucudur (Zaman, 12 Ekim 2001, ali Ünal)".

Liberal bir yayın kimliği ve yayın politikasına sahip Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları ABD'nin tezi doğrultusunda, olayların nedenlerine girmeden tüm dünyada terörle mücadele edilmesi gerekliliğini vurgulamakta ve 11 Eylül olaylarından sonra Afganistan'a yapılan saldırıyı desteklemektedir. Araştırma kapsamında Sabah Gazetesi'nin köşe yazarlarının 'Politika' kategorisinde "Demokrasi ve İnsan Hakları"na konusuna %25.8, "Terör" konusuna %30.6 oranında yer ayırmaktadır.

Hürriyet Gazetesi köşe yazarları da 11 Eylül olaylarını, ABD hükümetinin yaklaşımına benzer bir şekilde, terör-demokrasi karşıtlığı çerçevesinde incelemekte ve yorumlamaktadır. Demokrasi ve insan haklarına %30 oranında yer ayıran gazete yazarları, terör konusuna %32.3 oranında yer ayırmaktadır. ABD'nin Afganistan'a saldırısını terörle mücadele kapsamında değerlendiren gazete yazarları, bu saldırıyı desteklemekte ve Türkiye'nin de etkin olarak ABD'nin yanında yer alması gerekliliği çerçevesinde yorumlar yapmaktadır.

İkinci varsayım ise köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarının nedenlerine bakış açılarının farklı olduğudur. Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının nedenlerinin ABD'nin daha önceki politikaları olduğu düşüncesi çerçevesinde yorumlar yapmakta ve problemi bu çerçevede açıklamakta, Zaman Gazetesi'nin köşe yazarları da

olayların nedenlerinin ABD'nin daha önceki politikaları olduğu düşüncesi çerçevesinde yorumlar yapmakta, Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarları ise, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının nedenlerini tarihsel bağlamından yoksun bir bakış açısıyla yorumlamakta ve problemi bu çerçevede açıklamakta, Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları da olayların nedenlerini tarihsel bağlamından yoksun bir bakış açısıyla yorumlamaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, 11 Eylül olaylarına neden olmakla suçlanan Usame Bin Ladin'in Amerika tarafından yetiştirildiğini şimdi ise bu politikanın kendisine terör olarak geri döndüğünü vurgulamaktadır. Bu konunun incelendiği "Politika" kategorisindeki "Terör" konusuna %46.7 oranında yer ayıran gazete yazarları, ABD'nin ekonomik çıkarlar için Ortadoğu'da yanlış politikalar uygulamasının sonucunun terör saldırıları olduğu çerçevesinde yorumlar yapmaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarları da 11 Eylül olaylarını desteklememekte fakat olayların nedeni olarak ABD'nin politikalarını görmektedir. İsrail-Filistin çatışmasında Amerika'nın rolünü vurgulayan gazete yazarları ABD'nin Ortadoğu'daki planlarını da nedenler arasında sıralamaktadır. Hürriyet ve Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları ise olayların nedenlerine değinmemekte ve terörün nedeninin olamayacağı konusunda aynı fikirde görünmektedirler. İki gazetenin köşe yazarları da olayları tarihsel bağlamından yoksun bir çerçevede yorumlamaktadır.

Üçüncü varsayım, köşe yazarlarının 11 Eylül sonrası ortaya atılan komplo senaryolarına farklı bakış açılarıyla baktıklarıdır. Cumhuriyet, Sabah ve Hürriyet Gazetesi köşe yazarları, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının ardından ortaya atılan komplo senaryolarını yok sayarak yorumlar yapmakta, Zaman Gazetesi köşe yazarları ise, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarının ardından ortaya atılan komplo senaryolarına yer vererek yorumlar yapmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, komplo senaryolarına hiç yer vermemektedir. Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları, %1.2 oranında komplo senaryolarından bahsetmekte fakat bu senaryoların irrasyonel olduğu yönünde yorumlar yapmaktadır. Hürriyet Gazetesi köşe yazarları, komplo senaryolarına %3.8 oranında yer vermekte ancak bu senaryoların gerçeği yansıtmadığı, dinciler tarafından Ladin'i

savunmak için dile getirildiği şekilde yorumlar yapmaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarları, %1.7 oranında komplo senaryolarına yer ayırmaktadır ve yalnızca, Zaman Gazetesi köşe yazarları, komplo senaryolarına ciddi yaklaşmaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarlarından Hekimoğlu İsmail'in bir sorusu bu yaklaşıma örnek olabilir:

“Son terör olayında on dokuz Müslüman'ın ismi ortaya çıktı. Ama bu Müslümanlar çeşitli ülkelerde bulunmuş, yaşamış, eğitim görmüş. Bunların planlarını yapan, para veren neden şu ve bu devlet olmasın? Acaba Amerika'nın içindeki siyasi rekabet bu boyutlara mı ulaştı? 'Kennedy'i vuran, vurduran kim idiye ticaret merkezini yıkan da odur' desek yanlış mı olur? (Zaman, 20 Eylül 2001, Hekimoğlu İsmail)”.

Dördüncü varsayım, köşe yazarlarının 11 Eylül sonrası ABD tarafından gerçekleştirilen Afganistan'a saldırıya farklı yaklaştıklarıdır. Cumhuriyet ve Zaman Gazetesi köşe yazarları, 11 Eylül olayları sonrasında ABD'nin Afganistan'a saldırı planlarını ve daha sonra gerçekleşen saldırıyı eleştirmekte ve bu saldırının 'terörle mücadele' olmadığı çerçevesinde yorumlar yapmakta, Sabah ve Hürriyet Gazetesi köşe yazarları ise, 11 Eylül olayları sonrasında ABD'nin Afganistan'a saldırı planlarını ve daha sonra gerçekleşen saldırıyı desteklemekte ve bu saldırının 'terörle mücadele' olduğu çerçevesinde yorumlar yapmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarları, Afganistan'a saldırıyı terörle mücadele kapsamında görmemektedir. Saldırıdan Afgan halkının da olumsuz etkilendiği ve savaşın genel olarak cinayet olduğu çerçevesinde yorumlar yapmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının bu olumsuz yaklaşımı köşe yazılarının nitel analizi kapsamında yer alan “Köşe Yazarlarında devletler ve El Kaide örgütünün tutumuna yaklaşım” kategorisinde “ABD'nin politikası” değişkeninde açıkça görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının, diğer gazeteler arasındaki oranlar incelendiğinde, ABD'nin politikalarına %64 oranında olumsuz yaklaştığı gözlenmektedir. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazılarında ABD'nin politikalarına hiç olumlu şekilde yaklaşılmamaktadır. Zaman

Gazetesi köşe yazarları da Afganistan'a saldırıyı terörle mücadele kapsamında görmemektedir ve masum halkın ölmesini eleştirmektedir. Zaman Gazetesi köşe yazılarında ABD'nin politikaları hakkında olumlu hiçbir söylem bulunmamaktadır. Zaman Gazetesi köşe yazarları, ABD'nin politikalarına %29.4 oranında olumsuz yaklaşmaktadır. Hürriyet Gazetesi köşe yazarları ise, 11 Eylül olayları sonrasında ABD'nin Afganistan'a saldırı planlarını ve daha sonra gerçekleşen saldırıyı desteklemekte ve bu saldırının 'terörle mücadele' olduğu çerçevesinde yorumlar yapmaktadır. Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarının, ABD'nin politikalarına %58.1 oranında olumlu yaklaşımları bu varsayımı doğrulamaktadır. Sabah Gazetesi'nin köşe yazarları da 11 Eylül sonrası ABD'nin yanında yer almakta ve politikalarını destekler şekilde yorumlar yapmaktadır. Sabah Gazetesi'nin köşe yazarlarının da ABD'nin politikalarına %41.9 oranında olumlu yaklaştığı gözlenmektedir.

Beşinci varsayım, incelenen dört gazetenin köşe yazarlarının hepsinin de 11 Eylül olaylarını nedeni ne olursa olsun olumlu yaklaşmadıklarıdır. Bu bağlamda bazı örnekler verilebilir:

"Aşağılık Terörün saldırdığı hedef neydi? (Hürriyet, 18 Eylül 2001, Ertuğrul Özkök)".

"Dünya ekran başına geçmiş dehşetle bir görüntü seyrediyor. (Zaman, 9 Ekim 2001, Ahmet Şahin)"

"... dehşet verici saldırının... (Sabah, 17 Eylül 2001, Ruhat Mengi)".

"... teröre kimden ve nereden gelirse gelsin karşıyım. Terörün her türüne aynı şiddette, aynı ilkesel tutumla karşı çıkmayan; teröristler arasında ayırım yapan; çifte standart uygulayan ikiyüzlülükten de tiksiniyorum (Cumhuriyet, 16 Eylül 2001, Aydın Engin)".

Altıncı ve son varsayım ise, incelenen dört gazetenin köşe yazarlarının hepsinin de 11 Eylül olayları sonrasında tüm dünyada uluslararası ilişkilerin değişeceği üzerinde durdukları ve problemi, artık dünyanın eskisi gibi

olmayacağı düşüncesi çerçevesinde yorumlayarak açıkladıklarıdır. Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının, uluslararası değişiklik konusuna %27, Sabah Gazetesi'nin köşe yazarlarının, %31.9, Zaman Gazetesi köşe yazarlarının, %36.5 ve Hürriyet Gazetesi köşe yazarlarının da %27.2 oranında yer ayırdığı gözlenmektedir. Bu yaklaşıma bazı örnekler verilebilir:

“... korkunç terör saldırısının ardından dünyanın yeniden yapılanmaya doğru gittiğini, artık herkes telaffuz ediyor (Zaman, 27 Eylül 2001, Hüseyin Gülerce)”.

“11 Eylül 2001, 21. yüzyıl tarihinde çok önemli bir gündür. Beki de, 21. yüzyıl; gerçek anlamı ile o gün başlamıştır (Hürriyet, 24 Eylül 2001, Cüneyt Ülsever)”.

“11 Eylül Bir 'Milad' Oldu (Cumhuriyet, 20 Ekim 2001, İlhan Selçuk)”.

“Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak (Sabah, 16 Eylül 2001, Mehmet Tezkan)”.

İçerik analizi çerçevesinde yapılan köşe yazılarının niceliksel ve niteliksel analizi göstermektedir ki incelenen dört gazetenin yayın kimlikleri ve yayın politikaları farklıdır ve köşe yazarları çalıştıkları gazetelerin yayın kimlikleri ve yayın politikaları kapsamında yorumlar yapmaktadır

SONUÇ

Uygarılıkların yalnızca iki tanesi coğrafi adlarla isimlendirilmektedir, Doğu ve Batı. Bu isimler yalnızca coğrafi bir terim olarak yön kavramını kapsamamakta aynı zamanda ayrı kültürleri, ayrı tarihleri anımsatmaktadır. Bu söylemsel farklılık, kültürler arasındaki farklılıkta da kendisini hissettirmektedir.

Kültürler yalnızca Doğu ve Batı olarak ayrılmamakta daha da bölünerek "yakın", "orta", "uzak" gibi ancak bir merkez alınarak isimlendirilebilecek kavramlar da ortaya çıkmaktadır. "Yakın Batı" ya da "Uzak Batı" gibi kavramlar var olmadığı için bu bölünmeyi Batı'nın gerçekleştirdiği bir gerçektir. Batı'nın kendisini evrensel bir merkez olarak gerçekleştirebilmesi de ancak böyle söylemlerle gerçekleştirebilmektedir.

Batı, kendini ancak bir "öteki" yaratarak gerçekleştirebilmektedir. Yaratılan bu "öteki" genellikle Doğu ve Doğu kültürü olmaktadır. Kimi zaman "cahil", "ilkel", kimi zaman "barbar" şeklinde nitelendirilen Doğu, bu tarz bir kurguyla Batı'nın tüm evren için oluşturduğu evrensel normlardan uzak tutulmuştur. Ama bunun yanı sıra yine Doğulu toplumlar, Batı tarafından yaratılan ve diğer toplumlarda da olması beklenen bu normlara göre tanınmakta ve isimlendirilmektedir: "Gelişmekte olan", "Üçüncü Dünya Ülkesi", "Geri kalmış" gibi.

Kendini karşıtıyla tanımlayan Batı, kendine evrensel ve merkezi bir rol oluşturarak, Doğulu toplumlar üzerinde kültürel bir hegemonya oluşturmuştur.

Yüzyıllara uzanan uzun bir tarihe sahip olan Doğu ve Batı ilişkisi, Arapların Arap Yarımadası'nın dışına çıkıp dönemin iki büyük imparatorluğu olan ve Ortadoğu'da toprakları bulunan Bizans ve Pers İmparatorluklarından toprak alması Akdeniz'de keskin bir kopuşun başlangıcı olmuştur. Çünkü, bu durumla birlikte Batı için Akdeniz, artık bir iç deniz olma özelliğini yitirmiştir.

Konumlanmanın bu şekli Batı'yı kaygılandırırken bundan sonraki döneme Hıristiyan Batı ve Müslüman Doğu kavramları damgasını vurmuştur.

19. yüzyıla gelindiğinde ise Batı, diğer toplumlar üzerindeki üstünlüğünü kurmuş ve sömürge faaliyetleriyle Doğu'da egemenliğini gerçekleştirmiştir. Ekonomik, askeri, siyasal ve kültürel üstünlüğünü gittikçe hissettirmiştir. Batı merkeziliğinin kendini hissettirdiği bu yüzyılda Doğu'yu bulunduğu konumdan kurtarmak, biçimlendirmek gibi girişimlere başlamıştır. Batılı gezginler tarafından ziyaret edilen Doğu, kitaplara konu olmuştur.

19. yüzyıl ortalarından sonra ise Doğu ve Batı arasındaki ilişkiyi biçimlendiren olay emperyalizmdir. Batı, Batı dışı toplumlara kendi modelini benimsetmek için çaba harcamış ve Batı dışı toplumları tanıması için kendi modelinin benimsenmesini şart koşmuştur.

20. yüzyıla gelindiğinde ise İslam kendini hissettirmekte ve bu durum Hıristiyan Batı'yı kaygılandırmaktadır. Egzotik olarak adlandırılan, hikayeleri süsleyen Doğu'dan artık karşı çıkışla ve düşman olmakla özdeşleştirilen İslam çıkmaktadır. 20. yüzyılda, "asi", "düşman" gibi kavramlarla nitelenen İslam günümüzde ise "terörist" kavramıyla nitelenmektedir.

20. yüzyılın diğer bir özelliği ise Avrupa'nın üstünlüğünü yavaş yavaş Amerika Birleşik Devletleri'ne bırakmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan ağır bir ekonomik darbe alan Avrupa ülkeleri yerini savaştan güçlenerek çıkan Amerika Birleşik Devletleri'ne bırakmak zorunda kalmıştır. Artık Doğu ve Batı arasındaki ilişkileri biçimlendiren ve tanımlayan Avrupa değil günümüzde Müslüman Doğu'dan büyük bir darbe alan ABD'dir. ABD ile birlikte yeni bir sürece giren Doğu-Batı ilişkisi eskisinden çok farklı olmamıştır ve hatta günümüzde de bu Batılı kolektif düşünce kendisini hala etkin bir şekilde hissettirmektedir. 11 Eylül olaylarından sonra ABD Başkanı George W. Bush'un ağzından kaçırıldığı söylenen tüm Batılıları yeni bir "haçlı seferi"ne davet etmesi ve İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin "İslam'ın ilerlemeye

engel olduğu” söylemi Doğulular hakkındaki imajın Batı’da hala değişmediğinin göstergesidir.

Yine aynı doğrultuda, geçmişteki Batı’nın Doğu’ya uygarlık götürme düşünceleri ve bulunduğu konumdan kurtarma girişimleri, yakın zamandaki 11 Eylül olaylarından sonra Afganistan’a ve Irak’a saldırarak, oralara “özgürlük” ve “demokrasi” götürme arzusu paralel bir düşüncenin sonucu ve kendini merkez görme anlayışının bir göstergesidir.

Batı’nın kurtarmak istediği ve yönetilmeyi hak eden Doğu hakkında oluşturduğu imaj ise yüzyıllara dayanmaktadır. Haçlı seferlerinden bu yana Doğu hakkında olumsuz söylemler oluşturan Batı bu “Biz” ve “Onlar” ayrımıyla kendini tanımlamakta ve belirlemektedir. Birinci bölümde aktarılmaya çalışılan Doğu ve İslam hakkında yaratılan küçültücü imgelerle Hıristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasındaki ilişkinin adı çatışma olmuştur.

Günümüze kadar gelen bu çatışmanın son örneğine, küreselleşmeyle birlikte ekonomik dengesizliklerin daha da arttırdığı yoksullaşmanın Doğu’daki etkisi ile bu etkinin sonucunda Doğu’nun Batı’ya olan tepkisinde tanık olduk. 11 Eylül olaylarını köşe yazarlarının nasıl yorumladığı konulu çalışmanın birinci bölümünde, yukarıda kısaca söz edilen Doğu ve Batı arasındaki ilişkilere değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, toplum süreçlerinin ve insan hayatının her alanında ve düşünceleri değiştirmekte etkin olan medya kavramı üzerinde durulmuştur.

Teknolojinin gelişimiyle insan hayatının her alanına giren medya unsurları, kanaat oluşturmada etkin bir rol oynamaktadır. Bu nedenle medyayı elinde bulunduran sermaye ve güç sahiplerinin aktarmak ve toplum üzerinde oluşturmak istediği kanaat, kitle iletişim araçlarıyla kolaylıkla iletilmektedir.

Medya türleri içerisinde önemli ve etkin bir yere sahip olan gazete köşe yazılarının incelendiği çalışmanın bu bölümünde karşıdakini etkileme biçimi olarak “söylem” kavramı incelenmeye çalışılmıştır.

Söylemle birlikte tek gerçeğin olmadığı gerçeklerin söylem içerisinde olduğu bir dönemde yaşarken söylem, “anne-çocuk”, “öğretmen-öğrenci” gibi gündelik ilişkilerde ve hayatta kendini hissettirmektedir. Dil pratikleriyle oluşturulan söylemin en fazla etkin olduğu alan ise kitle iletişim araçlarıdır.

Bu nedenle söylem çalışmalarının en sık yapıldığı alan haberdur. Objektiflik gibi bir kaygının var olduğu haberde söylem çalışmalarıyla yan anlamlar ortaya çıkarılmaktadır. Objektiflik gibi bir kaygının olmadığı köşe yazılarında ise söylenmek istenen aracısız bir şekilde okuyucuya iletilir.

Okuyucuya direk seslenen köşe yazarları, oluşturdukları ideolojik söylemleriyle toplum içinde oluşulması istenen düşünce ve değerleri empoze etmede etkin bir rol oynamaktadır. Köşe yazarları, çalıştıkları gazetelerin yayın kimliği ve yayın politikası doğrultusunda yorumlarını yapmaktadırlar. Bu bakımdan medyanın sahiplik yapısı, köşe yazıları iletileri üzerinde etkili olmaktadır. Kapitalist sistemin temel eğilimlerinden biri olan tekelleşme ise medyada da kendini göstermektedir. Kar amacının öncelikli olduğu kapitalizm sistemi, medyada etkin olunca medya, tüm kapitalist işletmeler gibi kar amacıyla çalışan bir kurum olmaktadır.

Bu ise demokratik katılımı engellemekte ve toplumun bilgi edinme hakkını birkaç tekelin eline sunmaktadır. Tekelci medya, egemenlerin bir savaş alanı ve aynı zamanda muhalif düşünceyi pasifize etme aracıdır. Çünkü, güç/iktidar sahiplerinin politikalarını meşrulaştırabilmeleri için ideolojik manipülasyona olan ihtiyaçları kaçınılmazdır.

Böyle kurumlarda çalışan köşe yazarları, yazılarını yazarken çalıştıkları kurumun çizgisini, çıkarlarını göz önünde tutmak

zorundadır. Gelebilecek tepkileri öngörerek yazılan metinler de gazetenin söylemini yeniden üretmekte ve devam ettirmektedir.

Okuyucuya direk seslenen köşe yazarları da tam da bu özellikleri nedeniyle gazetenin yayın politikasının ve yayın kimliğinin devamında etkin rol oynamaktadır. Gazetenin siyasi kimliği, gazetenin yayın politikası çerçevesinde köşe yazarları tarafından topluma iletilmekte ve etkin söylemleriyle egemen olması istenen fikrin toplum tarafından rızası sağlanmaya çalışılmaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan Cumhuriyet, Sabah, Zaman ve Hürriyet Gazetesi'nin köşe yazarlarının niceliksel ve niteliksel analizleri de göstermiştir ki köşe yazarları, bünyesinde buldukları gazetelerin yayın politikaları ve yayın kimlikleri çerçevesinde yorumlar yapmakta ve gazetenin söylemini yeniden üretmektedir.

Böylelikle, diğer sermaye sahibi veya siyasi egemen güçlerle çıkar ilişkisi içinde olan medya patronlarının fikirleri dolaylı olarak da egemen güçlerin söylemleri köşe yazılarında üretilmekte ve devamı sağlanmaktadır. Bu da egemen olmayan muhalif düşüncelerin, medyada ve dolayısıyla toplum katmanlarında yer bulamamasına neden olmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akşin, Tülin. "Söylem Üstüne Söylemlere Dair". **Doğu Batı Dergisi**. Kasım-Aralık-Ocak, Sayı:9, 1999.

Aktaş, Ümit. "Metaforik Savaş ya da Herkesin İmtihanı". **Birikim Dergisi**. Sayı: s151. Kasım, 2001.

Alankuş, Kural Sevda. "Türkiye'de Medya, Hegemonya ve Ötekinin Temsili". **Toplum ve Bilim Dergisi**. Güz. Sayı:66, 1995.

Althusser, Louis. **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**. Çeviren: Yusuf Alp-Mahmut Özışık. İletişim Yayınları. İstanbul, 2000.

Arhan, Faruk; Demirer, Temel; Hozatlı, Umur; Orhangazi, Özgür; Özbudun, Sibel. **Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak**. Öteki Yayınevi. Ankara, 1999.

Berger, A. Arthur. **Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri**. Çevirenler: Murat Barkan, Uğur Demiray, Deniz Güler, Nazlı Bayram, Aslı Tunç, Nazmi Ulutak, A. Haluk Yüksel. Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Yayınları. Eskişehir, 1996.

Boztemur, Recep. "Marx, Doğu Sorunu ve Oryantalizm". **Doğu Batı Dergisi**. Ağustos-Eylül-Ekim, 2002.

Browne, Christopher. **Gazetecinin El Kitabı**. Çeviren: Öykü Coşkun. Mediacat Kitapları. Ankara, 2000.

Bulut, Yücel. **Oryantalizmin Eleştirel Kısa Tarihi**. Yöneliş Yayınları. İstanbul, 2002.

Cangöz, İncilay. "**Kitle İletişim Kuramlarında Etki Sorunsalı ve Bir İzleyici Araştırması**". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Chomsky, Noam. "Şimdi Karşımızda Daha Korkunç Olasılıklar Var". Mehmet Ali Civelek (Der). **Küreselleşme ve Terör**. Ütopya Yayınevi. Ankara, 2001.

Chomsky, Noam. **11 Eylül**. Çeviren: Dost Körpe. Om Yayınevi. İstanbul, 2002.

Dağtaş, Banu. "İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji". **Kurgu Dergisi**. Sayı: 16, 1999.

Eagleton, Terry. **İdeoloji**. Çeviren: Muttalip Özcan. Ayrıntı Yayınları. İstanbul, 1996.

Ergül, Hakan. **Televizyonda Haberin Magazinellesmesi**. İletişim Yayınları. İstanbul, 2000.

Göktürk, D. Eren. "Afganistan'da Kurtların Dansı". **Birikim Dergisi**. Sayı: 150. Ekim, 2001.

Hall, Stuart; Lumley, Bob; McLennon, Gregor. **Siyaset ve İdeoloji: Gramsci**. Birey ve Toplum Yayınları. Ankara, 1985.

Hentsch, Thierry. **Hayali Doğu**. Çeviren: Aysel Bora. Metis Yayıncılık. İstanbul, 1996.

Hikmet, Nazım. **835 Satır**. Adam Yayınları. İstanbul, 1991.

Huntington, P. Samuel. "Medeniyetler Çatışması mı?" Murat Yılmaz (Der). **Medeniyetler Çatışması**. Vadi Yayınları. Ankara, 2001.

Işık, Gülcan; Özer, Ömer. "İşçi ve Memur Toplu İş Bırakma Eylemlerinin Türk Basınında Sunumu". **Selçuk İletişim Dergisi**. Sayı: 3, 2000.

İnal, Ayşe. **Haberi Okumak**. Temuçin Yayınları. İstanbul, 1996.

İnal, Ayşe. "Medya, Dil ve İktidar Sorunu; İletişim Çalışmalarında Medya ve Siyaset İlişkisini Nasıl Tartışmalıyız". **İletişim Dergisi**. Yaz 99/3, 1999.

Kabbani, Rana. **Avrupa'nın Doğu İmajı**. Çeviren: Serpil Tuncer. Bağlam Yayıncılık. İstanbul. 1993.

Keyman, Fuat; Mutman, Mahmut; Yeğenoğlu Meyda (Der). **Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark**. İletişim yayınları. İstanbul, 1999.

Kontny, Oliver. "Üçgenin tabanını Yok Sayan Pythagoras: Oryantalizm ve Ataerkillik Üzerine". **Doğu Batı Dergisi**. Ağustos-Eylül-Ekim, 2002.

Küçük, Mehmet. **Medya iktidar İdeoloji**. Ark Yayınevi. Ankara, 1994.

Lewis, Bernard. **Müslümanların Avrupa'yı Keşfi**. Çeviren: İhsan Durdu. Ayışığı Kitapları. İstanbul, 2000.

Mattelart, Michele ve Armand. **İletişim Kuramları Tarihi**. Çeviren: Merih Zillioğlu. İletişim Yayınları. İstanbul, 1998.

Merten, Klaus. **Inhaltsanalyse**. Westdeutscher Verlag GmbH. Opladen, 1995.

Morley, David; Robins, Kevin. **Kimlik Mekanları**. Çeviren: Emrehan Zeybekoğlu. Ayrıntı Yayınları. İstanbul, 1997.

Orwell, George. **1984**. Çeviren: Nuran Akgören. Can Yayınları. İstanbul, 2001.

Özbudun, Sibel. "Uygarılıklar/Dinler Çatışması mı?". Mehmet Ali Civelek (Der). **Küreselleşme ve Terör**. Ütopya Yayınevi. Ankara, 2001.

Özer, Ömer. "Haber Söylemi: Türk-Yunan İlişkileri". **İletişim Dergisi**. Sayı: 1. Kış 99. 1999.

Özerkan, A. Şengül. **Medya, Dil ve İletişim**. Martı yayınevi. İstanbul, 2001.

Pılger, John. "Peki ya Değersiz Kurbanlar". Mehmet Ali Civelek (Der). **Küreselleşme ve Terör**. Ütopya Yayınevi. Ankara, 2001.

Rigel, Nurdoğan. **İleti Tasarımında Haber**. Der Yayınları. İstanbul, 2000.

Rodinson, Maxime. **Batıyı Büyüleyen İslam**. Çeviren: Cemil Meriç. Pınar Yayınları. İstanbul, 1983.

Root, Deborah. "Çölde Talihsiz Serüvenler: Sömürgeci Kabus Olarak Esirgeyen Gökyüzü". Keyman, Fuat; Mutman, Mahmut; Yeğenoğlu Meyda (Der). **Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark**. İletişim yayınları. İstanbul, 1999.

Roy, Arundhati. "Sonsuz Adaletin Matematiği". Mehmet Ali Civelek (Der). **Küreselleşme ve Terör**. Ütopya Yayınevi. Ankara, 2001.

Said, Edward. **Oryantalizm**. Çeviren: Nezh Uzel. İrfan Yayınevi. İstanbul, 1998.

Said, Edward. "Hepimiz Aynı Suda Yüzüyoruz". Mehmet Ali Civelek (Der). **Küreselleşme ve Terör**. Ütopya Yayınevi. Ankara, 2001.

Said, Edward. "Şüpheliğin Zorunluluğu Geri Tepki ve Geriye Dönüş". Ahmet Demirhan (Der). **ABD, Terör ve İslam**. Vadi Yayınları. Ankara, 2001.

Said, Edward. **Kültür ve Emperyalizm**. Çeviren: Necmiye Altay. Hil Yayıncılık. İstanbul, 1995.

Schlapp, Hermann. **Gazeteciliğe Giriş**. Çeviren Işık Aygül. Westfalya Eyaletler Yayın Evi. Ankara, 2000.

Schneider, Wolf; Rave, Paul-Josef. **Gazetecinin El Kitabı**. Çeviren Işık Aygül. Westfalya Eyaletler Yayın Evi. Ankara, 2000.

Sözen, Edibe. **Söylem**. Paradigma Yayınları. İstanbul, 1999

Tılıç, Doğan. **Utaniyorum Ama Gazeteciyim**. İletişim Yayınları. İstanbul, 1998.

Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik**. İmge Kitabevi. Ankara 1994.

Turner, S.Bryan. **Oryantalizm, İslam ve Kapitalizm**. Çeviren: Ahmet Demirhan. İnsan Yayınları. İstanbul, 1991.

Tutal, Nilgün. "Edward Said'in Oryantalizmi Nasıl Okunuyor". **Doğu Batı Dergisi**. Ağustos-Eylül-Ekim, 2002.

Yapar, Aslı. "Basında Etik". **İletişim Fakültesi Dergisi IV**. İstanbul Üniversitesi Basımevi, 1997.

Yeğenoğlu, Meyda. "Peçeli Fantaziler : Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Farklılık". Keyman, Fuat; Mutman, Mahmut; Yeğenoğlu Meyda (Der). **Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark**. İletişim yayınları. İstanbul, 1999.

Yeğenoğlu, Metin; Coşar, Simten. "Gerçekliğin Ayna Yansıması: Şiddet-Terör-Savaş Üçgeninin Tersten Bir Okunması". **Birikim Dergisi**. Sayı 151. Kasım, 2001.

Yıldırım, A. Kemal."Edward Said'in Şarkiyatçılık Düşüncelerine Eleştirel Bir Bakış". **Doğu Batı Dergisi**. Ağustos-Eylül-Ekim, 2002.

Wolff, B. Richard."Kapitalist Ekonomi ve Terörizm". **Birikim Dergisi**. Sayı 150. Ekim, 2001.

- 12 Eylül 2001-12 Aralık 2001 Arası Yayınlanan Cumhuriyet Gazetesi.
- 12 Eylül 2001-12 Aralık 2001 Arası Yayınlanan Hürriyet Gazetesi.
- 12 Eylül 2001-12 Aralık 2001 Arası Yayınlanan Sabah Gazetesi.
- 12 Eylül 2001-12 Aralık 2001 Arası Yayınlanan Zaman Gazetesi.

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında İstanbul'da doğdum.

İlk, orta ve lise öğrenimimi Kocaeli'nde tamamladım.

1996-1997 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basın Yayın Bölümüne kaydoldum.

1 sene İngilizce hazırlık sınıfında okudum.

2000-2001 yılında Basın Yayın Bölümünden mezun oldum.

2001-2002 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına kabul edildim.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ